

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

**Konceptualizace etnicity v kontextu
transformace šrílanského konfliktu**

Tomáš Dopita

Magisterská diplomová práce

Praha 2008

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne ...

Tomáš Dopita

Rád bych poděkoval vedoucí této práce, PhDr. Blance Knotkové-Čapkové,
Ph.D., za mnoho hodnotných připomínek, postřehů a rad.

Bibliografický záznam

DOPITA, Tomáš. *Konceptualizace etnicity v kontextu transformace šrilanského konfliktu*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2008. 102 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Blanka Knotková-Čapková, Ph.D.

Anotace

Diplomová práce „*Konceptualizace etnicity v kontextu transformace šrilanského konfliktu*“ pojednává o dlouhotrvajícím společenském konfliktu na Šrí Lance ve vztahu k relevantním teoriím a možnostem mírové transformace konfliktu. Prostřednictvím obsahové analýzy se snažím odkrýt ontologické a epistemologické chápání etnicity v odborné diskusi o „etnických konfliktech“, vybraných diskurzích multikulturalismu a politiky uznání, feminismu a postkoloniálních studií. Jednotlivé konceptualizace etnicity přítomné v těchto diskurzích kriticky vztahují ke specifitám vývoje šrilanského konfliktu a výzvam spojeným s jeho mírovou transformací. Argumentuji, že interpretace etnicity v rámci v této práci představeného studia „etnických konfliktů“ se velkou měrou odvíjí od poznání vyprodukovaného v souvislosti s koncepty národa, nacionalismu a moderního státu. Takové teoretizování etnicity je proto svázáno úzkým rámcem „vestfálské představivosti“, kdy je etnicita pasivně přijímána jako daná vlastnost *de facto* homogenní skupiny, která operuje v politickém společenství definovaném suverenitou moderního státu. Vestfálské paradigma se však ukazuje ve vztahu k vývoji šrilanského konfliktu jako neadekvátní a v kontextu jeho řešení a transformace jako omezující a neúčinné. Proto se pokouším vestfálské paradigma překonat a teoretickou abdukcí vytvářím vlastní model konceptualizace etnicity v šrilanském kontextu. Etnicitu pojímám jako dynamickou sociální kategorii, která je průběžně reformulována v průběhu sociální interakce. Můj model by měl, doufám,

umožnit všem zainteresovaným zaujmout aktivní postoj při vytváření široké veřejné podpory mírovým iniciativám na Šrí Lance.

Abstract

Diploma thesis „Conceptualization of ethnicity in the context of transformation of Sri Lankan conflict“ concerns the protracted social conflict in Sri Lanka in respect of relevant theories and possibilities for a peaceful transformation of the crisis. By means of content analysis I uncover the ontological and epistemological understanding of ethnicity within scholarly discussions of „ethnic conflict“, selected discourses on multiculturalism and the politics of recognition, feminism and postcolonial studies. I attempt to relate and critically evaluate the conceptualizations of ethnicity contained within these discourses in respect of the Sri Lankan conflict and the challenges to its peaceful transformation. I argue that the understanding of ethnicity in the field of „ethnic conflict“ studies, as presented within the limits of this thesis, is derived substantially from knowledge produced in the context of nation, nationalism and the modern nation state conceptual framework. The general theoretisation of ethnicity is therefore confined to the narrow view of a „Westphalian imagination“. Ethnicity is thus passively accepted as a given quality of a de facto homogeneous group, operating within the circumscribed political society defined by the sovereignty of the modern state. However, as I argue, the explanatory power of the Westphalian paradigm proves to be inadequate concerning the patterns of emergence of the Sri Lankan conflict. As well, the paradigm is constraining and ineffective, both in the context of conflict resolution and conflict transformation. In my thesis I attempt to overcome the Westphalian paradigm. Carrying out a theoretical abduction I construct my own model of conceptualization of ethnicity in the context of Sri Lankan situation, a model that perceives ethnicity as a dynamic social category that is continuously reformulated in the

course of social interaction. My model should, hopefully, enable all the interested parties to adopt an active approach conducive to stimulating broad public support for Sri Lankan peace initiatives.

Klíčová slova: Šrí Lanka, konflikt, transformace, etnicita, identita, interpretace, postkoloniální situace, postvestfálská představivost, peacebuilding, strategie, rekódování.

Keywords: Sri Lanka, conflict, transformation, ethnicity, identity, interpretation, postcolonial situation, postwestphalian imagination, peacebuilding, recoding, recoding.

Obsah:

Úvod	- 11
1. Teoretická a metodologická východiska	- 19
1.1 Metoda obsahové analýzy: Vztah vědy, vědění, diskurzu a moci	- 19
1.2 Reflexe odborné diskuse o „etnickém konfliktu“	- 20
1.2.1 Teorie národa ve vztahu k teorii etnicity	- 23
1.2.2 Protiklad primordiální a modernistické interpretace etnicity	- 24
1.2.3 Protiklad racionálního a psychologického vysvětlení etnicity	- 26
1.3.4 Snahy o syntézu psychologických přístupů k interpretaci etnicity	- 28
1.2.5 Kaufmanova teorie symbolické politiky etnické války	- 30
1.2.5.1 Kaufmanova východiska	- 30
1.2.5.2 Dynamika vzniku etnické války	- 32
1.2.5.3 Kaufmanova alternativa řešení konfliktů	- 34
1.2.6 Zhodnocení výstupů obou diskusí	- 36
1.2.7 Epistemologické limity dosavadního zkoumání „etnických konfliktů“	- 39
1.3 Multikulturalismus a požadavek uznání	- 41
1.3.1 Individuální a kolektivní identita v diskurzu multikulturalismu	- 43
1.3.2 Politika uznání ve šrilanském kontextu	- 45
1.4 Postkoloniální reflexe	- 46
1.4.1 Postkoloniální reflexe ve vztahu ke konfliktu na Šrí Lance	- 50
2. Vývoj šrilanského konfliktu v kontextu vývoje skupinových identit	- 50
2.1 Historická periodizace šrilanského konfliktu	- 50
2.1.1 Spor o způsob politické reprezentace	- 51
2.1.2 Spor o podobu státu	- 52
2.1.3 Boj o teritorium	- 55
2.2 Vývoj správního, právního a institucionálního rámce	- 57
2.2.1 Koloniální období	- 57
2.2.2 Prvotní nástup sinhalského patriotismu v prostředí westminsterské demokracie	- 59
2.2.3 Vznik země, kde má buddhismus v ústavě zaručeno to nejpřednější místo	- 61
2.2.4 Prezidentský systém současnosti	- 63
2.2.5 Formální normy státu jako jádro politického řešení	- 65
2.3 Některé aspekty formování sinhalského etnonacionalismu	- 67
2.3.1 Přišel Vidžaja opravdu?	- 67
2.3.2 Spor o historii i o povahu národa	- 70
2.3.3 Koncept buddhistického mnicha jako ochránce nauky a státu	- 73
2.3.4 Buddhistické obrození	- 74
2.3.5 Anagarika Dharmapala – první sinhalský šovinista?	- 76

2.3.6 Solomon Bandáranájaka a nástup sinhalského nacionalismu	-78
3. Vývoj pokusů o řešení šrílanského konfliktu	- 81
3.1. Mírové rozhovory	- 81
3.1.1 Rozhovory v Thimpu	- 81
3.1.2 Indo-šrílanská mírová dohoda 1987	- 83
3.1.3 Rozhovory UNP – LTTE 1989/1990	- 85
3.1.3 Rozhovory PA – LTTE 1994/1995	- 86
3.1.5 Jednání za zprostředkování norské vlády	- 88
3.2 Role Norska	- 95
3.2.1 Motivace Norska	- 96
3.2.2 Norsko jako mezinárodní vyjednaváč – praxe specializované diplomacie	-100
3.2.3 Norsko na Šrí Lance	-102
3.2.4 Kritika norské iniciativy	-103
3.3 Role Indie	-105
3.3.1 Indie a etnonacionalismus – hrozba, anebo příležitost?	-106
3.3.2 Indo-šrílanské vztahy v současnosti	-108

Závěr: Jaká konceptualizace etnicity je nejvhodnější pro naše co nejkompexnější porozumění šrílanskému konfliktu a posílení našich možností pozitivně přispět k mírové transformaci šrílanské krize?

-109

Seznam použitých zkratk

CFA	Cease Fire Agreement	Dohoda o zastavení palby
CNC	Ceylon National Congress	Cejlonský národní kongres
CTL	Ceylon Tamil League	Liga cejlonských Tamilů
DDCs	District Development Councils	Okresní rozvojové rady
ENLF	Eelam National Liberation Front	Ílamská národní osvobozenecká fronta
EPDP	Eelam Peoples Democratic Party	Demokratická strana ílamského lidu
EPRLF	Eelam Peoples Revolutionary Liberation Front	Revoluční osvobozenecká fronta ílamského lidu
EROS	Eelam Revolutionary Organisers	Organizátoři revolučního Ílamu
FP	Federal Party	Federální strana
IPKF	Indian Peace Keeping Forces	Indické mírové síly
ISGA	Interim Self-Governing Authority	Prozatímní samosprávná autorita
JHU	Džatika hela urumaja	Strana národního dědictví
JVP	Džanata vimukti peramuna	Lidová osvobozenecká fronta
LEBM	Lanka Eskat Bhikkhu Mandalaja	Svaz cejlonských bhikkhuů
MBS	Mahá Bódhi Society	Společnost velkého procitnutí (volně)
MoU	Memorandum of Understanding	Memorandum o porozumění
NORAD	Norwegian Agency for Development Cooperation	Norská agentura pro rozvojovou spolupráci
NORDEM	Norwegian Resource Bank for Democracy and Human Rights	Norská zajišťovací banka pro demokracii a lidská práva
PLOTE	Peoples Liberation Organisation of Tamil Eelam	Lidová osvobozenecká organizace tamilského Ílamu
PRIO	International Peace Research Institute in Oslo	Mezinárodní institut pro výzkum míru v Oslo
RAW	Reserch and Analysis Wing	Indická informační služba
SIGI	Sub-Committee on Gender Issues	Podkomise pro genderové otázky
SIHRN	Sub-Committee for Immediate Hum. and Reh. Needs	Podkomise pro bezprostřední hum. pomoc a potřeby obnovy
SLFP	Sri Lanka Freedom Party	Šrílanská strana svobody

SLMM	Sri Lanka Monitoring Mission	Šrílanská monitorovací mise
TELO	Tamil Eelam Liberation Organisation	Osvobozenecká organizace tamilského Ílamu
TUF	Tamil United Front	Tamilská jednotná fronta
TULF	Tamil United Liberation Front	Tamilská sjednocená osvobozenecká fronta
UNF	United National Front	Sjednocená národní fronta
UNP	United National Party	Sjednocená národní strana
UPFA	United Peoples Freedom Alliance	Sjednocená lidová aliance svobody
UTHR	University Teachers for Human Rights	Univerzitní učitelé za lidská práva

Úvod

Šrílanskému konfliktu jsem se, také díky svému osobnímu zájmu o studium míru a probíhajících ozbrojených konfliktů, začal blíže věnovat v roce 2000. Myslím, že to byla zdánlivá iracionalita této českému prostoru geograficky vzdálené konfrontace, co mě tehdy přimělo pro takovou volbu. Směřování mého výzkumu týkajícího se situace na ostrově bylo výrazně ovlivněno měsíčním pobytem na Šrí Lance v období srpen/září 2005, kdy jsem díky relativnímu klidu v oblasti mohl navštívit i východní a severní oblast, tedy regiony přímo postižené ozbrojeným konfliktem. Tak mi bylo umožněno absolvovat větší počet neformálních rozhovorů s místními obyvateli a vytvořit si vlastní představu o jejich postojích. Z formálních rozhovorů absolvovaných na Šrí Lance bych vyzdvihl setkání s Tomem Knappskogem, druhým sekretářem norské ambasády v Kolombu, který mi přiblížil strategii norské mírové iniciativy na Šrí Lance, a tři konzultace s vedoucím *Department of Political Sciences and Public Policy, University of Colombo*, doktorem Džajadévou Ujangodou, s kterým jsem konzultoval dostupnou literaturu a zdroje informací. Na své domácí fakultě jsem pak absolvoval kurz Politické systémy indického subkontinentu, což mi umožnilo zasadit situaci na Šrí Lance do širšího regionálního kontextu. Později jsem v rámci programu studentské mobility Erasmus/Socrates strávil zimní semestr akademického roku 2006/2007 na University of Oslo, kde jsem se kromě jiného seznamoval i s bližšími podrobnostmi a okolnostmi norské mírové iniciativy na Šrí Lance a absolvoval jsem semestrální kurz Introduction to Peace and Conflict Studies.

Šrílanský konflikt, který stál do dnešní doby přibližně sedmdesát tisíc

lidských životů a donutil téměř dva miliony lidí opustit jejich domov, je v dnešní době nejdéle trvajícím ozbrojeným konfliktem v regionu jižní Asie a současný stav věcí nám nedává mnoho nadějí na mírovou transformaci v blízké budoucnosti. Hlavními protagonisty ozbrojené konfrontace jsou v současnosti ozbrojené složky šrilanského státu a dominantní osvobozenecká organizace šrilanských Tamilů Tygři osvobození tamilského Ílamu (*LTTE*). se dlouhodobě daří udržovat faktickou kontrolu nad oblastmi na severu ostrova; často proklamovaným cílem této organizace je však vznik samostatného státu, Ílamu (*tam. domov*). Dlouhodobým cílem vlády je naopak eliminace LTTE a znovupřevzetí kontroly nad celým ostrovem.

Historie tohoto konfliktu není jen historií válčení, ale také historií jednání, vyjednávání a pokusů o kompromis, která probíhala na nejrůznějších úrovních. V rámci formálních mírových vyjednávání v letech 2002/2003 dokázaly dokonce jednající strany dospět za pomoci norského vyjednávacího týmu k významným ústupkům z původních vyjednávacích pozic a k společně vyjádřené shodě o prozkoumávání politického řešení vycházejícím z principu vnitřního sebeurčení v oblastech historicky osídlených tamilsky hovořící populací, založeném na federální struktuře jednotné Šrí Lanky.¹ I když tato dohoda byla silně podporována mezinárodním společenstvím, mírová jednání se posléze dostala do krize a jednající strany se nakonec vrátily k ozbrojené konfrontaci. Schopnosti mezinárodního společenství pozitivně ovlivnit šrilanský konflikt pomocí nástrojů mezinárodní diplomacie se ukázaly jako značně omezené.

Jedním ze záměrů této práce je zasadit vývoj šrilanského politického systému, šrilanského konfliktu i tammích mírových jednání do širších souvislostí, aby tak byly představeny jednotlivé možné příčiny vzniku tohoto konfliktu, okolnosti jeho násilné eskalace i proces jeho transformace do

¹ Z vyjádření vlády Norského království z 5. prosince 2002 nazvaného: PARTIES HAVE DECIDED TO EXPLORE A POLITICAL SOLUTION FOUNDED ON INTERNAL SELF-DETERMINATION BASED ON A FEDERAL STRUCTURE WITHIN A UNITED SRI LANKA, viz. <http://www.peaceinsrilanka.org/peace2005/Insidepage/Pressrelease/RNG/RNG5thDec.asp>

současné podoby. Blíže se zaměřuji na roli mezinárodního společenství, specificky pak na způsob, jakým se do řešení konfliktu zapojily Indická republika a Norské království.

Další ambicí je pokusit se vztáhnout specifické partikularity šrílanského konfliktu k teoretickému rámci mezinárodních vztahů. Šrílanská krize bývá běžně charakterizována jako „etnický konflikt“ a zdá se, že etnicita opravdu s konfliktem na Šrí Lance svým způsobem souvisí: Politický diskurz šrílanské demokracie je již od padesátých let dvacátého století opanován etnickými tématy, jednotlivé politické strany jsou pak dlouhodobě výrazně komunálně zaměřené a brání zájmy té „své“ etnicky vymezené skupiny. Politická reprezentace majoritní etnicky definované skupiny Sinhalců dominuje politickému systému a státnímu aparátu a prozatím se nehodlá svého panství vzdát. Proti státu, a tedy hlavně proti Sinhalcům, bojují „Tygři“, kteří se prezentují jako jediný představitel etnicky definované minority šrílanských Tamilů. Skoro se zdá, že stačí, aby byl použit výraz „etnický“, aby byl charakter šrílanského konfliktu vysvětlen.

Co to však vlastně je etnicita? Jakým specifickým způsobem etnicita ovlivňuje šrílanský konflikt? Může tento konflikt nějakým způsobem ovlivnit etnicitu zainteresovaných? Je etnicita příčinou tohoto konfliktu, nebo hraje jen vedlejší roli, nebo je prostě využívána jako nástroj manipulace a mobilizace? Můžeme nějak smysluplně využít našich dosavadních znalostí o etnicitě při řešení či transformaci šrílanského konfliktu? Můžeme nějak etnicitu ovlivňovat? Jaké probíhají procesy uvnitř etnicky definovaných skupin?

Domnívám se, že mnohoznačné, nejasné a často velmi vágní užívání termínu etnicita nemá dobré účinky na všeobecné chápání šrílanské problematiky, a proto se chci etnicitou ve vztahu ke konfliktu na Šrí Lance zabývat podrobněji. Výzkumnou otázku této práce jsem proto formuloval takto:

Jaká konceptualizace etnicity je nejvhodnější pro naše co

nejkomplexnější porozumění šrilanskému konfliktu a posílení našich možností pozitivně přispět k mírové transformaci šrilanské krize?

V rámci odborné teoretické diskuse v oblasti mezinárodních vztahů se, také v reakci na projevy etnonacionalismu po rozpadu bipolárního mocenského systému, začalo rychle rozvíjet studium „etnických konfliktů“, v kterém již došlo k vyprofilování vícero různých přístupů k interpretaci etnického konfliktu. Tyto teoretické školy však dávají na otázky týkající se chápání role etnicity v ozbrojených konfliktech značně odlišné odpovědi. Proto se pokouším představit svůj pohled na jednotlivé přístupy prezentované v debatě o „etnických konfliktech“, abych je vztáhl ke šrilanskému kontextu a zhodnotil jejich relevanci a využitelnost.

Dále se budu na základě analýzy této odborné debaty snažit argumentovat, že chápání etnicity v rámci představených interpretací „etnických konfliktů“ se velkou měrou odvíjí od poznání vyprodukovaného téměř výhradně v souvislosti s koncepty národa, nacionalismu a moderního státu. Takové teoretizování etnicity pak je formováno v rámci takzvané „vestfálské představivosti“,² a etnicita je proto nahlížena jako jakási vlastnost jednotlivých skupin pohybujících se v rámci „moderního státu“. Vestfálské paradigma se však v kontextu řešení šrilanského konfliktu ukazuje jako příliš ploché a dlouhodobě neúčinné. Pracovní hypotézou této práce proto je, že pro posílení našeho porozumění šrilanskému konfliktu i našich schopností tento konflikt pozitivně ovlivnit, bychom se měli, při konceptualizaci etnicity v tomto kontextu, snažit omezenost vestfálské představivosti překonat. K tomu bychom mohli využít poznatků, postřehů a konceptů, které jsou prezentovány v rámci vybraných diskurzů multikulturalismu, postkoloniální reflexe a feminismu.

² Definici tohoto konceptu přejímám od Frazer, viz.: Frazer, Nancy: *Rozvíjení radikální imaginace: Globální přerozdělování, uznání a reprezentace*, Praha: Filosofie 2007, s. 113-150.

Výzkumný záměr

Oblastí výzkumu této práce je dlouhotrvající společenský konflikt na Šrí Lance v jeho vztahu k relevantním teoriím, a k případným možnostem pozitivní transformace konfliktu. Hlavní problém, který se v rámci výzkumu snažím řešit, je naše chápání termínu etnicita v kontextu tohoto konfliktu. Historie šrílanského konfliktu a pokusů o jeho řešení je v současném odborném diskurzu poměrně dobře zpracována. Etnicitě je v rámci odborné diskuse také věnována značná pozornost, a to jak ve vztahu k ozbrojeným konfliktům, tak ve vztahu k teoriím národa a nacionalismu, nebo ve vztahu k identitě. Avšak přestože bývá šrílanský konflikt charakterizován jako „etnický“, je obecné vnímání role etnicity v rámci tohoto konfliktu velmi nejasné a užívání tohoto pojmu je mnohoznačné. Záměrem této práce je proto kritická evaluace relevance jednotlivých interpretací etnicity v kontextu šrílanského konfliktu. Prostřednictvím obsahové analýzy textů jednotlivých autorů, se pokouším o odkrytí jejich ontologického a epistemologického chápání etnicity, abych posléze aplikováním těchto konstruktů v kontextu šrílanského konfliktu testoval jejich relevanci a validitu. Na tomto základě se následně, s cílem přispět k našemu porozumění tomuto konfliktu a posílit naše možnosti ovlivnit jeho mírovou transformaci, pokouším o vytvoření vlastního modelu konceptualizace etnicity v kontextu šrílanského konfliktu.

Získávání informací

Informace pro svůj výzkum jsem získával také prostřednictvím pozorování a interview, ale především prostřednictvím sběru dokumentů. Pozorování probíhalo při mém pobytu na Šrí Lance v srpnu/září 2005, v této práci je zmiňováno v kapitole: *Přišel Vidžaja opravdu?* Jednotlivá interview³ probíhala jak při mém pobytu na Šrí Lance, tak i v rámci mého výzkumu v České republice a v Norsku. Informátoři pocházeli ze Šrí Lanky, nebo byli

³ O metodách interview více viz.: Hendl, Jan: *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál 2005, s. 166-181.

přímo zainteresování v řešení konfliktu (Tom Knappskog). Interview mi poskytla možnost seznámit se s osobním postojem dotazovaných, popřípadě s postojem institucí které reprezentovali, což bezesporu ovlivnilo můj další výzkum.

Důležitým zdrojem pro mou analýzu byl dlouhodobý vývoj mocenského diskurzu na Cejlonu/Šrí Lance, tak jak se odrazil v podobě formálních norem státu, projevech místních médií, i jednotlivých entit přímo či zprostředkovaně zapojených do ozbrojeného konfliktu. Tyto zdroje považuji za primární, protože jsou přímým projevem lokálního boje o moc, nebo prosazením formální dominance.

Dalším významným zdrojem pro můj výzkum byly sekundární zdroje týkající se historie Cejlonu/Šrí Lanky, tamního mezikomunitního a mezikulturního dialogu, vývoje samotného konfliktu i pokusů o jeho řešení. V tomto ohledu považuji za přínosnou literaturu, kterou jsem získal při svém pobytu na Šrí Lance a při kontaktu s tamními institucemi (především *Margha Institute* a *Centre for Policy Alternatives*). Tyto sekundární zdroje sice nejsou přímým projevem šrílanského mocenského diskurzu, přesto jsou s tímto diskurzem v přímé interakci; jejich autoři na situaci na Šrí Lance reagují, vycházejí z místních informací, které zasazují do širšího kontextu a tak vytvářejí obraz tamního konfliktu pro zbytek světa. Tyto zdroje poskytují užitečné a strukturované informace, přesto jsem se snažil k nim přistupovat jako k omezeným a partikulárním výpovědím a kriticky nahlížet jejich epistemologická a teoretická východiska.

Neméně významnou oblastí mé analýzy byla oblast odborného diskurzu, věnující se problematice národa, nacionalismu, etnicity a „etnického konfliktu“. Chápání etnicity v těchto odborných kontextech se však ukazovalo jako nedostatečné, vztáhnul-li jsem jej k průběžným výsledkům své analýzy primárních a sekundárních zdrojů týkajících se šrílanského konfliktu. Proto jsem, po poradě s vedoucí této práce, dále analyzoval vybrané diskurzy

multikulturalismu a politiky uznání, feminismu a reflexe postmoderní a postkoloniální situace.

Struktura textu: Tématické kódování informací a metody analýzy

V první kapitole této práce se snažím prezentovat svou interpretaci epistemologického a ontologického chápání etnicity v rámci jednotlivých teoretických škol a přístupů, ke které jsem došel na základě obsahové analýzy textů jednotlivých autorů. Metodě obsahové analýzy proto věnuji podkapitolu 1.1. Z důvodu dosažení přehlednosti textu rozděluji pro účely této práce v podkapitole 1.2 dosavadní mě známou diskusi o „etnických konfliktech“ podle dvou dichotomií přítomných v této diskusi, a sice sporu mezi primordiálním a moderním vysvětlením etnicity a mezi racionální a psychologickou interpretací etnicity. K tomuto rozdělení jsem došel prostřednictvím axiálního kódování jednotlivých interpretací etnicity, tj. hledáním shodných a vylučujících se znaků jednotlivých přístupů, což mi umožnilo rozdělit tyto přístupy do jednotlivých kategorií.⁴ Poté představuji Kaufmanův pokus o syntézu jednotlivých psychologických vysvětlení etnicity, abych následně kriticky vyhodnotil výstupy obou těchto diskusí. V podkapitolách 1.3 a 1.4 pak představuji reflexi vybraných diskurzů multikulturalismu a politiky uznání, resp. postkoloniálních studií, v kontextu šrílanského konfliktu.

V druhé kapitole této práce se pokouším představit historický vývoj šrílanského konfliktu v kontextu vývoje skupinových identit, a také některé aspekty formování sinhalského etnonacionalismu. K závěrům prezentovaným v této kapitole jsem došel prostřednictvím kvalitalitativní analýzy primárních (např. ústava Šrí Lanky) a sekundárních zdrojů týkajících se společenského konfliktu na Šrí Lance.

Ve třetí kapitole jde o prezentaci kvalitalitativní analýzy dosavadních

⁴ Tamtéž s. 248-250.

pokusů o mírové řešení šrilanského konfliktu, se samostatnými podkapitolami věnovanými úlohám Norska a Indie. Interpretaci analýzy jednotlivých pokusů o nalezení politického řešení strukturuji v podkapitole 3.1 podle tří kritérií. A) Snažím se stručně shrnout fakta známá o průběhu, náplni a výsledcích jednotlivých jednání. B) Indikuji pravděpodobné motivace a okolnosti, které přivedly strany konfliktu k jednacímu stolu. C) Prezentuji možné důvody, které se zdají být příčinou neúspěchu jednání. V podkapitolách věnovaných rolím Norska a Indie se snažím reflektovat zahraniční politiku těchto subjektů mezinárodních vztahů v kontextu šrilanského konfliktu. Ve třetí kapitole vycházím z kvalitativní analýzy primárních (např. oficiální prohlášení vlády) i sekundárních zdrojů týkajících se dané problematiky, přičemž při samotné prezentaci svých závěrů využívám některých příhodných teoretických konceptů (např. Zartmanův koncept „zralosti“ konfliktu pro řešení (3.1), či koncept „specializované diplomacie“ (3.2.2)).

Metoda formulování odpovědi na výzkumnou otázku

Výzkum týkající se samotného konfliktu a jeho řešení, prezentovaný v kapitolách 3. a 4., je v této práci užíván jako empirický základ pro aplikování a testování jednotlivých teorií a konceptů, prezentovaných v 2. kapitole. Prostřednictvím kvalitativního zhodnocení relevance a validity těchto konceptů v kontextu šrilanského konfliktu jsem se pokusil o teoretickou abdukcí:⁵ Navržení vlastního modelu konceptualizace etnicity v kontextu konfliktu na Šrí Lance. Tento model je prezentován v samotném závěru práce.

Ediční poznámka: Ženská jména v této práci nepřechyluji; při přepisu vlastních jmen, názvů a pojmů převzatých ze šrilanského kontextu se snažím držet standardních transliteračních postupů.

⁵ Tamtéž, str. 37.

1. Teoretická a metodologická východiska

1.1 Metoda obsahové analýzy: Vztah vědy, vědění, diskurzu a moci

Primární i sekundární zdroje týkající se konfliktu na Šrí Lance, a především jednotlivé odborné texty studované pro účely této práce, byly podrobeny obsahové analýze, kdy nešlo jen o reinterpetování jejich sdělení na základě kvalitativní analýzy jejich obsahu, ale také o pokus o zasazení textu do kontextu diskurzu, uvědomění si pozice autora textu a jeho východisek. Pro přiblížení své metody práce s textem zde představím své chápání vztahů vědy, vědění, diskurzu a moci.

Jak nás upozorňuje Derrida⁶, Foucault⁷ a mnozí další, slabostí moderní vědy je její bezproblémový vztah k povaze lidského poznání a víra ve schopnost člověka rozumově pochopit a uchopit studovaný fenomén. Svoboda, přirozenost a nezávislost našeho projevu je pouze zdánlivá, protože náš projev nevyhnutelně předchází mnoho procedur vlastních diskurzu, v rámci kterého se vyjadřujeme. Proces vyjádření se je vytvořen v prostoru vymezeném diskurzem a je diskurzem legitimizován. Všechny výroky jsou událostí v diskurzu, který je svým způsobem neomezený a poskytuje prostor pro nastolení nekonečné kontinuity, vyvolávající dojem, že věci jsou doopravdy takové, jak je diskurz popisuje.⁸ Analýza myšlenky proto musí být alegorická ve vztahu k diskurzu, který používá. Co bylo řečeno tím co bylo řečeno? Diskurz není redukovatelný na jazyk a řeč, ani není průsečíkem věcí a slov. Naopak, diskurz a jeho projev v jazyku je „klouzavý“, tj. jeden termín může znamenat mnoho věcí, což záleží na kontextu, který se ovšem neustále mění.⁹ Bezmyšlenkovité podrobení se diskurzu nás zbavuje možnosti přijmout alternativní způsob chápání a identifikaci předmětu, protože předmět

⁶ Derrida, J.: *Of grammatology*. Baltimore: John Hopkins University Press 1976.

⁷ Foucault, M.: *The Archaeology of Knowledge*. Routledge 1972.

⁸ Viz.: Foucault 1972, kap. The Unities of Discourse.

⁹ O tom například v : Caputo, J. D.(ed): *Deconstruction in a Nutshell: A Conversation with Jacques Derrida*. New York: Fordham University Press 1997, s. 31.

našeho zájmu je nám takto předáván již jako objekt s předem danou strukturací a modalitou.

Foucault nás oprávněně upozorňuje na úskalí antropocentismu. Interpretování čehokoli na základě jakýchkoli pasivně předem akceptovaných předpokladů, prvků, vztahů či kontinuit, které se snaží o totální popis sledovaného, vede nevyhnutelně k vytváření nejrůznějších forem totalit.¹⁰ Takový postup nás však nedovede k ničemu jinému, než ke ztrátě svobody poznávání. Proto bychom se měli snažit chápat jednotlivé události v jejich jedinečnosti a vyhýbat se jejich interpretování na základě metodologie. Vědění, koncepty, teorie či poznatky nemohou být chápány jako něco nezvratného, stabilního a neutrálního, ale jako výtvar vytvářený a uplatňovaný v měnících se souvislostech.

I jednotlivé vědní disciplíny si vytváří svůj diskurz a umožňují nám tak sledovat předmět našeho zkoumání ze zdánlivě neutrálních pozic, informují nás o jednotlivostech předmětu, podají nám vlastně jakýsi manuál. Předmět našeho zájmu je nám však tímto způsobem vždy dostupný jako předem zpracovaný objekt nějaké disciplíny a jejího diskurzu. Každý diskurz nám však nevyhnutelně vnucuje určitá východiska, určitý set vědění, určitou epistemologii. Všechny představované teorie a koncepty je proto třeba chápat jako reflexivní kategorie, které bychom se měli snažit prozkoumat a pokusit se odpoutat od chyb či iluzí v nich obsažených.

1.2 Reflexe odborné diskuse o „etnickém konfliktu“

V rámci osvícensko-pokrokařské tradice bylo etnikum chápáno jako zastaralý způsob organizace připomínající kmenové společenství, které by mělo být nahrazeno národem, jakožto dalším stádiem emancipace jednotlivce. Předpoklad původnosti jednotlivých etnických skupin byl všeobecně přijímán, národ byl vnímán jako vyšší vývojový stupeň vedoucí k dosažení individuální

¹⁰ Foucault 1972, kap. The Unities of Discourse.

svobody a odpor etnických skupin vůči asimilaci byl chápán jako atavismus. Šlo o moderní, tedy žádoucí přechod z *Gemeinschaft* do *Gesellschaft*.¹¹ Později se karta obrátila a etnicita začala být ve velké míře interpretována nově, jednak jako produkt modernizace, a pak také jako něco ne úplně odlišného od národa. Tento obrat byl vynucen neschopností tehdejší teorie uspokojivě vysvětlit nárůst etnické solidarity v západních státech.¹²

V současnosti jsme svědky další snahy o nabourání tradičních konceptuálních rámců a redefinování základních východisek analýzy. V oblasti teoretizování etnicity je podle mého názoru tato snaha do značné míry generována i úsilím o nalezení uspokojivých odpovědí na otázky vyvstávající v souvislosti s dlouhotrvajícími společenskými konflikty, v kterých je etnicita zjevně důležitým faktorem.

Mnohé ze současných i nedávných ozbrojených konfliktů byly a jsou popisovány a charakterizovány jako etnické. Mluvílo se dokonce o „vlně etnických konfliktů“,¹³ která se rozlila v určitých částech světa po konci bipolárního rozdělení světa a která hrozila rozbít či rozpustit jednotlivé státy a ohrozit tak světovou stabilitu. V rámci společenských věd začalo být produkováno velké množství příspěvků, zabývajících se problematikou „etnických konfliktů“, v kterých se jednotliví autoři snaží vysvětlit, jak dochází k vzniku takových konfliktů a případně přicházejí s doporučeními pro jejich zvládnutí nebo řešení.

Byly vypracovány různé typologie etnických konfliktů, snažící se rozčlenit nepřátelené skupiny do různých kategorií (např. minorita-majorita), těmi se však v tomto textu nezabývám. Naopak, pokouším se sledovat způsob, jakým jednotliví autoři věnující se „etnickým konfliktům“ vnímají existenční povahu etnicity (ontologii etnicity), a možnosti jejího poznávání, tedy jejich

¹¹ O tom například v: Barša, Pavel - Srmiska, Maxmilián: *Národní stát a etnický konflikt*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 1999, s. 64-65.

¹² O tom také v: Smith, Anthony D.: Introduction: *Ethnicity and nationalism*. International Journal of Comparative Sociology, 33:1/2, 1992, s. 1-2, nebo v Barša 1999: 66-72.

¹³ Lake, David A., Rothchild, Donald(eds.): *The International Spread of Ethnic Conflict: Fear, Diffusion and Escalation*. New Jersey: Princeton University Press 1998, s. 3.

epistemologická východiska. Vzhledem k limitacím daným rozsahem této práce není možné představit zde obsah celé odborné diskuse týkající se problematiky „etnických konfliktů“. Proto se snažím věnovat se jednotlivým, dle mého názoru výrazným a významně se prosazujícím, přístupům k chápání etnicity a její role v ozbrojených konfliktech.

Domnívám se, že v dosavadním studiu „etnických konfliktů“ můžeme vysledovat dvě signifikantní dichotomie týkající se interpretace povahy etnicity, které se v rámci odborného diskurzu projevují v podobě dvou dyadických sporů. V prvním sporu, který zde budu prezentovat, jde o interpretaci povahy etnické identity a etnicity v jejich vztahu k historii. Inspirován Rogersem si dovolím označit tuto dyadu jako spor primordialismu a modernismu.¹⁴

Další významná diskuse se týká povahy etnicity v jejím vztahu k životu člověka. Tuto dichotomii si dovolím, vycházející z Kaufmana, popsat jako rozpor racionálního a psychologického vysvětlení etnicity a etnického konfliktu.¹⁵

Etnicita je, přinejmenším v několika posledních dekadách, vnímána, teoretizována a konceptualizována v úzkém vztahu k národu a nacionalismu. Proto se ještě před tím, než se začnu věnovat výše naznačeným dichotomiím, pozastavím u stále probíhající diskuse o povaze národa, v které je v současnosti možná nejživější a nejvýraznější spor mezi takzvanými „etnosymbolisty“ a „konstruktivisty“. Tento teoretický spor do značné míry přesahuje i do oblastí teoretizování etnicity a „etnického konfliktu“, a proto je, domnívám se, relevantní se o něm zmínit.

Nejprve tedy k teorii národa ve vztahu k etnicitě.

¹⁴ Rogers, John D.: „Post-Orientalism and the Interpretation of Premodern and Modern Political Identities: The Case of Sri Lanka“. *The Journal of Asian Studies* 53, no. 1 (February 1994), Association for Asian Studies, Inc., s. 10-23.

¹⁵ Kaufman, Stuart J.: *Modern Hatreds: The Symbolic Politics of Ethnic War*, Ithaca and London: Cornell University Press 2001.

1.2.1 Teorie národa ve vztahu k teorii etnicity

V současné diskusi v oblasti teorie národa je pravděpodobně nejvýraznější spor mezi „etnosymbolisty“ a „konstruktivisty“ a oba tyto přístupy významným způsobem ovlivňují i současné teoretizování etnicity. Etnosymbolisté i konstruktivisté všeobecně odmítají čistě primordiální-původní vysvětlení národa jako skupiny, jejíž členové jsou determinováni svou jedinečnou a neměnnou kulturou, a jsou spojeni „neselhávající působností stejné krve, řeči a zvyků, jenž zachytí prakticky každou osobu do původních vazeb, které jsou zdrojem přirozeného pocitu spřízněnosti“.¹⁶ Primordialismus však svým způsobem dodnes diskusi o povaze národa, etnické skupiny i etnického konfliktu ovlivňuje, protože mnozí autoři se stále snaží primordialismus vyvrátit, přičemž jiní se na něj, především na způsob, jakým vysvětluje vnitřní soudržnost skupiny, snaží nějakým způsobem navazovat.

Hlavní rozdíl mezi etnosymbolisty a konstruktivisty tkví ve významu, který přiznávají modernitě ve vztahu k formování národa. Konstruktivisté chápou národ jako produkt moderní doby, tedy s ní spojených technologií a zvýšené sociální mobility,¹⁷ nebo moderní ideologie nacionalismu.¹⁸ Teprve moderní podmínky podle nich umožnily vznik národa jako sociálního konstrukt, „představovaného politického společenství.“¹⁹

Etnosymbolisté se naopak snaží o překonání modernistické interpretace národů poukázáním na jejich původní etnické jádro.²⁰ Například prominentní představitel etnosymbolismu Anthony D. Smith sice velkou měrou souhlasí s chápáním nacionalismu jako moderního fenoménu, zpochybňuje však ryze moderní chápání národů samotných. Snaží se upozornit na nutnou kontinuitu dřívějších kulturních identit a nově vznikajících národů. Národy jsou podle Smithe vystavěny na etnických

¹⁶ Geertz, Clifford: *The integrative revolution*. In Geertz, C.(ed), *Old societies and new states*. New York: The Free Press of Glencoe 1963, str. 109-110.

¹⁷ Anderson, Benedict: *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso 1983.

¹⁸ Gellner, Arnošt: *Národy a nacionalismus*. Praha: Hřibál 1993.

¹⁹ Anderson 1983:15.

²⁰ Malešević, Sinica: „Divine Ethnies“and“Sacred Nations“:Anthony D. Smith and the Neo-Durkheimian Theory of Nationalism“. *Nationalism and Ethnic Politics*, 10:561_593, 2004, Taylor and Francis, s. 564-566.

základech, jmenovitě na *ethnies*, obdobách dnešních etnických skupin, které se na zemi vyskytovaly dávno před příchodem modernity. Vznik etnické skupiny je podle něj esenciálně podmíněn existencí jména skupiny, mýtu o společném původu, sdílené historické paměti, jednoho nebo více elementů společné kultury, vazby na specifické teritorium a konečně i pocitu sounáležitosti.²¹

Spor o povahu národa se vede i v rámci odborného diskurzu týkajícího se Šrí Lanky, a je přiblížen v rámci podkapitoly 2.3.2.

1.2.2 Protiklad primordiální a modernistické interpretace etnicity

V tomto sporu jde o interpretaci etnicity v jejím vztahu k historii. Primordiální argument, tak jak je popsán v předchozím oddílu, se jeví být mnohým teoretikům daleko pádnějším, je-li vztahován k etnicitě, než je-li vztahován k národu. Primordialisté vidí hlavní základy pro současné projevy etnonacionalismu jednotlivých skupin v existenci původních, předmoderních etnických identit, které se s příchodem modernity vlastně probudily k politickému životu. Tyto identity se předávají hlavně prostřednictvím rodinného kruhu, v rámci něhož jedinec získává širokou škálu vlastností a identifikací, které sdílí s ostatními členy skupiny. Etnicita je podle tradičního primordiálního výkladu rigidní, neměnná, nepřevoditelná, jedinečná, prastará a osudová. Je to záležitost příbuzenství s ostatními členy etnického společenství, které s sebou přináší specifické hodnoty a vlastní kulturu. Svě nositele etnicita zachycuje do pavučiny původních vazeb a tím je do značné míry determinuje. Například Walker Connor popisuje původní chápání etnicity jako „vlastnost skupiny lidí, charakterizovaných jednotou rasy a kultury.“²²

Naproti tomu moderní argument, vyjádřený třeba ve své instrumentální, konstruktivistické, či třídní podobě, poukazuje na důležitost

²¹ Smith, Anthony D.: *The Ethnic Origins of Nations*, Oxford: Basil Blackwell, Oxford 1986, str. 22–31.

²² Connor, Walker: „*The Politics of Ethnonationalism*“. *Journal of International Affairs*, 27:1, 1973, p.1, str. 2.

moderních impulzů, jako jsou vzdělání a rychlé šíření informace, či koncepty národního státu a demokracie, které měli podle této interpretace hlavní vliv na formování jednotlivých skupin, jejich identit a ideologií. Moderní argument v debatě o etnicitě je založen na juxtapozici moderní doby a doby agrární.²³ Jedním z průkopníků moderního přístupu ke studiu etnicity byl pražský rodák Karl W. Deutsch, který vyzýval k vědeckější metodě založené na koordinaci relevantních nástrojů rozvinutých v různých oborech společenských věd,²⁴ a jak nás informuje Barša, formuloval jako jeden z prvních tezi o vzniku etnických identit prostřednictvím střetávání a konfliktů skupin podmíněných modernizací, kdy je vznik etnické identity zapříčiněn diskrepancí mezi rychlostí sociální a geografické mobilizace a pomalostí kulturně-skupinové asimilace.²⁵

Moderní argument se začal na poli teorie etnicity silně prosazovat přibližně od šedesátých let dvacátého století. Mnohdy se můžeme setkat s pokusy vysvětlit chování aktérů etnického konfliktu pomocí aplikování teorie racionální volby, etnický konflikt je někdy vysvětlován i čistě ekonomicky. Někteří autoři přisuzují etnicitě kromě její instrumentální hodnoty i funkci naplňování existencionálních potřeb ukotvení a sounáležitosti a vnímají etnicitu jako sociální konstrukt.²⁶ Přístupy a východiska různých teoretiků z moderního tábora se často liší, shodují se však v předpokladu, že etnické skupiny vznikly, stejně tak jako národy, až s příchodem vysoké míry sociální interakce a technických prostředků vlastních moderní době. Etnicita je tak vnímána jako více či méně volitelná identifikace moderního člověka.

Zajímavé modernistické vysvětlení vzniku etnické identity z třídního

²³ K tomu například Gellner 1993:19-46.

²⁴ Deutsch, Karl W.: *Nationalism and Social Communication: An Inquiry into the Foundations of Nationality*. New York: John Wiley and Sons 1953, citováno v Hayes, Carlton J. H.: „*Nationalism and Social Communication: An Inquiry into the Foundations of Nationality*“. (Book Review), *Catholic Historical Review*, 39:4 (1954:Jan.) s.462.

²⁵ Deutsch, Karl W.: „*Social Mobilization and Political development*.“ *American Political Science Review* 55, September 1961: 463-514, citováno v Barša 1999:68.

²⁶ O tom například v Barša 1999: 66-72.

pohledu prezentoval Michael Hetcher. Hierarchizovaný sociálně-ekonomický status jednotlivých skupin v rámci státu je podle Hetchera vytvářen díky prostorově nerovnoměrné modernizační vlně a institucionalizovaný nadřazenou skupinou pomocí zdůrazňování kulturních rozdílů do podoby takzvaného interního kolonialismu. Sociálně ekonomický status tedy funguje jako základ etnické identifikace a dává vzniknout etnické skupinové identitě.²⁷

1.2.3 Protiklad racionálního a psychologického vysvětlení etnicity

V tomto sporu jde o roli etnicity v lidském životě a povahu samotných „etnických konfliktů“, respektive způsobu, kterým máme jejich vznik a dynamiku vysvětlit. Racionální přístup k chápání etnicity, často také nazývaný jako instrumentální, se začal rozvíjet již od šedesátých let dvacátého století. Odpovídá na otázky spojené s etnicitou z perspektivy politického instrumentalismu a racionalismu a chápe etnickou identitu jako nástroj využívaný v boji o moc, bohatství či zdroje; chování aktérů etnického konfliktu vysvětluje především pomocí aplikování teorie racionální volby. V rámci tohoto přístupu je etnický konflikt někdy vysvětlován i čistě ekonomicky. Například podle Caselliho a Colemana, kteří chápou etnické koalice jako instrumenty v boji o ekonomické zdroje, je etnicita kategorie vytvořená jako nástroj nutící jednotlivce k členství v hnutí.²⁸ Podle Colliera je hlavním důvodem vzniku takzvaných etnických konfliktů lidská chamtivost, asi v tom smyslu, že „příležitost dělá zloděje“. Riziko vzniku takového konfliktu je podle něj odhadnutelné kvantifikováním základních rizikových faktorů, jako je počet mladých mužů ve společnosti, produkce exportní suroviny či úroveň vzdělanosti.²⁹

Další autoři interpretovali vznik etnické války jako výsledek

²⁷ Hetcher, Michael: *Internal Colonialism: the Celtic fringe in British national development 1536-1966*. Berkeley: University of California Press 1975, s. 15-43.

²⁸ Caselli, Francesco - Coleman, Wilbur J.: *On the Theory of Ethnic Conflict*. London School of Economics 2006. viz.: <http://personal.lse.ac.uk/casellif/papers/ethnic.pdf>

²⁹ Collier, Paul: *Doing well out of War: An Economic perspective*. In: Berdal M., Malone D.(eds.): *Greed and Grievance: Economic Agendas in Civil Wars*. Boulder: Lynne Rienner 2000.

racionálního úsilí o zajištění osobní bezpečnosti, když se, mimo jiného, snažili v rámci této problematiky aplikovat koncept bezpečnostního dilematu.³⁰ Například Russell Hardin vysvětluje etnickou mobilizaci jako racionální reakci jednotlivců snažících se o zajištění vlastní bezpečnosti v okamžiku, kdy tato není zajištěná ze strany státu. Dále upozorňuje na to, že etnická mobilizace má kumulativní charakter, tedy čím víc jednotlivců se zapojí, tím větší je tlak na ty, kteří se ještě nepřidali. Někdy může mít tlak podobu hrozby, jindy naopak pobídky prostřednictvím odměn. Snaha o odvrácení nebezpečí však vyvolává bezpečnostní dilema, což vede k eskalaci konfliktu.³¹ Rabushka a Shepsle argumentují, že etnické násilí je výsledkem racionálního úsilí jedinců o naplnění jejich cílů. V tomto případě jsou zájmy násilníků definovány jejich nacionalistickou ideologií a extremistickými požadavky.³²

Oproti racionálnímu vysvětlení etnicity stojí interpretace, kterou bychom mohli zeširoka charakterizovat jako psychologickou. V rámci psychologického vysvětlení etnicity i etnického konfliktu je formování etnické identity i dynamika etnického konfliktu chápána, latentně či explicitně, v úzkém spojení s lidskými emocemi. Do tohoto proudu tedy můžeme zařadit tak rozdílné přístupy, jako jsou již výše zmiňovaný primordialismus a etnosymbolismus, ale také konstruktivismus, protože ten také, kromě politické a instrumentální funkce, přiznává etnicitě její subjektivní význam v uspokojení lidské potřeby ukotvení a orientace ve stále složitějším světě.

Jestliže tedy v diskusi o významu historie ve formování etnické identity a etnonacionalismu stojí konstruktivismus se svým důrazem na modernitu v opozici k primordialismu i etnosymbolismu, pak v diskusi o

³⁰ O bezpečnostním dilematu více například v: Snyder, Jack - Jervis, Robert: *Civil war and the Security Dilema*. In: Walter, Barbara F. – Snyder J. (eds): *Civil Wars, Insecurity, and Intervention*. Columbia 1999.

³¹ Hardin, R.: *One for All: The Logic of Group Conflict*. Princeton: Princeton University Press 1995. Vycházím z Kauffmanovi interpretace, viz. Kaufman 2001: 19.

³² Rabushka, Alvin - Shepsle, Kenneth A.: *Politics in Plural Societies: A Theory of Democratic Instability*. Columbus: Merrill 1972. Kaufmanova interpretace, viz. Kaufman 2001:21-22.

funkci etnicity v lidském životě jsou východiska konstruktivismu podobná primordiálnímu či etnosymbolickému hledisku. V rámci psychologického vysvětlení etnicity a její role v etnických konfliktech se tedy zjevně projevuje výše zmíněná dichotomie primordialismu a modernismu. V následujícím oddíle se budu zabývat specifickým pokusem o překonání tohoto rozporu.

1.2.4 Snahy o syntézu psychologických přístupů k interpretaci etnicity

Rozpory mezi původním a moderním a mezi racionálním a psychologickým vysvětlením etnicity v mnohém připomínají spor mezi univerzalistickým a partikularistickým přístupem k chápání podstaty lidství, povahy národa i filosofie dějin. Tento spor byl nastartován již v diskusi Herdera s Voltairem a Barša ho charakterizuje jako spor o modernitu.³³ Herder vnímal národy jako jednotlivá původní kulturně-jazyková společenství (*Völker*), za jejichž interakcí se skrývá smysl historie. Polemizoval s Voltairem a encyklopedisty, jmenovitě s jejich předpokladem univerzálního rozumu sdíleného všemi jednotlivci. Pro Herdera byl jednotlivec organickou součástí osudového národního společenství, pro Voltaira mechanickou součástí náhodné asociace jednotlivců. Kde jeden viděl osud a krev, druhý viděl rozum a svobodnou volbu.

Tato diskuse o povaze lidské společnosti není dodnes uzavřená, právě naopak. Bude se lidstvo dělit podél kulturních-civilizačních linií a nás čeká střet civilizací, tak jak to tvrdí Huntington,³⁴ nebo lidstvo brzy dosáhne díky univerzálnímu rozšíření západního modelu liberální demokracie konce své historie, tak jak to naznačoval Fukuyama?³⁵ Je etnicita neměnná a daná osudem, anebo je plastická a vzniká náhodně? Je etnická identita produktem citu nebo je výsledkem kalkulace?

V nedávné minulosti začali někteří autoři upozorňovat, že

³³ Barša 1999:25.

³⁴ Huntington, Samuel P.: *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. London: Simon and Schuster 1997.

³⁵ Fukuyama, Francis: *The End of History and the Last Man*. London: Penguin Books 1992.

předpokládaná neslučitelnost některých přístupů k interpretaci etnicity je pouze zdánlivá, a tak svým způsobem omezuje naši schopnost věrohodně vysvětlit dynamiku etnického konfliktu. Například Horowitz se pokouší o metaforickou schematizaci a všeobecně rozděluje diskusi o povaze etnických skupin na tvrdé a měkké přístupy.³⁶ Tvrdé přístupy mají tendenci vidět etnické vazby i povahu etnických skupin jakoby vytesané do kamene, a jako zdroj etnického násilí označují skupinový sentiment. Měkké přístupy naopak vidí etnickou identitu jakoby vytvarovanou z vosku a jako zdroj etnického násilí identifikují chladnou kalkulaci jednotlivců. Horowitz upozorňuje na zjevnou jednostrannost obou perspektiv a demonstruje ji malou úvahou o fenoménu etnických bouří. Všimá si, že povaha etnických bouří byla předmětem spekulací mnohých autorů, kteří polemizovali nad tím, do jaké míry jsou etnické bouře spontánní nebo organizované události. Horowitz odpovídá otázkou: Jak by mohli být něčím jiným než obojím? Upozorňuje, že ačkoli cit a rozum někdy působí samostatně, často je můžeme nalézt pospolu. Původ vzniku etnické identity vidí v přirozené lidské socialitě, tedy v tendenci vytvářet skupiny, oddělovat se od ostatních, porovnávat se. Horowitz volá po syntéze stávajících přístupů ke studiu etnického konfliktu, ke které on podle svých vlastních slov pouze nakročil.³⁷

Stuart J. Kaufman se pokusil jít ještě o krok dál a představil obecnou teorii etnické války.³⁸ Jeho teorie symbolické politiky etnické války je pokusem o syntézu primordiálního a moderního-konstruktivistického přístupu k interpretaci etnicity a etnického konfliktu. Různé přístupy se snažil skloubit inspirován prací Crawsforda Younga, Donalda Horowitze a Anthonyho Smithe, to vše na platformě teorie symbolické politiky Murraye Edelmana.³⁹

V následujícím oddíle se pokusím Kaufmanovu teorii představit.

³⁶ Horowitz, Donald L.: *Structure and Strategy in Ethnic Conflict*. Annual World Bank Conference on Development Economics, Washington, D.C., April 20–21, 1998. Viz.: <http://www.worldbank.org/html/rad/abcde/horowitz.pdf>

³⁷ Horowitz 1998:1.

³⁸ Kaufman 2001.

³⁹ Edelman, Murray: *Politics as Symbolic Action: Mass Arousal and Quiescence*. New York: Academic Press 1971.

1.2.5 Kaufmanova teorie symbolické politiky etnické války

1.2.5.1 Kaufmanova východiska

Porozumění, že většina primordialistů vidí etnicitu jako spíše kulturně než biologicky danou, otevírá podle Kaufmana cestu ke kombinování primordiálního a moderního přístupu k chápání etnicity a etnického konfliktu. Syntézu těchto přístupů buduje na základech teorie symbolické politiky Murraye Edelmana. Základním předpokladem této teorie je, že lidé v politice často dělají rozhodnutí na základě emocí a v reakci na symboly, resp. v reakci na symbol vyvolávající nejsilnější emocionální odezvu.

Kaufman odmítá univerzální aplikovatelnost teorie racionální volby na interpretaci motivů lidského chování. Podrobuje kritice dva stěžejní předpoklady teorie racionální volby předjímající, že lidé mají většinou stabilní a jasné preference, a že činí svá rozhodnutí ve snaze maximalizovat svůj prospěch v souladu s těmito preferencemi. Argumentuje v tom smyslu, že preference lidí ve vztahu ke komplexním a komplikovaným tématům jsou nestálé a někdy i těžko zjistitelné, a že lidé často činí svá rozhodnutí na základě emocí, obzvláště jde-li o osobní participaci (např. účast v demonstraci).⁴⁰

Mýtus a symbol jsou ústředními pojmy v Kaufmanově interpretaci etnicity i v jeho teorii symbolické politiky etnické války. Mýtem rozumí společné přesvědčení většího množství lidí dávající událostem a činnostem určitý zvláštní význam, symbol pak je emocionálně zabarvený odkaz k mýtu.

Jádro etnické identity popisuje Kaufman jako „mýticko-symbolický komplex“, což je kombinace mýtů, historických vzpomínek, hodnot a symbolů, jež definují členství ve skupině, jakož i samotný význam tohoto členství. Etnicita je v lidské společnosti všudypřítomná a váže se k ní značný emocionální náboj. Etnická identita může vyvolat silné pocity loajality, spřízněnosti a pospolitosti. Tyto emoce, které mají původ v přirozené lidské

⁴⁰ Kaufman 2001: 28-29.

společenskosti, mohou vyvolat i pocit ohrožení skupiny a vést ke snaze skupinu chránit. Silné emoce a přirozený skupinový sebeobranný mechanismus mohou být za určitých podmínek manipulovány lidmi usilujícími o politickou moc a vyústit do projevů etnického násilí.

Kaufman ve své syntéze akceptuje původnost etnicity, ovšem jen do určité míry. Vychází z předpokladu, že skupinová loajalita je evolučně zvýhodněna, protože jedinci, kteří se v období krize mohou spolehnout na své společníky, jsou ve výhodě oproti samotářům nebo členům méně soudržných skupin. Jejich kultura kooperace jim umožňuje přežít a prosadit se. Přirozená lidská společenskost je podle Kaufmana základním zdrojem etnicity i nacionalismu. Etnicita je proto determinována kulturně, nikoliv biologicky.

Kaufman uznává i argument zásadního vlivu modernity na formování etnické identity, ovšem jen do určité míry. Doba tiskového kapitalismu umožnila propojení myšlenky státu s etnickým společenstvím, mobilizaci celé skupiny i její redefinování. Všeobecné akceptování nacionalismu jako hlavního principu legitimní státnosti v moderní době stimuluje vznik dalších nových etnonacionalistických projektů. Tyto i jiné impulsy moderní doby přispěly k rostoucímu významu etnicity v dnešním světě, přesto však podle Kaufmana zrod etnických skupin nespadá pouze do období po francouzské revoluci.

Etnickou skupinu Kaufman chápe ve stejném smyslu jako Smith, tedy jako skupinu, která má zvláštní jméno, sdílí mýtus o společném původu, historické vzpomínky, element kultury, má vztah k určitému teritoriu, to vše zabaleno do pocitu vzájemné sounáležitosti. Přijímá i Smithovo tvrzení, že některé etnické skupiny existují již celá tisíciletí.⁴¹

Politici vůdcové mohou napodobením podnětů, které vyvolávají silné emocionální reakce, vytvořit etnicko-národnostní skupinovou identitu. Proto je často využíváno rodinné frazeologie v souvislosti s teritoriem. Etnická

⁴¹ Tamtéž s. 25.

identita získává ve spojení s nacionalismem značný politický potenciál. Kaufman hovoří o etnickém národu jako o všemocném bohu dnešní doby, který je tak mocný, že není možné odolat pokušení a nevytvořit ho všude tam, kde ještě neexistuje. Taková snaha je však úspěšná jen tehdy, jsou-li “kulturními podnikateli“ symboly používány dostatečně věrohodně a relevantně.

Kaufman ve své teorii operuje s konceptem bezpečnostního dilematu. Jeho koncept etnického bezpečnostního dilematu je podobný Snyderově imperialistickému dilematu nebo Jervisově hlubokému bezpečnostnímu dilematu. V rámci klasického bezpečnostního dilematu se předpokládá, že obě strany nechtějí bojovat, ale celkově nejistá situace a nedostatek informací o nepříteli je k boji vlastně donutí. V situaci Kauffmava etnického bezpečnostního dilematu jsou strany konfliktu naopak nezakrytě nepřátelské a připravené bojovat. Bezpečnostní dilema je tedy výsledkem otevřené formulace požadavku mocenského ovládnutí sporného teritoria. Bezpečnostní zájmy obou stran jsou pak definovány vzájemně se vylučujícím způsobem, což vede k oboustrannému pocitu ohrožení.⁴²

1.2.5.2 Dynamika vzniku etnické války

Kaufman identifikuje tři podmínky nutné pro vznik etnické války: Existenci mýtů ospravedlňujících etnické nepřátelství, přítomnost etnické úzkosti a vznik příležitosti k mobilizaci a boji.

Kaufman argumentuje, že lidé se mobilizují k etnické válce pouze v tom případě, je-li součástí jejich etnického mýticko symbolického komplexu obecně známý a rozšířený mýtus označující nějaké teritorium jako domovinu skupiny, která musí být skupinou chráněna a ovládána proti mýtickému nepříteli. Nepřátelské mýty mohou být i nově formulovány ze strany politických elit, takový proces je však časově náročný. Nejefektivnější cesta k moci pro kulturního podnikatele proto vede přes zasazení již existujících

⁴² Tamtéž s. 34-36.

mýtů do nového kontextu.

Etnickou úzkostí Kaufman chápe skupinově sdílené silné obavy o samotnou existenci etnické skupiny. Silným zdrojem etnického strachu může být špatná historická zkušenost, nebo třeba demografická situace. Kaufman zdůrazňuje, že záleží na skupinové mytologii, jestli budou nejrůznější okolnosti interpretovány jako hrozba, nebo nikoli. V historii vztahů jednotlivých skupin můžeme většinou objevit období míru a spolupráce i období konfliktu a válčení. Způsob, jakým minulost skupiny ovlivňuje chování jejích členů, se však odvíjí od její interpretace.

Kaufman zdůrazňuje, že etnická válka se nemůže rozhořet, jestliže etnická skupina nemá dostatek volnosti k politické mobilizaci. Efektivní státní dohled, kontrola a politická represe jsou schopné zabránit etnické mobilizaci a tím pádem i předejít rozsáhlým projevům etnického násilí. Příležitost k mobilizaci se může otevřít například změnou politického prostředí (rozpad Sovětského svazu), nebo pomocí třetí strany.

Vycházejí z výše popsané teorie symbolické politiky a tří podmínek nezbytných pro vznik etnické války, analyzuje Kaufman procesy vedoucí k etnické válce. Existence silné mýtické vazby na teritorium, přítomnost etnického strachu a vznik příležitosti k mobilizaci ještě nemusí, podle Kaufmanovy teorie, nutně vést ke vzniku etnické války.

Aby mohla být spirála etnického násilí roztočena, musí být tyto podmínky doprovázeny dynamickými procesy, při kterých dochází k intenzivnímu nárůstu skupinového nepřátelství, šovinistické kampani politických vůdců a k situaci etnického bezpečnostního dilematu.

Kaufman rozeznává lidovou a vůdcovskou variantu etnické mobilizace. Etnické uvědomění se může projevat v podobě masového, lidového hnutí, které se objeví jakoby „odnikud“ a transformuje svou silou celou politickou scénu. K takové situaci dochází, jestliže silný etnický sentiment je ve skupinové kultuře již rozšířen a dosavadní bariéra bránící jeho

artikulaci a manifestaci je odstraněna (změna režimu) nebo překonána (spontánní reakce). Situace může eskalovat, i když poslušnost událostí je opačná, tedy když jsou to mocenské elity, kdo začne účelově rozdmýchávat etnické vášně cestou extrémních a akcentovaných referencí k etnickým mýtům a symbolům.

K rozpoutání etnické války je však nutný společný postup politických vůdců i veřejnosti. Jestliže je veřejnost naladěna bojovně, ale politici se vyvarují extrémních požadavků a brání propuknutí násilností, etnické válce bude zabráněno. Stejně tak válka nepropukne, jestliže symbolické apely politiků zůstanou u veřejnosti nevyslyšeny.

1.2.5.3 Kaufmanova alternativa řešení konfliktů

Kaufman vykresluje etnický konflikt a etnickou válku jako komplexní a dynamický destruktivní proces. Jakýkoli pokus o řešení konfliktu, nebo jeho prevenci, by proto měl být adekvátně komplexní a měl by brát v potaz jak bezpečnostní situaci, tak chování politických elit, tak i veřejné mínění.

Z hlediska třetí strany může být bezpečnostní situace v oblasti konfliktu stabilizována prostřednictvím nástrojů *peacekeepingu*. Jde o vojenskou misi ozbrojených sil třetí strany do oblasti konfliktu, jejíž cílem je nezávislé monitorování situace, popřípadě i fyzické oddělení nepřátelených stran. Fakticky může fungovat pouze se souhlasem konfliktních stran.

Politická situace může být řešena nástroji *peacemakingu*, tedy snahou o nalezení řešení skrz vyjednávání, kooperaci a kompromis. Zde může třetí strana také sehrát významnou úlohu jako mediátor konfliktu. Mediátor může díky svým znalostem, schopnostem a zkušenostem významně přispět ke koordinaci mírového procesu, k nalezení politického řešení, k implementaci uzavřených dohod, atd. Jeho role by měla být nestranná a vykonávaná se souhlasem nepřátelených stran. Problém *peacemakingu* a potažmo mezinárodní mediace je, že ani ten nejschopnější vyjednávač není zárukou vyřešení konfliktu. Meziskupinové nepřátelství, nenávisť, vzájemný strach a

nedůvěra jsou často tak mocné, že ve svém důsledku znemožní dosažení uspokojivého politického řešení, nebo jeho implementaci. Jinými slovy, etnický konflikt nemůže být uspokojivě vyřešen, pokud stabilizaci bezpečnostní situace a politické vyjednávání nedoprovází i změna nepřátelského přístupu veřejnosti.

Postupy, které se snaží podporovat meziskupinovou toleranci a kooperaci a tím transformovat etnickou nenávist jsou všeobecně charakterizované jako *peacebuilding*. Peacebuilding je podle Kaufmana nespravedlivě podceňovaná oblast řešení konfliktů. Změna nepřátelských postojů veřejnosti je klíčovou podmínkou pro úspěch jakéhokoli mírového procesu. Přesto je peacebuildingu věnována pouze okrajová pozornost a nedostatečné zdroje.

Peacebuildingem může být jakákoli snaha svést představitele znepřátelených stran na určitou dobu dohromady a snažit se je v neutrálním prostředí přimět k diskusi, a ke kreativnímu hledání východiska. Kaufman uvádí, že taková iniciativa předcházela podepsání izraelsko-palestinské mírové dohody v Oslo 1993.⁴³ Může ale jít například i o dětské tábory, kde se děti pocházející z různých komunit učí vzájemné toleranci a porozumění.

Dalším rozměrem peacebuildingu může být mezinárodní pozornost věnovaná politické rétorice jednotlivých politických aktérů v oblastech etnického konfliktu. Etnický šovinismus by měl být identifikován, odsouzen a odmítnut.

Konečně, peacebuilding by se měl podle Kaufmana zaměřit na transformaci samotného etnicko symbolického komplexu jednotlivých skupin. Proto by se měla věnovat zvýšená pozornost obsahu populární kultury, školním osnovám, oficiálním verzím historie a podobně. Jestliže se děti učí nenávidět ve škole, budou mít o to blíže k nenávisti i v dospělosti, a naopak.

⁴³ Tamtéž s. 43.

1.2.6 Zhodnocení výstupů obou diskusí

Vývoj konfrontace racionálního a psychologického vysvětlení etnicity v oblasti studia „etnických konfliktů“ má velice zajímavé důsledky. Racionální přístup osvědčil určitou užitečnost pro vysvětlení některých partikulárních problémů spojených s etnickými konflikty, například interpretace chování politických elit, nicméně se nedokázal relevantně vyjádřit k otázkám spojeným s původem a formováním etnické identity, důvody vnitřní soudržnosti skupiny a projevy mezietnického násilí. Racionalismus nedokázal vysvětlit dynamiku eskalace etnického konfliktu ani to, proč na jednom místě propukne občanská válka, přičemž na jiném je za podobných podmínek udržen mír; jinými slovy, interpretační potenciál racionálního pojetí etnicity se ukázal být velmi omezený.

Naopak psychologické vysvětlení, třeba tak jak ho představil Kaufman, dokáže podle mého názoru daleko přesvědčivěji interpretovat dynamiku etnické mobilizace, vznik nenávistných stereotypů, projevy etnického násilí a původ vnitřní soudržnosti etnické skupiny.

Protiklad racionálního a psychologického přístupu k etnicitě, by se dal také popsat jako rozdílné ontologické chápání etnicity. Jestliže racionalisté považují etnicitu za něco vně člověka, co se fundamentálně neodlišuje od jiných politických afiliací a co může být racionálně a instrumentálně využito jako nástroj naplnění zájmů, pak je v rámci psychologického chápání etnicity nahlíženo na etnicitu jako na něco spojeného s vnitřním životem člověka, něco co určitým způsobem koresponduje s jeho základními lidskými potřebami.

Je zřejmé, že psychologické vysvětlení etnicity, obzvláště jak ho nabízí Horowitz či Kaufman, v sobě nese určitý primordiální element, protože oba tito autoři se shodují na přirozené lidské společenskosti, jako základním zdroji etnicity a etnické identity. Tento pohled do určité míry sdílí i Eriksen, který upozorňuje na pravděpodobnou univerzální platnost distinkce mezi

„námi“ a „těmi druhými“ v lidské společnosti. Podle výzkumu Hirschfelda z roku 1988, který Eriksen zmiňuje, jsou i velmi malé děti již schopné rozlišovat různé „druhy lidí“.⁴⁴ Primordialismus v Herderově romantickém stylu, chápající skupinu jako organické společenství sdílející určitou duchovní podstatu (*Volkgeist*)⁴⁵ byl nesčetněkrát vyvrácen, nicméně primordiální argument se do diskuse pravidelně s novou silou vrací. Přijmutí primordality etnicity ve smyslu přirozené lidské sociality jde, kromě racionalistické i proti modernistické interpretaci etnicity, protože umožňuje etnicitu považovat za součást všech sociálních systémů, ne pouze toho „moderního“. Tím pádem bychom neměli⁴⁶ pro vysvětlení etnicity používat ani Andersonův koncept skupiny jako „představovaného politického společenství“, který byl ostatně vytvořen pro vysvětlení národa, jako komunity determinované objektivními podmínkami (moderními technologiemi), a národnosti, jako formálně univerzálního socio-kulturního konceptu.⁴⁷

Domnívám se, že teoretická diskuse o povaze etnicity a roli etnicity ve společenských konfliktech se v současnosti dostává do nového stádia. Spor primordialismu a modernismu skončil jednoznačným odmítnutím primordialistického chápání kultury etnické skupiny jako dané, jedinečné a rigidní, ale také dost zřetelným odmítnutím modernistického chápání etnicity, jako fenoménu vlastního pouze moderní době. Prozatímní výstupy z diskuse mezi racionalismem a psychologickým vysvětlením etnicity ukazují, že etnicita může být chápána jako instrument v boji o politickou moc i jako sociální konstrukt, ale že pro naše co nejúplnější chápání tohoto fenoménu je důležité etnicitu chápat i jako součást vnitřního života člověka.

Zdá se tedy prozatím v tomto stádiu argumentace, že došlo k překonání výše naznačeného sporu modernismus vs. primordialismus, který

⁴⁴ Eriksen, Thomas H.: *Antropologie multikulturních společností*. Praha/Kroměříž: Triton, 2007, s. 88.

⁴⁵ O tom například v: Herder, Johann G.: *Geist der Völker*. Jena: Eugen Diederichs Verlag, 1935.

⁴⁶ Andersonův koncept „představovaného politického společenství“, bývá často prezentován jako základ pro konstruktivistické vysvětlení etnicity, např. v: Lake, Rothchild 1998:4-10.

⁴⁷ Anderson 1983: 14.

tak jako všechny spory vznikl v určitém kontextu, a jehož potenciál se již možná vyčerpal. Spor racionalismus vs. psychologické vysvětlení se vyvinul do stádia, kdy jsou racionalistické impulsy absorbovány v rámci širšího psychologického vysvětlení.

Je tedy psychologické vysvětlení etnicity, například tak jak ho představuje Kaufman, dostatečné a vyčerpávající pro naše chápání etnicity v dnešním světě a v dnešním kontextu? Můžeme použít Kaufmanovu teorii v kontextu šrilanského konfliktu?

Hlavní příspěvek Kaufmana do debaty o etnicitě a „etnickém konfliktu“ vidím v tom, že dokázal přesvědčivě prezentovat neudržitelnost čistě moderního chápání etnicity a současně také neudržitelnost čistě instrumentálního chápání etnicity. Kaufmanův vlastní výzkum, o který se při formování své teorie opíral, vychází z analýzy mocenských diskurzů v jednotlivých potencionálně konfliktních oblastech a Kaufman nám na základě tohoto výzkumu podává propracované vysvětlení dynamiky eskalace etnického nepřátelství a násilí.⁴⁸ Tam ale dosah, a tedy použitelnost a užitečnost jeho teorie končí. Kaufman se zaměřil na problematiku etnického konfliktu a roli symbolické politiky v jeho případné eskalaci a vůbec se nepokouší se vyslovit k jakýmkoli jiným otázkám spojeným s etnicitou. V kontextu šrilanského konfliktu mě napadají například otázky: Proč v nedávné době došlo k faktickému odtržení Karunovy frakce na východě ostrova od zbytku LTTE (3.1.5)? Jak bychom mohli popsat vztah indických Tamilů a šrilanských Tamilů? Jaká je role tamilské diaspory? Jaké jsou vnitřní mocenské diskurzy v rámci tamilské minority?

Kaufmanova teorie symbolické politiky etnické války aplikovaná na konflikt na Šrí Lance na první pohled funguje, protože opravdu můžeme identifikovat přítomnost mýtů ospravedlňujících etnické nepřátelství (2.3.1),

⁴⁸ Jde o diskurzy týkající se Náhorního Karabachu, Abcházie, Moldavska a bývalé Jugoslávie, viz.: Kaufman 2001: 49-202.

existenci příležitosti k etnické mobilizaci i etnické úzkosti (2.1.3). Zeptáme-li se však na výše zmíněné a další jim podobné, trochu podrobnější otázky, pak nám Kaufmanova teorie symbolické politiky etnické války podle mého názoru k uspokojivé odpovědi mnoho nepomůže. Koncept mýticko-symbolického komplexu jako jádra etnické identity se ukazuje být pro analyzování etnické identity příliš statický a tedy nepoužitelný mimo kontext eskalace konfliktu.

1.2.7 Epistemologické limity dosavadního zkoumání „etnických konfliktů“

Hlavní rozdíly ve výše zmiňovaných přístupech k interpretaci „etnického konfliktu“ tkví do značné míry v chápání etnicity jako jevu podmíněného či nepodmíněného podmínkami moderní doby na jedné straně a na druhé straně v instrumentálnosti či neinstrumentálnosti etnicity. I když jsou tyto přístupy mezi sebou dost rozdílné, mají také mnoho společného. Jednotliví protagonisté těchto přístupů vycházejí z určitých předem přijatých východisek, etnicitu chápou třeba jako projev neselhávající působnosti stejné krve, řeči a zvyků (Geertz), nebo diskrepance mezi rychlostí sociální a geografické mobilizace a pomalostí kulturně-skupinové asimilace (Deutsch), nebo ve spojitosti s přirozenou lidskou socialitou (Kaufman). Etnicita pak vystupuje jako všeobecné pozadí konfliktu, jako něco daného, statického, již poznaného. Jednotlivé teorie vznikají v určitém kontextu, jak epistemologickém, tak i lokálním, a v tomto kontextu se zdají být funkční. Chceme-li však tyto teorie využít v kontextu novém, jiném, změněném, pak se jejich užitečnost rapidně snižuje. Proto mi nezbyvá než souhlasit s Eriksenem v jeho postřehu, že označení „etnický konflikt“ je zavádějící generalizace, protože etnicita aktérů konfliktů je v různých kontextech vnímána různě, má různý význam a vykonává různé funkce.⁴⁹

Otázky současného výzkumu etnicity a její role ve společenských

⁴⁹ Eriksen 2007: 127.

konfliktech by dle mého názoru již neměly být determinovány ani jednou z výše rozebíraných dichotomií. Etnicitu bychom se měli pokusit nahlížet nově a jinak. Neměli bychom vysvětlovat konflikt pomocí předem přijaté charakteristiky etnicity, ale měli bychom se například soustředit na to, jak je etnicita ovlivňována konfliktem.

Jednou z hlavních slabin výše načrtnutých přístupů k interpretaci „etnických konfliktů“ je, domnívám se, že jejich primární konceptuální rámec je utvářen v rámci velmi omezené představy, kterou si dovolím, vycházejí z Frazer, charakterizovat jako „vestfálskou představivost.“⁵⁰ Myslím tím, že „etnický konflikt“ je vnímán převážně jako korelativní se státním aparátem a autoři se zaměřují hlavně na implikace pro moderní národní stát. Etnické skupiny jsou pak vnímány jako víceméně homogenní entity operující v rámci ohraničeného politického společenství definovaného moderním státem, a jejich vnitroskupinová komunikace je tak do značné míry ignorována. Díky takovému provázání chápání etnicity s vestfálským rámcem politického prostoru je pak subjektivita jednotlivých skupin interpretována pouze v rámci představivosti moderního státu a etnicita je vnímána jako určitá kulturní vlastnost doprovázející skupiny. Vestfálská představivost vlastní dosavadnímu diskurzu interpretace „etnických konfliktů“ je koneckonců podmíněná i všeobecnou derivativností chápání etnicity ve vztahu k národu a nacionalismu (1.2.1).

Je však vestfálský rámec adekvátní pro naše chápání dnešního globalizujícího se světa? Máme se při řešení konfliktu na Šrí Lance spokojit s pohledem na etnicitu skrze paradigma svrchovaného státu? Domnívám se, že evidence poskytnutá v rámci dosavadních pokusů o řešení šrílanského konfliktu, obzvláště mírových rozhovorů 2002/2003 (3.1.5), přesvědčivě ukazuje, že vestfálské paradigma je v kontextu řešení šrílanského konfliktu nedostačující a neefektivní. I vzhledem ke stále větší poréznosti současného

⁵⁰ Frazer 2007: 113-150.

globálního systému bychom se měli pokusit o konceptuální změnu.

Jak toho dosáhnout? Myslím, že jednou z cest může být důkladné zpytování role, funkce a významu etnicity v politickém i sociálním životě člověka, vztahu etnicity a identity a vztahu etnicity a společenského statusu. Proto bychom se měli kupříkladu ptát: Jaké jsou vzájemné vztahy mezi etnicitou, kulturou, identitou a politikou? Jaký je vztah mezi skupinovou etnickou identitou a individuální identitou jednotlivce? Jak je etnicita využívána či zneužívána ve vztahu jednotlivce ke světu, jeho sociálnímu okolí, politickému a kulturnímu rámci?

Etnicita je koneckonců jen koncept, který jsme si vytvořili k pojmenování různých druhů lidí, a jako takový na sebe může brát mnoho různých podob.

1.3 Multikulturalismus a požadavek uznání

V souvislosti s výzvami politiky identit se začala přibližně od šedesátých let dvacátého století v rozvinutých demokratických státech rozvíjet, diskutovat a do určité míry i prosazovat teorie multikulturalismu, tedy vize soužití vícero kulturních identit v jednom politickém systému.⁵¹ V rámci liberálně demokratických politických systémů tak docházelo a stále dochází k vyrovnávání se s požadavky jednotlivých minoritních kulturních/kolektivních identit, které se začaly vymezovat vůči dosavadnímu státnímu zřízení vystavenému na ideálech liberálního univerzalizmu. Liberální státní zřízení, do té doby chápané jako neutrální, začalo být kritizováno jako nástroj prosazování dominance hegemonické kultury, tedy jako nástroj diskriminace kulturních menšin. Byl formulován požadavek, aby se všem „kulturám“ dostalo stejného respektu a uznání, tedy aby se v zájmu nediskriminování identit začaly dělat rozdíly.

Požadavek uznání difference je kritizován z různých pozic. Zastánci

⁵¹ O tom například v: Barša, Pavel: *Politická teorie multikulturalismu*. Centrum pro studium demokracie a kultury 1999.

tradičního „čistého“ procedurálního liberalismu odmítají požadavek uznání partikulárních kulturních identit jako nepřipustné popření principu rovnosti. Přesto byl požadavek uznání partikulární kultury z liberálních pozic do značné míry akceptován, když například Taylor odmítl předpoklad naprosté kulturní neutrality liberalismu a nabídl v zájmu zajištění rovné úcty a vstřícnosti k rozdílům pozměněnou verzi liberalismu, která připouští podporu partikulární kulturní identity pod podmínkou ochrany univerzálních základních práv všech občanů.⁵² Další kritikové vyčítají multikulturalismu v jeho „pluralistické“ verzi nekritické oslavování všech kulturních rozdílů, neproblematicnost vztahu k jednotlivým identitám a tendenci chápat kulturu identit esencionalisticky.⁵³ Je upozorňováno, že nekritický multikulturalismus má tendenci uznávat všechny politicky artikulované identity, třeba i ty, které pěstují supremační kulturu(rasismus).⁵⁴

Právo na důstojnost a rovné uznání je všeobecně považováno za jeden ze základních prvků demokratické společnosti; odepření uznání může být ve veřejné sféře nástrojem útlaku a represe. Tak jako naše individuální já potřebuje uznání svého okolí, tak i v politickém životě je vyžadováno uznání naší rovnosti s ostatními občany, jakož i právo na jinakost. Taylor se vcelku obratně snaží prokázat, že v demokratické společnosti se dlouhodobě prolínají dvě univerzální práva a sice právo na rovnoprávnost a právo na odlišnost.⁵⁵ Společenský útlak se tedy může projevat jak v odepření práva na rovné zacházení, tak i práva na jinakost. K uspokojení těchto dvou potřeb a politických práv je tedy potřeba dvou rozdílných postupů, rozdílných politik. Politika uznání rovnosti musí poskytnout všem zúčastněným identický soubor práv a svobod, politika uznání rozdílnosti vyžaduje naopak uznání jedinečné identity. Dominance identity jedné skupiny v rámci širšího společenství je

⁵² Taylor, Charles: *Politika uznání*. In: Gutmannová, Amy(ed): Charles Taylor: Multi-kulturalismus: Zkoumání politiky uznání. Praha: Filosofia 2001.

⁵³ Fraser 2007:52-55.

⁵⁴ Gutmannová, Amy: *Úvod*. In: Gutmannová, Amy(ed) 2001: 19.

⁵⁵ Taylor 2001.

proto velmi často vnímána a interpretována jako útlak; asimilace je chápána jako „smrtný hřích páchaný na ideálu autenticity“.⁵⁶ Proto bývá formulován požadavek uznání.

Daleko menší shoda panuje v tom, jak odlišit legitimní a nelegitimní požadavky na identitu a jaké vyvodit politické důsledky z demonstrováných kulturních odlišností. Je kulturní identita dostatečným předpokladem pro obdržení politických práv („pluralistická“ verze multi-kulturalismu), anebo jsou všechny identity a odlišnosti pouze represivní fikce, které bychom politicky neměli zohledňovat (pozice antiesencionalistického dekonstruktivismu)? Například Frazer by chtěla tuto situaci vyřešit propojením těchto přístupů, aby tak vznikl jakýsi „antiesencionalistický multikulturalismus“, doplněný bojem za sociální rovnost.⁵⁷

1.3.1 Individuální a kolektivní identita v diskurzu multikulturalismu

Identita by se dala popsat „zevnitř“ jako naše sebeporozumění nám samým, jako naše vlastní projekce nás ve světě, která je neustále a nepřetržitě vytvářena, budována a udržována v našem dialogu s okolím, se světem, se „signifikantními druhými“. Na identitu můžeme nahlížet i z „vnějšku“, například jako na způsob, jakým jsme někým identifikováni. Naše osobní identita se může diametrálně lišit od způsobu, jakým jsme identifikováni okolím.

Vliv okolí je pro identitu zásadní, protože vytváří rámec našeho života, se kterým se identifikujeme. Okolí se tak stává součástí našeho vnitřního prostoru. Pak se může stát, že mluvíme sami se sebou; to je však stále dialog. Dialogický charakter konstituce identity je v současnosti všeobecně uznáván.

Pro identitu je důležité uznání, které představuje potvrzení identity, naší představy „já“. Zneuznání naopak jde proti představě „já“, rozrušuje

⁵⁶Taylor 2001: 55

⁵⁷Vycházím z Frazer 2007: 44-57.

identitu a působí újmu. Uznání i zneuznání se může, stejně jako identita, projevovat nejrůznějšími způsoby, v nejrůznějších souvislostech a snadno může docházet k současnému uznání i zneuznání různých částí identity jedné osoby.⁵⁸

Appiah se snaží rozdělit identitu individua podle sociologického klíče do osobní a kolektivní dimenze.⁵⁹ Osobní dimenze se týká osobních vlastností, které jsou jednotlivci nutně vlastní, sociologicky nesdílené. Chamtiví lidé prozatím ještě netvoří sociální skupinu. Kolektivní dimenze identity je ta, v které se lidé vztahují ke kolektivům. Týká se to například náboženství, genderu, etnika, atd. Tyto jednotlivé kolektivní dimenze se však svých osobních nositelů týkají odlišnými způsoby a proto je nesmíme vnímat stejně. Způsoby, jakými se různí jednotlivci vztahují k jednomu kolektivu se samozřejmě také liší.

Jaký je tedy vztah mezi individuální a kolektivní identitou? Appiah se domívá, že velké kolektivní identity vyjadřují představy o chování osoby definované takovouto identitou – není jeden způsob chování homosexuála, ale jsou určité předpokládané homosexuální způsoby chování. Tyto představy představují přibližný model pro ty, kteří z ní činí těžiště svých identit. Kolektivní identity sice nikdy nepostihnou rozmanitost skutečných lidí, poskytují však scénáře často využívané v jejich životě.

Appiah tvrdí, že jestliže kolektivní identita poskytuje negativní scénář, pak je třeba konstruovat nové životní scénáře. Upozorňuje tak na to, že příběhy identit se rozvíjejí, mění se, jsou modifikovány. Toto je důležitý bod: Je důležité být si vědom toho, že identita se mění a může být měněna. „Negr“ může být překódován na černocha, „teplouš“ na homosexuála. Appiahův postřeh, s kterým souhlasím a který považuji za zásadní, spočívá v tom, že to není pouze a jen tak, že kolektivní identita ovlivňuje život jednotlivce, ale i

⁵⁸ Potud jsem vycházel převážně z Taylorova výkladu identity. Viz.: Taylor 2001.

⁵⁹ Appiah, K. Anthony: Identita, autenticita, přežití: *Multikulturní společnosti a sociální reprodukce*. In: Gutmannová(ed) 2001: 164-166.

tak, že jednotlivec může ovlivňovat kolektivní identitu.

1.3.2 Politika uznání v šrilanském kontextu

Multikulturalismus začal být více či méně úspěšně prosazován a aplikován v jednotlivých takzvaně rozvinutých liberálních demokraciích. Můžeme však poznatky multikulturalismu využívat i v kontextu šrilanské společnosti?

Domnívám se, že situaci na Šrí Lance můžeme také chápat jako dlouhodobý spor o uznání. Tamní situace je však specifická v tom, že sama dominantní skupina ve jménu svých kolektivních cílů dlouhodobě explicitně zdůrazňuje svou vlastní kulturní výjimečnost. Ostatním skupinám je sice také přiznáváno právo na jinakost, avšak na kvalitativně odlišné, nižší úrovni (2.2.3). Požadavek politického uznání, který je dlouhodobě vznášen ze strany šrilanských Tamilů, tedy není výzvou ortodoxnímu pojetí liberálně-demokratického státu, ani snahou o pouhé uznání jinakosti v obraně proti asimilaci, ale spíše snahou o elevaci statusu. Tamilové nechtějí mít pouze právo být Tamily, ale hlásí se o právo na určitý stupeň politické samosprávy. Nejde tedy pouze o snahu o dosažení uznání, ale o dosažení určitého stupně uznání.

Identita hraje, alespoň ze sociologického hlediska, ve šrilanském konfliktu významnou roli. Ideologickým rezervoárem dvou hlavních bojujících stran jsou exkluzivistické doktríny etnického nacionalismu, přičemž jednotlivé „kulturní“ identity, které se vůbec nebráním interpretovat jako čistě diskurzivní konstrukty se všemi důsledky z toho vyplývajícími, jsou v tomto konfliktu, týkajícím se samozřejmě moci a nastavení sociální struktury, zároveň nástroji i obětmi těchto nacionalistických ideologií. Jinými slovy, kdyby dominantní a široce prosazovaná definice, či chcete-li scénář sinhalskosti, neobsahovala tak silně požadavek ovládnutí celého ostrova jako podmínku zachování sinhalské kultury, nebo dokonce přežití skupiny, pak by bylo daleko snazší prosadit oficiální politiku vstřícnější k politickým

požadavkům šrilanských Tamilů. Přes všechny ostatní důvody doprovázející krach posledních mírových rozhovorů se domnívám, že klíčovým faktorem pro opětovnou eskalaci ozbrojeného konfliktu bylo, že politická reprezentace prosazující kompromisní postoj nedokázala ve volebním procesu obhájit své mocenské pozice.

I když mezinárodní společenství koordinovaně podporovalo federalistické řešení, k moci se dostala politická reprezentace, která místo pokračování v mírovém procesu začala znovu vyjednávat samotné podmínky dosavadního příměří, které interpretovala jako hrozbu suverenity státu a šrilanské demokracii (3.1.5). Je třeba poznamenat, že Ranil Vikramasinha, který byl významnou postavou mírových jednání 2002/2003, a který chtěl navázat na předchozí jednání s LTTE, byl v klíčových prezidentských volbách uskutečněných v listopadu 2005 poražen rozdílem necelých dvou procent voličských hlasů.⁶⁰

Ve vztahu k řešení šrilanského konfliktu je podle mne velmi důležitý postřeh, který je často prezentován i v rámci diskuse o multikulturalismu a politice uznání, a sice že identita je utvářena, přetvářena a formována dialogicky. Proto si myslím, že je relevantní zaujmout aktivní postoj a zeptat se: Jakým způsobem můžeme identitu, v tomto případě sinhalskou identitu, pozitivně ovlivnit, abychom případně přispěli k mírové transformaci konfliktu?

1.4 Postkoloniální reflexe

Postkoloniální autoři patří k nejvýraznějším kritikům současné vědy, sociální nespravedlnosti a distribuce vědění a moci v mezinárodním systému. Díky postkoloniálním autorům jsme upozorňováni, že modernita byla a je v různých částech světa prožívána různě, protože co pro jedny znamenalo rozkvět a expanzi, bylo pro jiné útlakem a ponížením. Modernita a její plody

⁶⁰ Viz. např.: <http://www.srilankanelections.com/>

byly v takzvaném západním světě všeobecně prezentovány jako univerzální, obecně platné, dobré a přínosné. Západní mocnosti prezentovali svůj imperialismus jako civilizační misi, která necivilizovaným orientálcům přináší dobro. V postkolonialismu přichází odpověď těch jedinců, kteří pocházejí z bývalých kolonií dosáhli v metropolích kolonizátorů vzdělání, získali tak přístup k diskurzu vědění, uvědomili si blízkou spojitost vědění a moci a začali v rámci tohoto diskurzu „západ“ a „západní“ vědění kritizovat. Tito rozvíjejí postmoderní kritiku předpokladů moderní vědy a její propojenost s mocenskými strukturami, rozvádějí téma pozice subjektu a rozebírají povahu a funkci identity.

Kolonizátoři vtrhli do kolonií spolu s modernitou, kterou využili jako nástroj své dominance, a promítali na ovládané obraz jejich vlastní podřízenosti. Chatterjee proto zdůrazňuje, že jestliže chtějí jednou kolonizovaní dekolonizovat i svou identitu, představu sama sebe, musí nalézt odvahu k odmítnutí modernit ustavených jinými.⁶¹

Edvard Said upozornil na specifika politického a literárního diskurzu rozšířeného v Evropě zhruba od 18.století, v jeho vztahu k oblasti středního východu. V rámci tohoto diskurzu začala být pěstována představa orientu, jako místa fundamentálně odlišného, ve své podstatě podřadného a nesvéprávného, něčeho co je vlastně záhodno ovládnout. Tak se stal orientalismus inherentní politickou doktrínou, usnadňující Evropanům koloniální expanzi a ospravedlňující jejich hegemonii. Orient se však také stal tím „druhým“, kulturním protějškem, na jehož základě si Evropané, či západ, budovali a stále budují svou identitu nadřazenou všem ostatním. Said přesvědčivě dokazuje, že „kulturní hrdinové“ (J.S.Mill, K.Marx, etc.) moderní vědy žili a pracovali v rámci „orientalistického“ pohledu na svět.⁶²

Také Gayatri Chakravorty Spivak rozpracovává tematiku moci,

⁶¹ Chatterjee, Partha: *Our Modernity*. South-South Exchange Programme for Research on the History of Development (SEPHIS)/ Council for the Development of Social Science Research in Africa (CODESRIA). Rotterdam/Dakar 1997.

⁶² Said, Edward W.: *Orientalism*. London: Penguin Books 2003.

diskurzu a pozice v diskurzu, a snaží se poukázat na tendenci institucionálních a kulturních diskurzů vyloučit, nebo prostě nenaslouchat podrobeným. Spivak ve známé eseji *Can the Subaltern Speak?*⁶³ kritizuje mimo jiných i Foucaulta, pro nedostatečné odstranění „západního“ subjektu ze svého psaní. To je však podle ní nutné, aby byly odkryty politické, intelektuální a ekonomické implikace ideologie diskurzu.

Spivak tvrdí, že podrobený/podrobená nemůže/neumí mluvit. Nejde ovšem o to, že toho není fyzicky schopna, ale o to, že jí není nasloucháno, protože její řeč není projevem na dialogické úrovni diskurzu, což vede k tomu, že nakonec třeba ani není schopna mluvit sama za sebe, ze sebe, jako subjekt. Spivak upozorňuje, že subalterní se musí znovu naučit mluvit, což mu/jí bude umožněno až poté, co držitelé hegemonického diskurzu dehegemonizují svou pozici. Jestliže to neudělají, budou vždy moci ovládat diskusi a poslouchat jen to co chtějí slyšet. Otázka „kdo naslouchá?“ je podle Spivak ještě důležitější než ta „kdo by měl mluvit?“⁶⁴

Historické okolnosti a sociální kontext jedince někdy omezují, jindy přímo umlčují, jindy je naopak nutí mluvit určitým způsobem. To je však stále pouhé pasivní přijímání obrazu, jakým jsou prezentováni z dominantní pozice. Pro Spivak je důležité nepřijmout pozici objektu diskurzu, nestát se *tokenem* (zmanipulovanou figurou údajně hovořící jménem celé homogenizované subalterní skupiny), ale nalézt a projevit svou jedinečnost, jakkoli je komplikovaná. Proto argumentuje, že subalterní by neměli přijímat mnohdy i z vnějšku vnucovanou možnost projevovat se v rámci kolektivní identity, protože to se pro ně rovná ztrátě možnosti mluvit sám za sebe.

Spivak posunula kritiku koloniálního myšlení na novou úroveň. Poukázala například na fakt, že autoři evropské metafyziky ve svých dílech brání ne-evropanům zaujmout pozici plnohodnotné lidské bytosti. Řečeno bez

⁶³ Spivak, Gayatri Ch.: *Can the Subaltern Speak?* Marxism and the Interpretation of Culture, Urbana: University of Illinois Press 1988.

⁶⁴ Guney, S.: *Questions Of Multi-Culturalism - Sneja Gunew & Gayatri Chakravorty Spivak. Hecate*, November 30, 1986, Volume 12, Issue 1-2, s. 136.

obalu, Kant je u Spivak rasista.⁶⁵

Metodologii kulturní analýzy se z postkoloniální pozice věnuje Homi Bhabha,⁶⁶ který se snaží ukázat, že tak jako šla imperialistická koloniální doktrína ruku v ruce s evropskou metateorií, jde i teorie současnosti ruku v ruce s dnešní politikou. Výroky z jednoho putují do druhého a proto by se měl teoretik zamyslet nad politikou svého teoretického výroku. Bhabha se zasazuje o změnu metodologie kulturní analýzy na západě od praxe metafyzického hledání pravdy k reflexi enunciativity a performativity současnosti. Chce popisovat kulturní rozdíly bez binárních hranic a otevírat „svary“ modernity. Táže se: „*Must we polarize in order to polemicize?*“⁶⁷

Efektivita kritiky/analýzy podle něj nespočívá v tom navěky oddělovat jednotlivé termíny, systémy, koncepty, které jsou na první pohled v opozici, ale naopak ve schopnosti překonat zdánlivou protikladnost a objevit jejich propojenost a podmíněnost. Proto bychom při analýze kultury měli zaujmout pozici „mimo/za/nad“ vyprávěním původních subjektivit a soustředit se na momenty a procesy artikulace kulturních rozdílů. Tyto prostory artikulace Bhabha popisuje jako prostory „mezi“. Tyto prostory nám poskytují příležitost pro vyhodnocení strategií individuálnosti (identity) jednotlivce či kolektivu, které iniciují nové znaky identity, příležitosti pro spolupráci či kontroverzi, a ovlivňují tak i samotnou myšlenku společnosti. Chce sledovat kulturu ne od nějakého fiktivního počátku, ani konce, ale v jejím procesu prezentace rozdílů, postojů, které byly v prostoru „mezi“ vyjednány, aby tak daly vzniknout hybridnímu kulturnímu komplexu identity.

Jakákoli identita je pro Bhabhu vždy projev požadavku subjektu. Pro přiblížení se identitě je proto třeba uvědomit si pozici subjektu a sledovat artikulaci kulturních rozdílů a vznik strategií reprezentace a zplnomocnění.

Proti binárnímu rozdělování na dobré a zlé, první svět a třetí svět, etc.,

⁶⁵ Spivak, Gayatri Ch.: *A Critique of Postcolonial Reason*. Cambridge and London: Harvard University Press 1999, s. 26.

⁶⁶ Bhabha, Homi: *The Location of Culture*, London and New York: Routledge 1994.

⁶⁷ Bhabha 1994:28.

kteřé vede k polarizaci a vykořisťování, nabízí Bhabha porozumění kultuře v jejím pohybu a projevu/enunciaci.

1.4.1 Postkoloniální reflexe ve vztahu ke konfliktu na Šrí Lance

Postkoloniální autoři destabilizovali tradiční interpretaci historie, zproblematizovali jednostranné vnímání modernity a upozornili na intimní propojení vědění a moci na globální úrovni. Jejich důsledná dekonstrukce zavedených teorií a konceptuálních rámců nám ukazuje, že dominance a hegemonie není dosahováno pouze prostřednictvím zbraní či bohatství, ale také prostřednictvím vědy a vědění.

Pro analýzu situace na Šrí Lance je podle mě velmi užitečný kritický přístup postkoloniálních autorů k jakýmkoli prezentovaným kulturním rozdílům, kulturním identitám, jako ke konstruktům kontinuálně vytvářeným a vyjednávaným v rámci sociální interakce. Vyzývají nás k přechodu od pasivního načítání kulturních rozdílů k aktivnímu sledování procesů, v rámci kterých byly tyto rozdíly artikulovány.

Etnicitu pak již nebudeme moci vnímat ve spojení s prezentovanou kulturou skupin, ale prostě jako koncept, konstrukt, který je neustále reartikulován v průběhu sociální interakce.

2. Vývoj šřilanského konfliktu v kontextu vývoje skupinových identit

2.1 Historická periodizace šřilanského konfliktu

V této podkapitole jde o jednoduchou periodizaci vývoje etnického konfliktu na Šrí Lance, která je mým konceptem, vzniklým pro účely této práce. Etnickou konfrontaci na Šrí Lance rozdělují do tří období, v kterých konflikt probíhal na rozdílných kvalitativních úrovních.

V prvním období měl konflikt podobu vcelku neškodných sporů mezi

politickými elitami jednotlivých komunit. V druhém období již došlo k polarizaci společnosti v souvislosti s konfliktem dvou vzájemně se vylučujících polických programů, naplněných etnicko-identitním obsahem. Třetí období, které trvá až do dnes, je naplněno ozbrojeným bojem o nadvládu nad severovýchodní oblastí Šrí Lanky.

Poznatky prezentované v této kapitole podle mého názoru zřetelně ukazují, že reprezentativní skupinové identity jednotlivých komunit byly na Šrí Lance formovány v úzké interakci s mocenským diskurzem.

2.1.1 Spor o způsob politické reprezentace

Jako zrod moderního politického života na tehdejším Cejlonu můžeme s trochou nadsázky označit zavedení omezeného volebního práva v roce 1910. Tento impuls vedl k založení Cejlonské reformní ligy (1916), v roce 1919 reorganizované do podoby Cejlonského národního kongresu (*CNC*).⁶⁸ CNC měl hájit zájmy a artikulovat požadavky všech místních komunit vůči Britům, jeho jednota se však začala brzy drobit. Již na počátku dvacátých let CNC opustili významní tamilští zástupci, aby pod vedením Ponnambalama Arunáčalama založili vlastní politickou organizaci nazvanou Liga Cejlonských Tamilů (*CTL*). Hlavním důvodem rozštěpení byl spor o způsob politické reprezentace. Sinhálští politikové si přáli opustit dosavadní praxi komunální politické reprezentace, která doposud zaručovala Tamilům i Sinhalcům mocenskou paritu. Požadovali zavedení teritoriálního volebního principu, který by zohlednil jejich majoritní postavení. Tamilští politikové, kteří se v té době vnímali a prezentovali jako jedna ze „zakládajících ras“⁶⁹ ostrova, se takového vývoje obávali a snažili se mu zabránit.⁷⁰

Teritoriální princip reprezentace byl posléze do cejlonského politického systému zaveden, stejně jako další demokratické a správní

⁶⁸ Phadnis, Urmila: *Religion and Politics in Sri Lanka*, London: C. Hurst 1976, s. 111.

⁶⁹ Wilson přisuzuje tento výrok Arunáčalamovi (1918), viz.: Wilson, A. Jeyaratnam: *Sri Lankan Tamil Nationalism*. New Delhi: Penguin Books India 2001, s. 54. Podobně také Nesiah o ideologii významného politického hnutí té doby, The Jaffna Youth Congress, viz: Nesiah, Devanesan: *Tamil Nationalism*. Colombo: Margha Institute 2001: 9-13.

⁷⁰ O tom například de Silva, K.M.: *History of Sri Lanka*. Berkeley: University of California Press, 1981, s. 27-28.

reformy. Konfrontace Tamilové vs. Sinhalci pokračovala i nadále, odehrávala se však hlavně mezi politickými elitami obou komunit. Tamilští politici se posléze dlouhodobě a neúspěšně angažovali v takzvané kampani „50:50“, kdy požadovali rezervování poloviny mandátů v legislativě pro minority.⁷¹

I přes nesporný vliv brzkého zavedení všeobecného hlasovacího práva (1931) na celou společnost, byl politický život Cejlonu ještě dlouhou dobu doménou anglicky vzdělaných společenských elit a angličtina dominovala politické diskusi.⁷² Politické spory proto ještě významně neovlivňovaly celospolečenskou situaci a *vice versa*. Politická agenda nebyla v té době naplňována primárně identitním obsahem a konzervativní elity dokázaly spolupracovat navzdory rozdílnému etnicko-kulturnímu pozadí. Tamilští poslanci sice vícero let nespolupracovali v parlamentu, přesto se spolu s ostatními podíleli na formulaci požadavku nezávislosti, na bezproblémovém převzetí moci v roce 1948 a částečně dokonce i na přijetí sporné legislativy deprivující velkou část komunity indických Tamilů o občanská práva.⁷³

Etnicita byla v tomto období významným faktorem v politickém životě Cejlonu, nedokázala však ještě rozdělovat a polarizovat celou společnost. Situace se však velmi rychle změnila s politickou kampaní doprovázející parlamentní volby v roce 1956.⁷⁴

2.1.2 Spor o podobu státu

Parlamentní volby v roce 1956 znamenaly pro vývoj etnického konfliktu na Cejlonu/Šrí Lance významný předěl. V této době byly politickými vůdci jednotlivých komunit poprvé prezentovány naprosto rozdílné a vylučující se vize budoucnosti tehdejšího Cejlonu, které byly ve

⁷¹ O tom podrobně v Wilson 2001: 66-81.

⁷² Anglicky vzdělaní obyvatelé údajně tvořili přibližně 7% celkového obyvatelstva v roce 1948. Viz.: Edirippulige, Sisira: *Sri Lanka's Twisted Path to Peace*. Resource Management Foundation Sri Lanka 2004, s. 44.

⁷³ Tamtéž, str. 79-80.

⁷⁴ O elitním charakteru politiky na Cejlonu v období před rokem 1956 informuje kromě jiných i Filipický, viz.: Filipický, Jan: *Šrí Lanka (Cejlon)*. In: Filipický J., Knotková B., Marek J., Vavroušková S.: *Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Maledív, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2003, s. 310. de Silva přidává i postřeh o daleko slabším duchu nacionalismu probuzeném na Cejlonu v souvislosti s usilováním o nezávislost, v porovnání s Indií. Rozdíl vidí v "nezávislosti udělené shora". Viz.: de Silva, K.M.: *Historical Survey*. In: de Silva, K.M.(ed): *Sri Lanka: A Survey*. London: C. Hurst and Company 1977, s. 84.

volbách podpořeny a odsouhlaseny jejich voliči. Politický prostor byl naplněn snadno pochopitelným identitním obsahem, týkajícím se statutu jednotlivých skupin v rámci státu. Došlo k politické aktivizaci širokých vrstev obyvatelstva a politika se na Cejlonu poprvé stala masovou záležitostí. Dvě do té doby volně organizované etnický definované komunity se dokázaly vnitřně sjednotit a mobilizovat jedna proti druhé.

Hlavním tématem těchto voleb 1956 byla jazyková otázka. Angličtina měla být konečně zbavena své oficiality a nahrazena domácím idiomem. Dva hlavní místní jazyky byly do té doby ve víceméně rovnocenném postavení a v těchto volbách šlo o to, jaký status budou jednotlivé jazyky užívat v budoucnosti. V průběhu kampaně se postoje politických stran značně vyhrtily.

Široké vrstvy sinhalského obyvatelstva byly zaktivizovány akcentováním kulturní jedinečnosti jejich komunity, nutností její ochrany a slibem zajištění právoplatného postavení sinhalského jazyka v rámci státu. Programu „*Sinhlala Only*“ se dostalo ohromné podpory sinhalských voličů.⁷⁵

Tamilské hlasy vyhrála Federální strana (*FP*), hájící tamilská kulturní práva a požadující vznik federace. Federalizace byla náplní politického programu některých tamilských politiků již v kampani k parlamentním volbám v roce 1952, dostalo se jim však slabé voličské podpory. Ve spojitosti s obavami ze „sinhalizace“ státu však tamilské obyvatelstvo volilo ve volbách v roce 1956 drtivou většinou pro federalizaci.⁷⁶

Stály tak proti sobě dva etnický definované bloky s neslučitelnými politickými programy. Sinhalská většina v parlamentu se chystala k naplnění svého exkluzivního kulturně politického programu, tamilská menšina požadovala kromě jiného i změnu státoprávního uspořádání.

Po volbách 1956 začaly vládnoucí sinhalské elity s demontáží

⁷⁵ O této situaci podrobně informuje Filipický, viz.: Filipický 2003: 312-324.

⁷⁶ Ve volbách 1952 získala Federální strana dva mandáty, oproti deseti mandátům ve volbách 1956, kdy se stala dominantní politickou stranou šrilanských Tamilů. O Federální straně podrobněji v: Wilson 2001: 82-112.

westminsterského státu zděděného po Britech, aby ho v roce 1978 nahradily vlastní verzi prezidentské demokracie (2.2). Etnické napětí vedlo k několika vlnám protitamilského násilí, které zapříčinily rozsáhlou vnitřní i vnější emigraci mnoha šrilanských Tamilů.

Politici představitelé šrilanských Tamilů se kontinuálně snažili o politické řešení postavení své komunity v rámci státu. Jejich politika však byla o poznání asertivnější, než politika představitelů dalších znevýhodňovaných minoritních komunit – šrilanských Tamilů a Muslimů. Federální strana dlouhodobě požadovala ve jménu práva na sebeurčení federalizaci Šrí Lanky, přinejmenším dvakrát však dala najevo, že by se mohla spokojit i s pouhou devolucí státní moci. Prostřednictvím přímé deliberace politických vůdců byl v roce 1957 uzavřen Bandáranájaka-Čelvanájakamův pakt, plánující vznik volených Regionálních rad, na které by byly přeneseny substanciální regionální pravomoci. Tento ústupek tamilským požadavkům však vyvolal velmi silnou reakci mezi sinhalsko-buddhistickými patriotickými kruhy, podporovanými opoziční Sjednocenou národní stranou (*UNP*) i částí Šrilanské strany svobody (*SLFP*), které nakonec díky svému enormnímu tlaku donutily Bandáranájaku od dohody odstoupit; celá situace vzápětí vyústila do nepěkných bouří etnického násilí. O deset let později byla vyjednána mírnější verze devoluce, kdy měli vzniknout Okresní rady, fungující pod přímou kontrolou vlády. Dohoda nazývaná Sénánájaka-Čelvanájakamův pakt 1967 však byla, pod tlakem tehdy opozičních marxistických stran a *SLFP*, také anulována. Je paradoxní, že druhý návrh devoluce byl vehementně odmítán těmi stranami, které o deset let dříve navrhly jeho výraznější verzi. Edirippulige upozorňuje, že do debaty o decentralizaci, která započala po roce 1956, se zapojil etnoteritorialismus, jako naprosto nový prvek šrilanské politiky.⁷⁷

V průběhu sedmdesátých let se politické postoje Tamilů začaly

⁷⁷ Edirippulige 2004:116.

radikalizovat. Všeobecná nespokojenost a frustrace tamilských politiků z různých politických stran vedla k jejich spojení do Tamilské jednotné fronty (*TUF*), později přejmenované na Tamilskou sjednocenou osvobozenou frontu (*TULF*). Na této platformě tak došlo k dočasnému sjednocení dvou politických stran šrilanských Tamilů, Federální strany a Tamilského kongresu, s vlivnou organizací indických Tamilů, Cejlonským dělnickým kongresem. *TUF/TULF* začala od roku 1973 artikulovat požadavek vzniku samostatného tamilského státu na území Šrí Lanky a v parlamentních volbách 1977 dostal program *TULF* širokou podporu tamilské veřejnosti.⁷⁸

V sedmdesátých letech také vznikaly zárodky tamilského ozbrojeného protistátního odporu. Mladí tamilští radikálové začali s vzrůstající intenzitou dávat najevo svou frustraci a nespokojenost s diskriminativními praktikami státu i s neschopností Tamilských politiků dosáhnout pokroku. Militantní hnutí však bylo podporováno pouze velmi omezenou částí tamilské veřejnosti, která stále ve své většině podporovala nenásilné způsoby řešení dané situace.

Etnický konflikt na Šrí Lance se tak stále odehrával hlavně v politické rovině. Bylo tomu tak až do nešťastných událostí roku 1983, které dnes bývají označovány jako „černý červenec“.

2.1.3 Boj o teritorium

Černý červenec znamenal osudovou transformaci celospolečenské situace Šrí Lanky. Zabití třinácti vojáků sinhalského původu tamilskými militanty na severu ostrova vyprovokovalo v sinhalských oblastech doposud nejkrvavější protitamilský pogrom, v kterém byly s největší pravděpodobností aktivně zapojeny i rozsáhlé sekce státního aparátu.⁷⁹ Filipický informuje, že nepokoje si vyžádali na 2 000 obětí, 100 000 osob muselo hledat útočiště v utečeneckých táborech a 120 000 jich uprchlo do Indie.⁸⁰ Začala také

⁷⁸ Filipický 2003:337-339.

⁷⁹ O tom podrobně v: Tambiah, Stanley J.: *Sri Lanka - Ethnic fratricide and the dismantling of democracy*. Chicago-London: University of Chicago Press 1986.

⁸⁰ Filipický 2003: 344.

masivní emigrace šrilanských Tamilů do „západního“ světa. Tamilská diaspora je v současnosti důležitým zdrojem financí pro LTTE.

Události černého července vedly k prudkému nárůstu podpory militantního separatismu u tamilské veřejnosti a tím i k doposud nevídanému přílivu nových kádrů do militantních organizací. Parlament na celkovou situaci reagoval přijetím Šestého ústavního dodatku (srpen 1983), který zakazoval jakékoli snahy o založení nového samostatného státu na teritoriu Šrí Lanky, což vedlo k vyloučení poslanců TULF z parlamentu. Politické řešení tak bylo efektivně diskreditováno a generace politických vůdců byla rychle nahrazena generací bojovníků za tamilský Ílam. Doposud převážně politický spor získal charakter občanské války.

Mezi mnoha tamilskými militantními organizacemi, z nichž nejvýznamnější byly pravděpodobně TELO, PLOTE, EPDP, EPRLF, EROS a LTTE, získala posledně jmenovaná postupně dominantní postavení. LTTE, která nebojovala jen proti vládě, ale i proti indickým „mírovým“ jednotkám a také proti vlastní tamilské opozici, během času ovládla velké oblasti na severu a východě ostrova a začala se prohlašovat za jediného legitimního představitele tamilského lidu.⁸¹

LTTE se postupně transformovala z malé guerillové skupiny do vojensko-politické organizace schopné vojensky vzdorovat konvenční armádě a začala provozovat *de facto* stát na severu Šrí Lanky.⁸²

Doposud došlo k několika více či méně upřímným pokusům o vyjednání politického řešení tohoto konfliktu. Ten poslední, a prozatím nejnadějnější pokus byl definitivně uzavřen 16. ledna 2008, kdy vláda Šrí Lanky odstoupila od Smlouvy o příměří uzavřené s LTTE v únoru 2002. Na jihu ostrova se znovu prosadilo přesvědčení, že konflikt může být vyřešen

⁸¹ O militarismu šrilanských Tamilů a obzvláště LTTE například v: Gunaratna, Rohan: *International Dimension of the Sri Lankan Conflict: Threat and Response*. Colombo: Marga Institute 2001. Pohled z tamilské strany představuje např: Balasingham, Anton: *War and Peace*. Mitcham: Fairmax Publishing 2004.

⁸² O tom více viz.: Stokke, Kristian: *Building the Tamil Eelam State: Emerging State Institutions and Forms of Governance in LTTE-controlled Areas in Sri Lanka*. Department of Sociology and Human Geography, University of Oslo 2006. Viz.: http://www.tamilnet.com/img/publish/2006/02/Building_the_state_1.pdf

vojensky a že LTTE může být poražena.

„Tygři“, i když momentálně oslabeni ztrátou východní provincie, se naopak vrátili k požadavku samostatnosti a dávají rozhodně najevo, že jsou k boji připraveni.

2.2. Vývoj správního, právního a institucionálního rámce Cejlonu/Šrí Lanky

Konflikt na Šrí Lance je od svého počátku bojem o politickou moc a podoba formálních norem státu v něm vždy hrála klíčovou úlohu, nejinak je tomu i v současnosti. V této kapitole půjde o analýzu vývoje formálních institucí státu a zákonného rámce Cejlonu/Šrí Lanky ve vztahu k zájmům a politickým požadavkům jednotlivých etnicky definovaných skupin obyvatelstva, a to od prvotního administrativního sjednocení pod britskou správou až do nedávné minulosti. Ústavu a zákonné normy zde chápou, podobně jako Habermas, jako historický projekt určité generace občanů, který nám může říci mnoho o způsobu „kódování“ politické moci a systémech práv, které byly uskutečněny.⁸³

2.2.1 Koloniální období

Země byla poprvé administrativně sjednocena v průběhu třicátých let devatenáctého století v rámci tzv. Colebrooke-Cameronovy správní reformy. Dosavadní správní rozdělení země do oblastí nížinných Sinhalců, kandyjských Sinhalců a Tamilů bylo v souvislosti s konsolidací britské moci na Šrí Lance nahrazeno centralizovaným správním systémem zastřešujícím pět provincií. V této administrativní reformě můžeme vidět zrod současného šrílanského státu. Dosavadní decentralizovaná, feudální mocenská struktura společnosti začala být systematicky nahrazována jednotným administrativním systémem.⁸⁴ Tento akt centralizace správního systému ostrova bez ohledu na

⁸³ Habermas, Jürgen: *Boje o uznání v demokratickém právním státě*. In: Gutmannová(ed.) 2001: s. 123-124.

⁸⁴ O tom podrobněji viz.: Mendis, G.C.: *The Colebrooke-Cameron Papers: Documents on British Colonial Policy in Ceylon, 1796-1833*. Oxford University Press 1956.

dosavadní mocenskou strukturaci v rámci jednotlivých regionů bývá některými komentátory označován za prvotní příčinu současného konfliktu.⁸⁵

Nejvyšším správním představitelem kolonie byl guvernér, který řídil zemi pomocí Legislativní rady a Výkonné rady. Zástupci místních komunit byli zváni do Legislativní rady jako poradní hlas, který měl tlumočit zájmy jednotlivých komunit. Tito zástupci byli původně jmenováni guvernérem a pocházeli vždy z vysoce postavených rodin. Sinhalské a tamilské elity byly v tomto období reprezentovány stejným počtem zástupců. Představitel cejlonských Tamilů byl mluvčím všech tamilsky hovořících obyvatel ostrova, tedy i muslimů, až do roku 1889, kdy i tito získali svého zástupce. Místním obyvatelům byl umožněn vstup do nižších pater byrokratického systému, přičemž hlavní podmínkou pro přijetí bylo zvládnutí anglického jazyka. Britové začali opatrně experimentovat se zaváděním demokratických prvků v roce 1910, když nechali značně omezenou část místních komunit(4%) volit zástupce do poradního orgánu. Administrativní reformy ve 20tých letech posílily roli místních politiků v této instituci. V těchto letech se začaly projevovat první spory o způsob politické reprezentace mezi zástupci jednotlivých komunit.⁸⁶

V roce 1931 byla na tehdejší Cejlonu přijata tzv. Donoughmoreho ústava, což znamenala velkou transformativní změnu pro celou cejlonskou společnost. Na Cejlonu bylo tehdy jako v první asijské zemi vůbec zavedeno všeobecné rovné volební právo, čímž byl položen základ současné šrilanské demokracie. Političtí zástupci začali být voleni podle teritoriálního principu; zastupitelská parita politických elit cejlonských Tamilů a Sinhalců byla nadobro zrušena. Donoughmoreho komise, jež ústavu vypracovala, viděla komunální reprezentaci jako překážku národní integrace cejlonské

⁸⁵ Balasingham 2004: 5.

⁸⁶ O tomto období blíže v: de Silva 1981: 260-300.

společnosti.⁸⁷ Britové se, alespoň formálně, snažili podpořit vznik jednolitého cejlonského národa.

Donoughmoreho ústava dala vzniknout Státní radě jako instituci legislativní i výkonné moci. Sedm ministerstev bylo ovládáno volenými cejlonskými zástupci, Britové si ponechali plnou kontrolu nad klíčovými oblastmi obrany, zahraničních vztahů, financí a soudnictví. Cejloncům tak byla dána možnost vyzkoušet si samosprávu v praxi, konečná kompetence a zodpovědnost ležela i nadále v rukou guvernéra. Šlo tedy o určitý institucionální trénink.⁸⁸

V tomto období docházelo k dlouhodobým politickým sporům reprezentantů jednotlivých komunit. Šrílanští Tamilové vedli dlouhotrvající kampaň za zvýhodněnou politickou reprezentaci menšin, charakterizovanou jako požadavek 50:50. Šlo však o spor na úrovni politických elit, který neměl širší společenské dopady. Místní politické elity navíc dokázaly čas od času najít společnou řeč, šlo li o to postupovat proti Britům jednotně.

2.2.2 Prvotní nástup sinhalského patriotismu v prostředí westminsterské demokracie

V tomto období došlo k prvotnímu prosazování sinhalské kulturní politiky prostřednictvím institucí státu a zároveň k prosazení silnější kontroly státu nad ekonomikou i vzdělávacím systémem. To vše na pozadí tzv. Soulburyho ústavy, která vznikala v posledních letech britské nadvlády, vycházela z westminsterského modelu demokracie a počítala s úzkými vazbami Cejlonu na Velkou Británii.

Transfer moci do rukou místní politické reprezentace se na Cejlonu uskutečnil klidně a bez jakéhokoli krveprolití, což kontrastovalo se situací v okolních zemích. Cejlon byl pokládán za příklad úspěšné dekolonializace.

⁸⁷ *Report of the Special Commission on the Constitution, Donoughmore Report*, Colombo 1929, s. 39. Citováno v Edirippulige 2004:40.

⁸⁸ Pro podrobnější studium Donoughmoreho ústavy viz.: Collins, Ch.: „*The Significance of the Donoughmore Constitution in the Political Development of Ceylon*.“ *Parliamentary Affairs* 1950; IV: str.101-110. Pro studium komunální politiky pod Donoughmoreho ústavou viz.: Russell, Jane: *Communal Politics under the Donoughmore Constitution 1931 – 47*. Colombo: Tisara Prakasakayo 1982.

Již se získáním nezávislosti však byla na Šrí Lance praktikována exkluzivistická politika vůči komunitě Indických Tamilů. V letech 1948-49 byly parlamentem přijaty tři zákony, které se dotýkaly základních občanských práv této menšiny. Indičtí Tamilové, kteří do země přišli teprve nedávno, aby zde svou tvrdou prací hnali vpřed plantážnický průmysl, byli vnímáni jako cizorodý a nežádoucí prvek a díky svým levicovým politickým preferencím byli trnem v oku vládnoucích konzervativních elit. Důsledkem nové legislativy bylo nepřiznání občanství drtivě většině příslušníků této skupiny obyvatelstva. Filipický uvádí, že v roce 1959, kdy celková populace ostrova byla asi 9,7 miliónů, zůstalo více než 600 000 indických Tamilů na Šrí Lance bez státní příslušnosti.⁸⁹

Vazba na Velkou Británii byla zachována v podobě dominiálního statutu. Britskou korunu na ostrově reprezentoval Guvernér, jehož funkce byla převážně ceremoniální.

Soulburyho ústava zavedla na ostrově dvoukomorový systém parlamentní demokracie westminterského typu. Nejvyšším výkonným představitelem státu byl premiér, pocházející z vítězné politické strany nebo koalice. Státní moc byla institucionálně rozdělena. Moc výkonná ležela v rukou premiéra a jeho vlády. Moc zákonodárná byla v kompetenci Parlamentu, sestávajícího z Poslanecké sněmovny a Senátu. Výkon soudní moci byl v kompetenci soudů s Nejvyšším soudem jako konečnou instancí.

Poslanci byli do Poslanecké sněmovny voleni na základě většinového volebního systému z jednomandátových volebních okrsků s možností dodatečně vytvořit vícemandátové volební obvody. V roce 1947 bylo přímo voleno 95 poslanců a 6 bylo jmenováno guvernérem, aby zastupovali nedostatečně reprezentované sekce obyvatelstva. Počet poslanců se časem měnil v závislosti na velikosti populace, standardní volební období trvalo 5

⁸⁹ Filipický 2003: 311.

let.⁹⁰

Po prvotním nástupu sinhalsko-buddhistické politické dominance v parlamentních volbách 1956 prošel Poslaneckou sněmovnou návrh tzv. *Sinhala Only Act* deklarujícího Sinhálštinu jediným oficiálním jazykem země.⁹¹ Zákon byl uveden v účinnost v roce 1961. Jeho působení bylo do určité míry zmírněno až na počátku roku 1966. Dále došlo v souladu se socialistickou rétorikou nové vlády po roce 1956 k prvotní vlně znárodňování a pod přímou státní kontrolu byly přesunuty autobusové společnosti a přístav v Kolombu. V šedesátých letech bylo dále znárodněno pojišťovnictví i čtvrtina ropného průmyslu.⁹²

Na přelomu let 1960/61 byla přijata zákonná opatření, na jejichž základě byla převážná většina do té doby na státu nezávislých škol, provozovaných pod záštitou rozličných náboženských organizací, přinucena přejít pod státní správu. Pouze několik velkých škol se rozhodlo zachovat si nezávislost za cenu zřeknutí se jakékoli státní podpory. Křesťanské církve tak ztratily velkou část svého společenského vlivu.⁹³

Soulburyho ústava byla na Cejlonu mnohými dlouhodobě vnímána jako brzda progresivních společensko-kulturních změn a kritizována jako nepůvodní a příliš konzervativní.⁹⁴

2.2.3 Vznik Šrí Lanky jako země, kde má buddhismus v ústavě zaručeno to nejpřednější místo

Díky iniciativě koalice Jednotné fronty (UF), v které vládla SLFP spolu s levicovými stranami, byla v květnu roku 1972 vyhlášena nová republikánská ústava.⁹⁵ Po Britech zděděná ústava byla kritizována jako

⁹⁰ Soulburyho ústava viz.: Jennings, Ivor: *The Constitution of Ceylon*. Oxford University Press 1949. Nebo na internetu: <http://www.tamilnation.org/srilankalaws/46constitution.htm>.

⁹¹ Official Language Act, No. 33 of 1956. Viz.: <http://www.tamilnation.org/srilankalaws/56sinhala.htm>

⁹² Filipický 2003: 327.

⁹³ O tom podrobně : de Silva, C.R.: *The Impact of Nationalism on Education: The Schools Take-Over (1961) and the University Admission Crisis 1970-1975*. In: Roberts, Michael (ed): Sri Lanka. Collective Identities Revisited, Volume II. Colombo: Margha Institute 1998, s. 103-132.

⁹⁴ Jayasuriya, Laksiri: *The Changing Face of Electoral Politics in Sri Lanka(1994-2004)*. Nugegoda: Sarasavi Publishers Sri Lanka 2005, s. 12-16.

⁹⁵ Ústava 1972 viz.: <http://www.tamilnation.org/srilankalaws/72constitution.htm>

koloniální přežitek brzdící progresivnímu vývoji státu i celé společnosti. Nová ústava byla jejími tvůrci prezentována jako socialistická a zemi vlastní, umožňující rychlé prosazení pokrokových socioekonomických změn.

Sedmdesátá léta dvacátého století byla na pro obyvatele Cejlonu/Šrí Lanky složitým obdobím. Panovala vysoká nezaměstnanost a sociální situace mnoha mladých vzdělaných lidí byla neutěšená. Radikální Sinhalská levicová organizace Lidová osvobozenecká fronta (JVP) se v roce 1971 pokusila o státní převrat (neúspěšně) a následně vyhlášený výjimečný stav trval až do roku 1977. Na vysokých školách začala být praktikována politika standardizace, v rámci které byly na sinhalské studenty kladeny nižší požadavky než na jejich tamilské spolužáky, a to jak při přijímání na vysoké školy, tak i při samotném studiu.⁹⁶ I mezi mladými šrílanskými Tamily se začal, také v reakci na diskriminační praxi standardizace na univerzitách, v této době šířit militarismus, nebyl však spojen s radikálně levicovými ideologiemi, ale s ideologií etnonacionalismu. Přesto bychom mohli s trochou nadsázky označit JVP a LTTE jako dvě sestry, dcery jedné doby.

Ústava 1972 přinesla revoluční změny ve státoprávním uspořádání. Z Cejlonu se stala Socialistická demokratická republika Šrí Lanka. Dosavadní dvoukomorový parlamentní systém byl nahrazen unikátním systémem jednokomorovým, v kterém došlo k fúzi státní moci. Nově vzniklé Národní státní shromáždění, volené na standardní období šesti let, se stalo nejvyšší instancí zákonodárné, výkonné i soudní moci. Administrativa přímo podléhala kontrole ministerské rady. Parafrází jazyka této ústavy se „Národní státní shromáždění stalo vrcholným nástrojem státní moci a svrchovaným představitelem moci lidu.“ Nominální hlavou státu se stal prezident, který měl ještě slabší pozici než dřívější guvernér; jeho bezpečnostní pravomoci byly převedeny na premiéra. Celkově byla značně posílena moc výkonná na úkor moci soudní.

⁹⁶ de Silva, C.R.1998:103-132.

V ústavě 1972 byla ustavena Sinhálština jako jediný oficiální jazyk země a buddhismu bylo přiznáno nejvyšší místo v rámci státu, jenž byl povinen buddhismus chránit a podporovat. Naopak byly vypuštěny pasáže zavazující k ochraně menšin před diskriminací. Bylo zavedeno rozdělení občanů na původní a následně registrované, kam spadali všichni Tamilové indického původu, kteří získali státní občanství.

Ústava 1972 přispěla k radikalizaci celé společnosti a ke krystalizaci politických postojů šrilanských Tamilů, kteří jí vnímali jako institucionalizaci sinhalsko-buddhistické dominance na Šrí Lance. Také umožnila vládě adoptovat značně autoritativní styl vládnutí a posílit roli státu ve společnosti, například převzetím kontroly nad médii (1973) nebo plantážnickým průmyslem (1975).⁹⁷

2.2.4 Prezidentský systém současnosti

Představitelé politické strany UNP s podobou ústavy 1972 dlouhodobě nesouhlasili. Po nástupu UNP k moci v roce 1977 byla vypracována a v září 1978 přijata ústava nová, která je platná až do současnosti.⁹⁸ Tato konstituce napravila některé zjevné nedostatky ústavy předcházející, tím že znovu institucionálně oddělila výkon státní moci a posílila práva jednotlivců i minorit vůči státu. S druhou republikánskou ústavou znovu došlo k významným změnám v institucionální struktuře státu i ve stylu vládnutí.

Vznikl prezidentský politický systém, v kterém je přímo volený prezident s šestiletým mandátem nejvyšším představitelem státu, exekutivy, vlády i ozbrojených sil. Prezident jmenuje ministerského předsedu a po konzultaci s ním i kabinet; jmenuje také členy Nejvyššího soudu a Odvolacího soudu. Prezident má také právo odvolávat a jmenovat všechny členy vlády, jakož i redefinovat vládní úkoly a kompetence. Prezident má konečně i právo rozpustit parlament, či pozastavit jeho činnost, a to již po

⁹⁷ Filipický 2003:332-339.

⁹⁸ Současná ústava Šrí Lanky bez dodatků viz.:

<http://www.priu.gov.lk/Cons/1978Constitution/1978ConstitutionWithoutAmendments.pdf>

roce uplynulém od posledních parlamentních voleb. Vznikl tak úřad výkonného prezidenta, v jehož rukou je koncentrován významný podíl státní moci. Šrílanská demokracie proto bývá charakterizována jako „bonapartistický stát“, či „řízená demokracie“.⁹⁹

Legislativní moc je podle ústavy 1978 vykonávána zprostředkovaně přes volené zástupce v Parlamentu se standardním šestiletým mandátem a také přímo, pomocí nově zavedené instituce lidového referenda. Lidové referendum na ostrově proběhlo jen dvakrát v roce 1982, kdy bylo Parlamentu i prezidentovi veřejně odsouhlaseno prodloužení mandátu o další jedno volební období.

Nezávislost soudů a státní administrativy byla oproti předcházející ústavě posílena. V novém souboru zásadních právních norem zůstal článek zmiňující významné postavení buddhismu na Šrí Lance a povinnost státu jej chránit a podporovat. Sinhalština zůstala jediným oficiálním jazykem a dále byla vytvořena nová kategorie národního jazyka, do které byla zahrnuta Sinhalština i Tamilština. Opuštěno bylo rozdělení občanů na původní a následně registrované.

Další významnou změnou, kterou přinesla ústava 1978, byla transformace volebního systému do zákonodárného orgánu z majoritního na proporcionalní. To zapříčinilo proměnu celkové volební i politické kultury. Kandidáti začali být více závislí na politických stranách, protože jejich šance na zvolení se odvíjejí od jejich postavení na stranické kandidátské listině a politické strany začaly být nuceny k uzavírání předvolebních i vládních koalic (vstupní kvórum do parlamentu bylo zpočátku 12,5%, později sníženo až na 5% celkových hlasů).¹⁰⁰

V období po vyhlášení ústavy 1978, která byla šrílanskými Tamily odmítána stejně jako ta předchozí, docházelo k postupnému zhoršování

⁹⁹ Jayasuriya 2005: 18.

¹⁰⁰ Tamtéž.

bezpečnostní situace. Vláda reagovala na činnost tamilských militantů přijetím drakonických legislativních opatření, která svěřila bezpečnostním složkám extrémní pravomoci.¹⁰¹ Rozsáhlé porušování lidských práv, které doprovázelo boj s terorismem, mělo za následek další radikalizaci postojů tamilské veřejnosti.

K ústavě 1978 bylo k dnešnímu dni přijato celkem sedmnáct dodatků. Na chod země měly pravděpodobně největší vliv dodatky šestý, desátý, třináctý a šestnáctý a do určité míry i sedmnáctý.¹⁰²

Šestý dodatek zakázal jakoukoli podporu vzniku dalšího nezávislého státu na teritoriu Šrí Lanky. To donutilo poslance za TULF opustit parlament. Desátý dodatek zrušil nutnost souhlasu dvou třetin parlamentu s vyhlášením výjimečného stavu. Třináctý dodatek dal vzniknout Provinčním radám, nástroji devoluce státní moci. Dále změnil statut Tamilštiny na oficiální jazyk, a vytvořil kategorii spojovacího jazyka, Angličtiny. Šestnáctý dodatek ustanovil Sinhalštinu i Tamilštinu úředním jazykem soudů i administrativy. Sedmnáctý dodatek zavedl instituci Ústavní rady, složené ze zástupců celého politického spektra. Ústavní rada má za úkol doporučovat prezidentovi ke jmenování členy jednotlivých veřejných komisí. Vznik Ústavní rady měl pomoci depolitizaci klíčových veřejných institucí na Šrí Lance. V současnosti je prezident Radžapaksa pro porušování znění i ducha sedmnáctého dodatku kritizován.¹⁰³

2.2.5 Formální normy státu jako jádro politického řešení

Soubory přijatých a užívaných správních, právních a institucionálních norem státu jsou nepochybně projevem a také nástrojem moci a dominance a jsou formálním otiskem mocenského diskurzu ve společnosti.

Již v cejlonském období samostatnosti došlo k významné exkluzi, kdy

¹⁰¹ Jde především o Prevention of Terrorism Act (1979) a Emergency Regulation 15A (1983).

¹⁰² Dodatky k ústavě 1978 viz.: <http://www.priu.gov.lk/Cons/1978Constitution/AMENDMENTS.html>

¹⁰³ Viz. společné prohlášení Asian Human Rights Commission a Centre for Policy Alternatives (CPA) Sri Lanka z 13. 4. 2006 : <http://www.ahrchk.net/statements/mainfile.php/2006statements/485/>

velké části indických Tamilů nebylo umožněno stát se plnoprávními občany a částí cejlonského lidu. Dále také došlo k vypjaté diskusi o kulturním definování státu a občana a podoba státu začala být přímo spojována s dominantní skupinou a jejími kulturními znaky – jazykem a náboženstvím. Šrílanští Tamilové, kteří se dříve vnímali jako jeden z konstitutivních prvků státu a jen velice těžko si zvykali na menšinové postavení, do kterého se dostali s příchodem demokratizace, reagovali na nástup *Sinhala Only* politiky jako na další útok na svou důstojnost a další ponížení svého statusu v rámci státu. Vize jednotného cejlonského národa, která byla politickými elitami prosazována v období získávání nezávislosti, se brzy rozpadla a brzy došlo k výrazné komunální frakcionalizaci politického spektra.

Stát začal postupně získávat exkluzivistický, sinhalsko-buddhistický charakter, což vyvrcholilo dvěma ústavními reformami v sedmdesátých letech. Původně poměrně neutrální právní řád byl postupně transformován do podoby, ve která byla otevřeně přiznána priorita ochraně sinhalských kolektivních cílů (ochrana buddhismu), a stát i jeho právní řád začal u určitých skupin ztrácet legitimitu. Následné vstřícné kroky učiněné jednotlivými vládami, již nezměnili nic na tom, že Šrílanští Tamilové se začali vůči státu stále silněji vymezovat a požadovat formální uznání své kolektivní kulturní identity. Postupně se mezi nimi začal prosazovat radikální militaristický přístup, ztělesněný v současnosti v organizaci LTTE. Oproti konceptu Šrí Lanka – zem Sinhalců (*Sinhaladīpa*, 2.3.2), který má v určitých podobách na ostrově mnohaletou tradici, se začal velice rychle rozvíjet zcela nový projekt Ílam – domov Tamilů. Tyto dva koncepty se navzájem vylučují a poskytují ideologické zázemí pro současnou vojenskou konfrontaci.

Řešení šrílanského konfliktu bude nepochybně muset být doprovázeno významnou změnou státoprávního uspořádání země. Průběh celé sinhalsko – tamilské konfrontace, která se začala rozvíjet již od dvacátých let dvacátého století, je poznamenán spory o dělbu politické moci a podobu jednotlivých

formálních norem v jejich vztahu k postavení jednotlivých komunit. Šrílanský konflikt je v současnosti ve fázi eskalace, úplné vojenské vítězství jedné ze stran konfliktu je však vysoce nepravděpodobné. Proto můžeme očekávat, že znovu dojde k obnovení mírových jednání, kde budou politické otázky týkající se budoucí podoby státu opět vystupovat jako klíčové.

2.3 Některé aspekty formování sinhalského etnonacionalismu

2.3.1 Přišel Vidžaja opravdu?

Jedním z nejzajímavějších prvků sinhalské etnické identity a etnonacionalismu je způsob, jakým jsou dnešní Sinhalsci spojováni s minulostí Šrí Lanky. Etnické skupiny často kladou silný důraz na historii společného původu, Sinhalská cesta je však v tomto ohledu specifická.

Příchod Sinhalců na Šrí Lanku je obecně spojován s příplutím prince Vidžaji a jeho družiny v šestém století před naším letopočtem. Takto podáno to není nic neobvyklého, vždyť i Češi mají praotce Čecha. Rozdíl mezi praotcem Čechem a Vidžajou je však v míře jejich symbolické přítomnosti a v „oficiálním“ vnímání jejich opravdovosti. Jestliže praotec Čech je pokládán za legendární postavu a jeho činy jsou připomínány jednou ročně při pouti na Říp, pak Vidžaja je, zdá se, většinou Sinhalců považován za opravdovou historickou postavu, která vskutku příplula a přivezla s sebou árijskou kulturu ze severu Indie. Současná oficiální verze historie, prezentovaná vládou, napíná královskou kontinuitu Šrí Lanky od příchodu Vidžaji až po vznik republiky v roce 1972.¹⁰⁴

Existence Vidžaji není fakticky potvrzena. Příběh samotný se dost možná objevil až v prvním století před naším letopočtem.¹⁰⁵ Racionální odmítnutí pravosti Vidžaji však nemůže na jeho současné popularitě na Šrí Lance nic změnit. Po Vidžajovy jsou pojmenovávány taxislužby, lékárny,

¹⁰⁴ <http://www.priu.gov.lk/TourCountry/history.htm>

¹⁰⁵ Mendis, G.C.: *The Vijaya legend*. In: Senarāt Paranavīta Felicitation Volume, Colombo: M.D. Gunasena, s. 263-292. Citováno v: Roberts, Michael: *Primordialist Strands in Contemporary Sinhala Nationalism In Sri Lanka: Urumaya as Ur*. Colombo: Margha Institute 2001(a), s. 6.

prádelny, restaurace, atd. (pozorování autora).

Příběh o Vidžajovi byl na Šrí Lance poprvé literárně zachycen buddhistickými mnichy v jazyce Páli v kronice Dípavansa ve čtvrtém století našeho letopočtu. Kronikářství se na Šrí Lance ujalo a kroniky ostrova jsou průběžně sepsovány až do dnešní doby. Prvotní příběhy z Dípavansy se postupně rozšířily a staly se základem vansovské literární tradice. Následovaly Mahávansa, Kúlavansa a další.

Pro analýzu vývoje skupinové identity není ověřitelnost jednotlivých událostí popisovaných v kronikách úplně nejdůležitější. Kronika je literární forma, ve které jsou chronologicky popisovány historické události, nejde však o systematickou vědeckou práci v dnešním smyslu. Nicméně, tak jako jiná literární díla, kronika vzniká za specifických okolností a vyjadřuje určitý pohled na svět.

Filipský nás upozorňuje na patrný legendární a mytologický charakter příběhů vyprávěných v kronikách, jejichž účelem bylo legitimizovat postavení vládnoucí dynastie, přesto se nebrání myšlence, že zachycují vzpomínku na skutečné události.¹⁰⁶ Podobně se vyjadřuje i přední šrílanský historik de Silva.¹⁰⁷

Michael Roberts, další historik šrílanského původu, chápe význam kronik poněkud jinak. Formuloval hypotézu, že příběh o Vidžajovi byl prvotním vytvořením specifické kosmologie, která se v podobě propojení státu, buddhismu a sinhalství na Šrí Lance postupně rozvinula a projevuje se dodnes.

Důležitým prvkem Robertsova přístupu k chápání mýtu o Vidžajovi, je jeho interpretace „z vnitřku“. Mýtus/epos ustavuje pravidla světa/vesmíru, v rámci kterých je svět pochopitelný pro každého jednotlivce, který mýtus poznal a přijmul. Roberts upozorňuje, že pro porozumění dnešnímu významu

¹⁰⁶ Filipský 2003: 276.

¹⁰⁷ de Silva(ed) 1977.: 32.

příběhu o Vidžajovi a pro pochopení způsobu, kterým dnes ovlivňuje společnost na Šrí Lance, se musíme posunout od povrchního akceptování mýtu a jeho symboliky jako jakéhosi vedlejšího produktu historie, který sice nedává smysl, ale obsahuje vzpomínky na skutečné události, k jeho chápání jako kosmického systému. Pak teprve můžeme dešifrovat jeho kosmologickou strukturu a odhalit jeho současný emocionální potenciál.¹⁰⁸

Při pohledu zvnitřku kosmické historie je Vidžaja, znamenající v Sinhálštině „dobytí“ nebo „triumf“,¹⁰⁹ zakládajícím otcem sinhalsko-buddhistické civilizace, vzniklé osudovým spojením árijské rasy a buddhismu. Ne nadarmo vstoupil Vidžaja na ostrov podle kronik přesně v okamžiku Buddhovy smrti (*Parinibbána*). Přesvědčení o osudovém, doslova pokrevním propojení Sinhalců, Šrí Lanky a buddhismu, které je tak hlasitě proklamované v moderní době, bylo podle Robertse vyjádřeno ve své prvotní proto-verzi právě v Dípavanse.

Historie sinhalské dynastie byla v kronikách prezentována v podobě intimního propojení s buddhistickou naukou a sinhálští vládcové jsou v nich vyobrazováni jako ochránci buddhismu v jeho původní, čisté podobě. Kroniky jsou chvalozpěvem na rozšíření buddhismu na ostrově. Prvotní nárok na celý ostrov získali nositelé árijské kultury podrobením nelidských-méněcenných démonů. K tomu se přidalo přesvědčení o existenci důležitého úkolu, a sice ochraně Buddhova učení. Vědomí kulturní odlišnosti se zasnoubilo s buddhistickou naukou. Na prvotní literární verzi „historie“ bylo později v literární i orální tradici na Šrí Lance nesčetněkrát navazováno a poselství o propojení buddhismu a Šrí Lanky bylo opakováno a upevňováno. V příbězích vzniklých na základě kronik často vystupoval sám Buddha, nezářídka referovaný jako *Džína* – dobyvatel, který neváhal demony uvrhnout

¹⁰⁸ Roberts přebírá koncept z : Kapferer, Bruce: *Legends of people, myths of state*. Washington: Smithsonian Institution 1988, s. 33. Viz.: Roberts 2001(a): 11.

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 6.

do hrozného utrpení.¹¹⁰

2.3.2 Spor o historii i o povahu národa

Roberts vidí Dípavansu jako prapůvodní zdroj a prvotní náplň dnes živých konceptů *Dharmadīpa* (zem dharmy) a *Sinhaladīpa* (zem Sinhalců), v rámci kterých je Šrí Lanka pojímána jako zem zaslíbená buddhismu a Sinhalci jako lid vyvolený ke kultivaci a ochraně nauky v její původnosti. V důsledku tohoto osudového propojení je nepřípustné sdílet Šrí Lanku s kýmkoli cizím.¹¹¹

Nesiah došel k podobným závěrům jako Roberts, když komentoval příběh o boji sinhalského Dutthagámaního s čólským-tamilským Elárou, jak je popisován v sinhalských kronikách a sinhalské orální i literární tradici. Jestliže sinhalská tradice reflektuje tento souboj jako příběh o elementárním nepřátelství mezi Sinhalci a Tamily z jihu Indie, ve kterém šlo o obnovení slávy Buddhova učení, pak tento příběh není takto vyobrazován v žádných Tamilských literárních památkách, ani v lidových tradicích, šrílanských či jihoindických. Nesiah vyvozuje, že takto popisované nepřátelství postrádá historický základ a je politickým výtvorem vytvořeným za specifickým účelem v určitém časovém období.¹¹² Existenci tradice propojující buddhismus a stát zasahující více než dva tisíce let do minulosti připouští konečně i de Silva.¹¹³ Mýtus o Vidžajovi je dnes široce akceptován i ze strany Tamilů. Proto se tamilští patriotičtí autoři snaží prezentovat vlastní verze historie ostrova, v kterých přijímají existenci Vidžaji, a přitom argumentují, že Tamilové byli na Šrí Lance ještě dřív.¹¹⁴

Roberts neváhá útočit na Andersona a jeho teorii národa jako společnosti představující podmíněné fungování technologie tisku v

¹¹⁰ Tamtéž, str. 6-7.

¹¹¹ Roberts, Michael: *Burden of History: Obstacles to Power Sharing In Sri Lanka*. Colombo: Margha Institute 2001(b), str. 1.

¹¹² Nesiah 2001: 7.

¹¹³ de Silva, K.M.: *Reaping the Whirlwind: Ethnic Conflict, Ethnic Politics in Sri Lanka*. New Delhi: Penguin Books India 1998, s. 40.

¹¹⁴ Příkladem může být Balasingham (2004).

podmínkách kapitalistické společnosti. Upozorňuje, že již při prvotním příchodu Evropanů existovala na Lance zřetelná tradice vymezení se původního, čistého, buddhistického elementu, vůči cizímu, k Lance nepatřícímu vnějšku. Argumentuje, že na Šrí Lance byla již od první kroniky prostřednictvím Sanghy pěstovaná tradice propojující buddhismus, árijskou kulturu a její nositele-Sinhálce, se specifickými státními formami. Proto odmítá Andersonovu „post-orientalistickou“ interpretaci nacionalismu, a nabízí, alespoň v případě sinhalského nacionalismu, interpretaci z „kosmologické perspektivy“.¹¹⁵

Způsob jakým budeme chápat mýtus o Vidžajovi významně ovlivní i náš pohled na historii Šrí Lanky i na její současnost. Jestliže budeme chápat Vidžaju jako epifenomén historie, jako jakousi vzpomínku na skutečnou událost, pak můžeme pokračovat v akceptování historie Šrí Lanky jako permanentního souboje Sinhalců s Tamily, tak jak je to popsáno v pozdějších verzích kronik. Tím pádem by dnešní občanská válka byla logickým pokračováním tisíciletého boje.

Jestliže budeme naopak chápat Vidžaju jako mýtického zakladatele sinhalské civilizace, který byl vytvořen a používán za specifických historických okolností, pak můžeme jeho příběh chápat jako mýtus přímo ovlivňující historii Šrí Lanky do té míry, do jaké Vidžaja žil a žije v myslích a srdcích obyvatel Šrí Lanky. Vidžaja pak nebude pouhým doprovodným jevem historie, ale jejím přímým tvůrcem. Buddhistické kroniky pak nebudou chápány jako víceméně pravdivé verze historie ostrova, ale jako mocné zdroje diskurzu, který silně ovlivnil vývoj celé společnosti na Šrí Lankce, a ovlivňuje ji i v současnosti.

Roberts se snaží upozornit na to, že na Šrí Lance existovala ještě před příchodem Evropanů a před konečným ovládnutím celého ostrova Britý zřetelná tradice spojující Sinhálce a buddhismus se specifickými státními

¹¹⁵ Roberts 2001(b): 3.

formami. Klíčovým nositelem této tradice byla *Sangha* (obec mnichů) a její kontinuální literární činnost, doprovázená bohatou orální lidovou tradicí, náboženskými a léčitelskými rituály atd.

Tradice sinhalských králů byla udržována a rozvíjena i v Kandyjském království, ležícím v hornatém středu ostrova, které proti Evropanům hájilo svou samostatnost až do roku 1815. Roberts argumentuje, že již v době Kandyjského království projevovali Sinhalsci zřetelně svou skupinovou identitu. Jako přímé projevy sinhalské kolektivní identity v tomto období interpretuje například obsah populárně rozšířených válečných básní (*hatan kavi*), v kterých docházelo k vymezování se Sinhalců vůči k různým cizím entitám – Tamilům, černochům, Portugalcům atd. Jako další důkaz existence určité formy „sinhalskosti“ v pre-moderním období prezentuje Roberts obsah korespondence mezi sinhalskými králi a jejich evropskými protějšky. V nich se králové mnohokrát explicitně prezentovali jako králové země Sinhalců, odkazovali na zakládajícího otce Sinhalské královské dynastie Vidžaju, nebo na dalšího hrdinu Dutthagámaniho.¹¹⁶

Roberts se snaží dokázat, že Sinhalsci nepotřebovali „modernitu“, orientalisty ani západní intelektuální modely, aby mezi nimi vznikl pocit vzájemné loajality a pospolitosti. Nešlo o národ a nacionalismus v moderním smyslu, Sinhalsci se nevnímali skrze koncepty lidu, jeho suverenity a práva na sebeurčení. Přesto však Sinhalsci v Kandyjském království svou kontinuální snahou o udržení nezávislosti tyto principy naplňovali v praxi. Je zajímavé, že i historik de Silva hovoří o možné existenci proto-nacionalismu v době Kandyjského království.¹¹⁷

Myslím že Roberts vcelku přesvědčivě dokazuje, že vznik abstraktní skupinové identity není naprosto nutně podmíněn moderními technologiemi, že totiž i skriptualismus může do určité míry sloužit jako nástroj sdílení a

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ de Silva 1977: 47.

diseminace představy. To je zajímavý příspěvek do teoretické diskuse o povaze národa i etnicity, kterou jsem se snažil představit v podkapitole 1.2 této práce.

2.3.3 Koncept buddhistického mnicha jako ochránce nauky a státu

Buddhističtí mnichové (*Bhikkuové*) působili na Šrí Lance po dlouhá staletí jako tvůrci vansovské literární tradice, která je v dnešní době široce přijímána jako základ „oficiální“ historie státu. Jejich kroniky vyprávěly, kromě jiného, i epický příběh o zasnoubení se buddhistické nauky s dynastií sinhálských vládců. Tato tradice je na Šrí Lance svým způsobem rozvíjena dodnes. Bhikkuové tak nepochybně vytvořili textuální základ budoucímu sinhalskému nacionalismu.

Úloha mnicha ve šrilanské společnosti se postupně proměňovala a debata o roli mnicha ve společnosti a v politice je na Cejlonu/Šrí Lance přítomna přinejmenším již od konce čtyřicátých let dvacátého století. Z nejrůznějších koutů společnosti i politického spektra byla tehdy kritizována snaha mnohých převážně mladých mnichů zapojit se do politiky a být politicky aktivní. Mezi jejich hlavní kritiky patřil i D.S. Sénánájaka, ministerský předseda v letech 1948-1952. Mnich byl široce vnímán jako postava žijící v ústraní, věnující se kontemplaci a meditaci a stranící se světských záležitostí. Mniši samotní se však začali postupně zapojovat do politiky, aby se již s příchodem nezávislosti stali aktivním a svébytným elementem v politickém životě Cejlonu/Šrí Lanky, když dokázali ve veřejné diskusi obhájit svá politická práva. Hlavním advokátem legitimacy politické aktivity mnichů v té době byl v roce 1946 založená Cejlonská mnišská unie (*LEBM*).¹¹⁸

Samotným náboženským otázkám se v Cejlonské politice dostávalo až do období před volbami 1956 pouze okrajové pozornosti. Situace se však změnila s nástupem sinhalsko-buddhistického nacionalismu, přičemž samotní

¹¹⁸ Phadnis 1976: 163-173.

Bhikkhuové často působili jako propagátoři této ideologie.¹¹⁹ Politicky aktivní mniši začali od roku 1956 intenzivně a přímo, často k nevoli vládnoucích politiků, ovlivňovat politický život Cejlonu/Šrí Lanky. Mezi nejradikálnější politické „činy“ buddhistických mnichů na Šrí Lance můžeme zařadit atentát na premiéra Bandáranájakeho, nebo přímé zapojení do povstání JVP na konci osmdesátých let.

Bhikkhuové začali být vyobrazováni jako ochraňovatelé buddhismu, sinhalského národa i celé země, a to proti Tamilům, LTTE, ale i proti vládě, která není schopná nebo ochotná proti „hrozbě“ zaujmout dostatečně tvrdé a nekompromisní stanovisko.¹²⁰

Zapojení Bhikkhuů do politiky Šrí Lanky se vcelku nedávno dostalo na zcela novou úroveň, když na počátku roku 2004 vznikla Strana národního dědictví (*JHU*), politická strana vedená buddhistickými mnichy. JHU se zúčastnila parlamentních voleb v dubnu 2004, v kterých získala šest procent hlasů a 9 křesel v 225 členném parlamentu. Její politický program byl sinhalsky nacionalistický s velmi tvrdým postojem vůči LTTE i tamilským federativním požadavkům.¹²¹

Bhikkhuové byli tradičně významnými postavami působícími na místní, vesnické úrovni. Jejich společenská funkce byla v průběhu modernizace nově interpretována a re-interpretována a postupem času se stali stabilní součástí politického života Šrí Lanky. Jako takoví mají Bhikkhuové i v současnosti významný vliv na obecnou interpretaci sinhalskosti.

2.3.4 Buddhistické obrození a protestantský buddhismus

Tradiční kultura byla pod britskou správou jistě do značné míry v defenzívě. Angličtina měla privilegované postavení a tradiční projevy spirituality místního obyvatelstva byly potlačovány. Buddhistům bylo

¹¹⁹ Tamtéž, s. 175-188.

¹²⁰ Abeysekara, Ananda: „*The Saffron Army, Violence, Terror(ism): Buddhism, Identity and Difference in Sri Lanka.*“ *Numen*, Vol. 48, No. 1 (2001), str. 1-46.

¹²¹ Jayasuriya 2005:16-109.

například zakazováno uctívat Buddha prostřednictvím hluku v procesí, protože to rušilo obecný pořádek. De Silva informuje, že s efektivní konsolidací britské moci nad celým ostrovem došlo k přerušení dosavadního intimního propojení buddhismu, tedy Sanghy, se státem, tedy se sinhálskými králi, které podle něj na Šrí Lance existovalo od doby Anuradhapurského království (tj. od 2. století př. n. l.).¹²²

Ztráta prestiže a vlivu v rámci státu a nástup křesťanských misionářů na celém tehdejší Cejlonu vyvolala mezi buddhisty, mnichy i laiky společně, velice silnou reakci. Odpověď cejlonských buddhistů na nový sociální kontext začala být později nazývána jako Buddhistské obrození. Protože toto hnutí přejímalo myšlenkové a organizační prvky od křesťanského protestantismu a také proto, že reprezentovalo protest proti cizí politické dominanci podporující křesťanství, začalo být také charakterizováno jako Protestantický buddhismus.¹²³

Buddhistické obrození bylo ve svých počátcích (padesátá léta devatenáctého století) vedeno hlavně v opozici vůči křesťanským misiím. Misionáři ve svých traktátech a při svých mších často označovali buddhismus jako pohanství a modlářství a vyzívali buddhistické představitele k veřejným diskusím. Tak došlo k sérii veřejných debat, za jejichž vrchol je označována dvoudenní diskuse v Pánadurá v roce 1973, které přihlíželo desetitisícové publikum.¹²⁴

Obrození začalo postupně získávat i politický přesah, což bylo ještě umocněno příjezdem zakladatelů Teosofické společnosti plukovníka Henryho Olcotta a madam Blavatské na ostrov v roce 1880. Olcott, který považoval hinduismus a buddhismus za prototypy pravého náboženství, se intenzívně angažoval za práva buddhistů na Cejlonu; dokázal přimět vládu k uznání svátku *Vesak* (narození Buddha) i k oficiálnímu jmenování buddhistických

¹²² de Silva 1977: 72.

¹²³ Bond, George D.: *The Buddhist Revival in Sri Lanka*. Columbia: University of South Carolina Press 1988, s. 45.

¹²⁴ Tamtéž, str. 47.

oddávajících úředníků. Olcott také podle Bonda přispěl k výraznějšímu zapojení laické veřejnosti do obrozeneckého hnutí a stál za zrodem buddhistického školství na Cejlonu, když za tímto účelem projížděl celou zemi a vybíral příspěvky.¹²⁵

2.3.5 Anagarika Dharmapala – první moderní sinhálský šovinista?

Jedním z nejzapálenějších podporovatelů Olcottových snah, alespoň zpočátku, byl mladík z prominentní sinhalské rodiny jménem Don David Hevavitharana. Hevavitharana našel svoji životní misi ve službě buddhismu, složil slib pohlavní zdrženlivosti (*Brahmačárja*) a přijal jméno Anagarika Dharmapala. Stal se z něj buddhistický laik – aktivista. Otřesen stavem, v kterém se nacházelo místo Buddhova osvícení Bódhgaja, založil v roce 1891 společnost Mahá Bódhi Society (*MBS*), která se stala jeho hlavním nástrojem ve snaze obnovit buddhismus na Šrí Lance a v Indii. MBS začala produkovat vlastní tiskoviny, a sice z Kalkaty v angličtině vydávaný Mahábódhi žurnál a na Šrí Lance v Sinhalské vydané periodikum Sinhálský buddhista (*Sinhala Baudhaja*).

Dharmapala často veřejně diskutoval sinhalskou identitu, která podle něho byla díky vlivu západu a západních hodnot v krizi. Obeysekere podotýká: *“Dharmapala initiated the process of identity affirmation which has continued into our day.”*¹²⁶ Jeho doktrína se časem vyvinula do značně exkluzivistické podoby s vyhraněným nepřátelským postojem vůči západu i všem cizím náboženstvím. Viděl svět v protikladech: Evropa proti Asii, Ježíš proti Buddhovi, křesťanství proti buddhismu. Britové jím byly popisováni nejen jako lakomci a pokrytci, ale také jako rasa mořských vlků, vampíři a parazité. Nešetřil kritikou ani k ostatním místním komunitám a obviňoval je z vykořisťování Sinhalců. Zdůrazňoval význam duchovní čistoty a

¹²⁵ Tamtéž, str. 48-52.

¹²⁶ Obeysekere, Gananath: *Personal Identity and Cultural Crisis, The Case of Anagarika Dharmapala of Sri Lanka*. In: Reynolds, F.E., Capps, D.(eds): *The Biographical Process: Studies in the History and Psychology of Religion*. Hague: Mouton 1976, s. 235. Citováno v Bond 1988: 55.

asketického života a apeloval na praktikování buddhistických zásad v každodenním životě. Prosazoval buddhistickou čistotu i tam, kde se tradičně pěstoval náboženský synkretismus.¹²⁷

Dharmapala sehrál klíčovou roli v propojení buddhismu se sinhálským nacionalismem. S cílem obnovit sinhalskou sebeúctu evokoval starobylost sinhalské civilizace ve spojení s buddhismem, tak jak byla vyobrazena v kronikách; chtěl vidět Sinhálce jako hrdý, bohatý, zdvořilý a vzdělaný národ. De Votta charakterizuje jeho rétoriku v čtyřech bodech. (i) Chvála buddhismu a sinhalské kultury, (ii) vina, dávaná Britským imperialistům, lidem, kteří pro ně pracují a křesťanům, (iii) strach ze záhuby buddhismu a Cejlonu a (iv) naděje znovunastolení buddhistické převahy.¹²⁸

Dharmapala dokázal propojit poselství obsažené ve starých textech s dobou v které žil a jeho exkluzivní verze sinhalské identity si získávala mezi Sinhálci značnou popularitu. I když hodně cestoval, dokázal své myšlenky efektivně šířit pomocí tiskových periodik, které vydával. Tambiah dává Dharmapalovu rétoriku šířenou pomocí těchto periodik do přímé souvislosti s propuknutím proti-muslimského násilí roku 1915.¹²⁹ Stejného názoru byla ostatně i koloniální správa, když v souvislosti s nepokojí inkriminované tiskoviny zakázala a Dharmapalu na čas uvěznila.

Dharmapala byl však pouze jedním z mnoha kulturních podnikatelů působících v době, kdy cejlonská společnost i její Sinhalská část byla značně vnitřně fragmentovaná a rozdělená. Sinhalská identita byla vyjadřována v exkluzivní buddhisticko árijské verzi, ve verzi inkorporující křesťanský prvek, nebo v rámci celocejlonského národního projektu. Dharmapalovy aktivity však později rezonovaly v sinhalském společenském prostoru velice silně, dalo by se říci, že nejsilněji. Dharmapala se stal národním hrdinou, na

¹²⁷ O aktivitách a aktivismu Dharmapaly podrobně v: Roberts, Michael: *For Humanity. For Sinhalese. Dharmapala as Crusading Bosat*. The Journal of Asian Studies 56, no. 4 (November 1997):1006-1032, Association for Asian Studies 1997.

¹²⁸ DeVotta, Neil: *The Utilisation of Religio-Linguistic Identities by the Sinhalese and Bengalis: Towards General Explanation*. Commonwealth & Comparative Politics, Vol. 39, No. 1 (March 2001): 66-95, s. 78.

¹²⁹ Tambiah, Stanley J.: *Buddhism Betrayed?* Chicago – London: The University of Chicago Press 1992, s. 8.

jehož práci Sinhalci později mnohokrát navazovali. V roce 1965 byla Ministerstvem kultury a vzdělávání na Šrí Lance vydána sbírka s jeho literárním odkazem.¹³⁰

V rámci celého Cejlonu se začal ve vztahu vůči Britům rozvíjet i koncept celoostrovního transetnického národního uvědomění. Anglicky vzdělané elity začaly prostřednictvím tohoto idiomu požadovat větší politický vliv. Hnutí, nepochybně inspirované děním v Indii, praktikovalo značně umírněnou taktiku v konfrontaci s koloniální správou. Transetnický cejlonský národní projekt byl široce podporován napříč jednotlivými komunitami. Sinhálští, Tamilští i Muslimští představitelé, v drtivé většině muži, dokázali spolupracovat a postupovat vůči Britům jednotně. Aktivisté jako Dharmapala, Sirisena a John de Silva, kteří propagovali exkluzivní sinhalskou identitu, byli morálně odsuzováni a označováni jako komunalisté. Tradice silného sinhalského kulturního uvědomění však byla kontinuálně udržována a rozvíjena.

2.3.6 Solomon Bandáranájaka a nástup sinhalského nacionalismu

S.W.R.D. Bandáranájaka, pocházející z bohaté a vlivné rodiny sinhalských křesťanů, se od třicátých let dvacátého století snažil Sinhálce, kteří byli rozdělováni kastovním systémem, společenskými třídami, náboženstvím a regionálními vazbami, politicky sjednotit. Jako nástroj svého aktivismu založil Bandáranájaka v polovině třicátých let dvacátého století Velkou radu Sinhalců (*Sinhala Mahá Sabha-SMS*).

V září 1946 byla SMS jedním ze zakládajících sdružení Sjednocené národní strany (*UNP*), politické strany, která se formálně snažila o prosazování celocejlonského nacionalismu a posléze vyhrála nadcházející první parlamentní volby pod tzv. Soulburyho ústavou.

Bandáranájaka v roce 1951 rezignoval na vládní posty a spolu se

¹³⁰ Goruge, Ananada(ed): *Return to Righteousness: A Collection of Speeches, Essays, and Letters of the Anagarika Dharmapala*. Colombo: Government Press 1965.

skupinkou přívrženců vystoupil z UNP, aby vzápětí založil Šrilanskou stranu svobody (*SLFP*). SLFP oslovovala populistickými gesty sinhalské lidové vrstvy, a sinhalsky vzdělané skupiny. Obzvláště se zaměřila na pět skupin: Buddhistické mnichy, farmáře, dělníky, jadžurvédické lékaře a sinhalské učitele.¹³¹ Právě tito se cítili nejvíce diskriminováni anglicky vzdělanou elitou a jejich zapojení do politického procesu mělo zásadní vliv na formování sinhalského kulturního nacionalismu.

Jazyková otázka začala být žhavým politickým tématem a společnost se začala polarizovat. Bandáranájaka se rychle zorientoval a jeho strana přišla jako první s návrhem Sinhálštiny jako jediného oficiálního jazyka ostrova. UNP později také změnila svůj postoj a politika *Sinhala Only* byla v předvečer voleb 1956 podporována oběma hlavními politickými stranami. Bandáranájaka v čele SLFP dokázal bravurně využít pocitů pramenících z kulturního patriotismu a ekonomické deprivace a dokázal obyčejným, neprivilegovaným Sinhalcům nabídnout lákavou vizi budoucnosti, ve které by oni, jako nositelé prastaré civilizace, hráli důležitou úlohu.

Je otázka, které všechny důvody vedly Bandáranájakeho k prosazování politiky *Sinhala Only*. Je však pravděpodobné, že to byla z velké části racionální kalkulace a touha po moci. Bandáranájakův politický postoj k jazykové otázce i k právům menšin se během času značně vyvíjel. V třicátých a čtyřicátých letech 20. století Bandáranájaka apeloval na jednotu Sinhalců a evokoval jejich kulturní jedinečnost, praktikoval však akomodativní přístup k požadavkům tamilských představitelů. Ještě v roce 1944 vyjadřoval veřejně podporu uznání Tamilštiny jako dalšího oficiálního jazyka země.¹³²

O jeho schopnosti politického vhledu svědčí i fakt, že se již v roce 1926 zasazoval o federalizaci tehdejšího Cejlonu. Ve své osobní kampani

¹³¹ Takzvaná Panča-mahá-balavegaja, viz.: Jayaweera, Stanley: *The Ethnic Conflict and Sinhala Consciousness*. Colombo: Margha Institute Sri Lanka 2001, s. 8.

¹³² Zaznamenáno v parlamentní debatě: Hansard (State Council) v. 1, col. 817, 1944. Citováno v Edirippulige 2004:45

tehdy upozorňoval, že rozdílnost jednotlivých komunit by při zachování unitárního státu vedla nevyhnutelně k budoucím obtížím. Je zajímavé, že navrhoval rozdělit zemi do tří částí – jedné tamilské, a dvou sinhálských – kandyjské horské oblasti a nížinné oblasti.¹³³ Další návrh federalizace byl formulován institucí Kandyjského národního shromáždění v roce 1929 a byl směřován do rukou Donoughmoreho ústavní komise.¹³⁴ Kandyjští Sinhálci, kteří se cítili ohroženi ekonomickou i politickou dominancí nížinných Sinhalců, se snažili zajistit si autonomii vůči Kolombu. Návrh potvrzuje, že v době jeho vzniku ještě celosinhálské politické uvědomění nebylo natolik silné, aby přebilo regionální afiliaci.

Nehledě na motivace, Bandáranájaka se stal klíčovou postavou artikulace a probuzení sinhálského kulturního nacionalismu v masovém měřítku, což vedlo k jeho strmé politické kariéře i jeho násilné smrti.

Po volbách 1956 se začal na Cejlonu realizovat kulturně politický program, jehož cílem bylo navrátit Sinhalcům, jejich kultuře, jazyku a také buddhismu jejich právoplatné, tedy přední, postavení na ostrově. Bandáranájaka se však projevoval jako pragmatický politik a snažil se vyjít vstříc i požadavkům minority šrilanských Tamilů, kteří byli nástupem sinhálského programu pobouření a chystali se k *satjágraze* („uchopení pravdy“, Gándhího koncept nenásilného odporu). Výsledkem jeho jednání s vůdcem tamilské Federální strany byl tzv. Bandáranájaka – Čelvanájakamův pakt z července 1957, který měl zajistit používání Tamilštiny k administrativním účelům a devoluci státní moci do okresních rad. Proti tomuto paktu se však zvednul masivní odpor, do kterého se intenzivně zapojili buddhističtí mnichové, UNP i část SLFP. Kompromisní dohoda byla označena jako „kapitulace“ která povede „k totálnímu zániku sinhálské rasy“. Bandáranájaka nakonec nátlaku ustoupil a dohodu v dubnu 1958 odvolal.

¹³³ O tom například v: Bastiampillai, Bertram, Wanasinghe, Shelton: *Devolution in a Multi Ethnic Society*. Colombo: Margha Institute 1995, s. 4-5.

¹³⁴ Tamtéž, str. 6-8.

Celkové společenské napětí nicméně vedlo k propuknutí první vlny sinhalsko-tamilského násilí, při které přišlo přibližně 400 lidí o život a 12 000 o střechu nad hlavou.¹³⁵

3. Vývoj pokusů o řešení šrilanského konfliktu

Etnický konflikt na Šrí Lance získal charakter občanské války v roce 1983. Hlavními protagonisty ozbrojeného konfliktu jsou vláda Šrí Lanky resp. její ozbrojené složky, a organizace Tygři osvobození tamilského Ílamu (*LTTE*).

Do dnešního dne proběhlo v souvislosti s válečným konfliktem na Šrí Lance celkem pět neúspěšných pokusů o nalezení politického řešení konfliktu pomocí mírových vyjednávání. V této kapitole se budu věnovat jednotlivým vyjednávacím pokusům, přičemž se budu snažit:

A) Stručně shrnout fakta známá o průběhu, náplni a výsledcích jednotlivých jednání.

B) Indikovat motivace a okolnosti, které přivedly strany konfliktu k jednacímu stolu.

C) Popsat důvody, které se zdají být příčinou neúspěchu jednání.

Půjde o rozhovory v Thimpu 1985, Indo-šrilanskou mírovou dohodu 1987 a jednání vlády s LTTE z let 1989/1990 a 1994/1995, a konečně i jednání vlády s LTTE za účasti norského vyjednávacího týmu v letech 2002/2003.

Na závěr této kapitoly budu analyzovat způsob, jakým se do řešení konfliktu na Šrí Lance zapojilo Norsko a Indie.

3.1. Mírové rozhovory

3.1.1 Rozhovory v Thimpu

a) Uzavření příměří a následné rozhovory mezi vládou Šrí Lanky a

¹³⁵ Filipský 2003:324.

zástupci tamilských militantních skupin v hlavním městě Bhútánu Thimpu byly zprostředkovány indickou vládou. Tamilskou stranu na rozhovorech zastupovalo *ad hoc* uskupení Eelam National Liberation Front (ENLF), reprezentující tamilské militantní skupiny, a dále také představitelé politické strany Tamil United Liberation Front (TULF). Vládní delegaci vedl H.W. Džajavardhana, bratr prezidenta J. R. Džajavardhany.

Vláda předložila pro řešení konfliktu návrh legislativy pro vznik District Development Councils (DDCs), jejichž fungování by znamenalo mírné přenesení moci z centra na místní úroveň. Tamilská strana tento návrh odmítla jako nedostatečný a přednesla své vlastní požadavky. Jejich tehdejší požadavky jsou dnes všeobecně nazývány jako Principy z Thimpu (*The Thimpu Principles*).

Principy z Thimpu jsou: (i) Uznání Tamilů na Šrí Lance jako svébytného národa, (ii) uznání existence tamilské domoviny pro Tamily na Šrí Lance, (iii) uznání práva na sebeurčení Tamilského národa a (iv) uznání práva na občanství a základních práv všech Tamilů, kteří vnímají Šrí Lanku jako svou vlast.¹³⁶

Vláda tehdy rezolutně odmítla první tři požadavky. Jakoukoli dohodu dále podmínila odzbrojením všech tamilských militantních skupin a zrušením jejich výcvikových táborů. Tamilská delegace opustila jednání v průběhu druhého jednacího kola.

b) Hlavním důvodem pro uskutečnění vyjednávání v Thimpu byl silný tlak ze strany Indie. Účast nepřátelených stran na jednání byla evidentně motivována snahou vyhovět Indii a prezentovat své pozice, ne opravdovou vůli k hledání řešení konfliktu pomocí vyjednávání. Uyangoda konstatuje, že ve skutečnosti se obě strany vlastně snažily mírové jednání zdiskreditovat.¹³⁷

c) I když vláda i LTTE před vyjednáváním veřejně deklarovaly svou

¹³⁶ Uyangoda, Jayadeva: *Negotiation for Conflict Resolution: Lessons from Sri Lanka's Past Experiences*. In: Uyangoda, Jayadeve(ed.): *Conflict, Conflict Resolution and Peacebuilding: An Introduction to Theories and Practices*. Colombo: GTZ Sri Lanka 2005, str. 310.

¹³⁷ Tamtéž, str. 313.

vůli k vyjednání míru, vstupovaly do rozhovorů s naprosto neslučitelnými požadavky. Tento fakt v kombinaci s rigidními vyjednávacími pozicemi znemožňoval hledání jakékoli formy kompromisu. Obě strany také shodně, navzdory ohromné asymetrii vojenské síly, dále věřily v užitečnost dalšího válčení. Vláda se snažila o rozprášení rebelujících ozbrojených skupin, které k napadání vládních sil užívaly guerillovou taktiku. Tamilští rebelové na druhé straně stáli teprve na počátku boje za svobodu a dosavadní výsledky je jen utvrzovaly ve víře v nutnost dalšího, ještě intenzivnějšího boje. Používaje terminologii Williama Zartmana můžeme konstatovat, že tento válečný konflikt se v té době zdaleka nedostal do situace oboustranně nevýhodného a bolestivého patu a nebyl zralý k řešení. Cena za válčení nebyla ještě dostatečně vysoká.¹³⁸

3.1.2 Indo-šrilanská mírová dohoda 1987

a) Vláda Šrí Lanky v čele s prezidentem Džajvardhanou se dlouho snažila držet mimo indický vliv a prosazovat vlastní zahraniční politiku. Tato taktika je nakonec dovedla do slepé uličky. Indie reagovala na stupňující se vojenskou ofenzívu vládních vojsk vůči LTTE v prvním čtvrtletí 1987 vzdušnou podporou Jánané. Po tomto jasném signálu přišel obrat ve vládní politice.¹³⁹

Dne 29.7.1987 byla mezi nejvyššími představiteli Indie a Šrí Lanky (*Gándhí, Džajvardhana*) podepsána dohoda, jejímž cílem bylo ukončení ozbrojeného konfliktu na Šrí Lance. Tamilská strana byla pouze konzultována a nebyla přímým účastníkem dohody. Hlavním bodem smlouvy byl závazek vlády Šrí Lanky provést decentralizaci moci přenesením podstatné porce pravomocí z centra směrem k nově vzniklým provinčním radám (*The Provincial Councils*). Smlouva počítala s možností spojení severní a východní provincie do jednoho celku.

¹³⁸ Zartman, William I.: *Ripe for Resolution: Conflict and Intervention in Africa*. Oxford University Press, New York 1989.

¹³⁹ O tom například v: Filipický 2003: 346.

Míra autonomie přiznávaná ve smlouvě provinciím byla vnímána jako značný ústupek ze strany vlády Šrí Lanky.¹⁴⁰ Indie očekávala, že podmínky smlouvy budou z tamilské strany široce akceptovány. Indie se v dohodě zavázala být garantem smlouvy, což znamenalo i případné použití síly pro vynucení jejího naplňování.

Podepsání smlouvy v Kolombu bylo doprovázeno silným odporem ze strany sinhálských patriotů/nacionalistů. Hněv mohl osobně pocítit i tehdejší indický premiér Radžív Gándhí, když se na něho, během oficialit spojených s podepisováním dohody v Kolombu, pokusil pažbou své ručnice zaútočit člen čestné stráže.¹⁴¹

Dohoda byla široce odsuzována jako indická intervence a odpor brzy získal podobu krvavého ozbrojeného povstání vedeného Lidovou osvobozenou frontou (*JVP*). Ústavní dodatek o provinčních radách byl přijat v říjnu 1987, následné volby však byly doprovázeny bezprecedentní vlnou násilí. Vláda vyřešila hrozbu JVP až fyzickou likvidací jejího vedení na přelomu let 1989/1990.

Oproti očekáváním hlavní tamilská povstalecká organizace LTTE odmítla kooperovat na naplňování smlouvy. I když ostatní militantní skupiny otevřeně nebo mlčky dohodu přijaly a vzdaly se ozbrojeného boje, LTTE tak neučinila. Z toho důvodu začaly být v říjnu 1987, v souladu se smlouvou, vysílány do severovýchodních oblastí ostrova indické vojenské jednotky Indian Peace Keeping Forces (IPKF), s cílem odzbrojit LTTE. Netrvalo dlouho a indické jednotky byly zataženy do krvavého a intenzivního konfliktu. Až 85 000¹⁴² vojáků IPKF bojovalo s LTTE více než dva roky. Role Indie se proměnila z vyjednaváče na přímého účastníka konfliktu.

Po prezidentských volbách v prosinci 1988 se do čela státu dostal dosavadní premiér Prémadása, jehož prioritou byl odchod IPKF z ostrova.

¹⁴⁰ Uyangoda 2005: 313.

¹⁴¹ O tomto incidentu více například v: Roberts 2001(a): 13. Námořník De Zoysa kvůli svému útoku na Gándhího pobyl několik let ve vězení. V současnosti působí v politice.

¹⁴² Tento počet udává Uyangoda, viz.: Uyangoda 2005:314.

Nakonec došlo k paradoxní situaci, kdy vláda Šrí Lanky poskytla vojenskou výzbroj LTTE, zjevně ve snaze ještě zhoršit situaci indických jednotek.¹⁴³ Dosavadní nepřátelé získali společného nepřítele a začali spolupracovat. Na začátku roku 1990 se indická vojenská mise, s těžkými ztrátami a bez dosažení cíle, stáhla. LTTE okamžitě vyplnila uvolněný prostor a stala se, také díky indické vojenské intervenci, dominantní tamilskou osvobozeneckou organizací s významným vlivem na život obyvatelstva na severovýchodě Šrí Lanky.

b) Stejně jako vyjednávání v Thimpu byla Indo-šrilanská mírová dohoda výsledkem indické nátlakové diplomacie. Prezident Džajavardhana přistoupil na jednání s Rádživem Gándhím až po vystupňovaném nátlaku Indie. Více o roli Indie v příslušné kapitole.

c) Nejvýznamnějším nedostatkem Indo-šrilanské mírové smlouvy byla skutečnost, že jedna strana konfliktu byla k souhlasu s podmínkami smlouvy víceméně donucena a druhá strana nebyla do jednání o smlouvě přímo zapojena. To vedlo nakonec ke společnému postupu vlády a LTTE proti Indii. Nepotvrdil se předpoklad poslušné spolupráce tamilských militantních skupin, ani očekávání snadnosti případného vojenského zásahu. Konflikt na Šrí Lance stále ještě nebyl zralý k řešení a necitlivé zapojení Indie mělo pro ozbrojené složky této nejlidnatější demokracie světa katastrofální následky.

3.1.3 Rozhovory UNP-LTTE 1989/1990

a) Nově zvolený prezident Prémadása vyzval v dubnu 1989 radikální levicově-nacionalistickou JVP i LTTE k vyjednávání. JVP, která se snažila na jihu ostrova vyvolat převrat/revoluci a uchvátit moc nad státním aparátem, nabídku odmítla. LTTE, právě bojující v tamilských oblastech proti IPKF, nabídku přijala. Následovaly rozhovory v Kolombu, kde vládní stranu reprezentoval prezident a členové jeho vlády. Vůdcem delegace LTTE byl Anton Balasingham. Rozhovory trvaly přibližně rok a obě strany se během

¹⁴³ O tom například v Gunaratna 2001: 6.

nich zdržely boje, i když k oficiálnímu uzavření příměří nedošlo. Jednání byla náhle a bez veřejného vysvětlení ze strany LTTE v červnu 1990 opuštěna. O náplni těchto rozhovorů není známo mnoho detailů. Je možné, že obě strany jednaly více o možnostech společného postupu vůči IPKF resp. Indii, než o řešení vlastního konfliktu. Tři měsíce po odchodu IPKF ze země bylo staré nepřátelství obnoveno.

b) Tato jednání byla více plodem specifických okolností, než vůle dobrat se vyřešení příčin konfliktu. Vláda byla zaměstnána povstáním JVP a LTTE bojovala proti IPKF. Proto bylo oboustranně výhodné staré nepřátelství zmrazit. Bylo dokonce společným zájmem nově sestavené vlády i LTTE dosáhnout odchodu IPKF.

c) Brzy po vyřešení bezpečnostní hrozby ze strany JVP resp. IPKF našly obě strany dostatek důvodů, aby spolu začaly znovu bojovat. Období faktického klidu zbraní můžeme chápat jako oboustranně výhodný oddechový čas.

3.1.4 Rozhovory PA-LTTE 1994/1995

a) Roku 1994 došlo na Šrí Lance k významné politické změně, když byli po sedmnácti letech pomocí legitimní demokratické procedury odstaveni od státní moci představitelé UNP. Osobnosti z vítězné koalice Lidové společenství(PA), v které byla hlavní silou SLFP vedená Čandrikou Kumáratungovou, se prozatím v konfliktu přímo neangažovaly. Naopak, z této strany politického spektra byla dlouhodobě deklarována vůle řešit konflikt prostřednictvím politického kompromisu.

Počátky rozhovorů v říjnu 1994, mezi vládou Lidového společenství a LTTE, doprovázelo na Šrí Lance i v zahraničí velké očekávání a víra v nastolení míru a stability. Tuto sérii mírových rozhovorů Ujangoda označuje jako vůbec první opravdu seriózní pokus o vyjednání politického

řešení konfliktu na Šrí Lance.¹⁴⁴ V centru tamilského odporu, městě Jápané na severu ostrova, se odehrála celkem čtyři kola rozhovorů.

Během druhého kola rozhovorů došlo k vypracování Deklarace o ukončení válečného stavu. Vládní delegace byla vedena armádním generálem A.S. Peirisem a námořním kapitánem Radžaratnem; delegaci LTTE vedl vůdce politického křídla Tamilselvan. Dokument byl podepsán simultánně prezidentkou Kumáratungovou v Kolombu i vůdcem LTTE Prabhákaranem v Jápané a byl mezi nimi vyměněn za využití dobrých služeb Mezinárodního výboru Červeného kříže. Formalizace příměří vedla ke značnému uvolnění napětí.¹⁴⁵

Došlo i k poměrně obsáhlé dopisové korespondenci mezi oběma stranami, hlavně mezi Kumáratungovou a Prabhákaranem. Šance daná míru v důsledku politické změny zůstala bohužel nevyužita a v dubnu 1995 došlo k obnovení vojenské konfrontace.

b) Vyjednávání byla z velké části odpovědí na volání široké veřejnosti po politickém řešení dlouhotrvajícího konfliktu, které se odrazilo i ve výsledku parlamentních a prezidentských voleb konaných v srpnu resp. v listopadu 1994. Válečné operace doposud nabývaly na intenzitě a rozsahu, přičemž nepřinášely žádné hmatatelné výsledky. Naopak, válečné výdaje tvořily 4% HDP tj. 17% vládních výdajů a válka zaměstnávala na vládní straně přibližně sto tisíc osob.¹⁴⁶ I voliči na jihu země již byli důsledky vleklého konfliktu unaveni a nerefletovali výrazně na šovinistickou pro-sinhalskou kampaň, ke které se UNP uchýlila před volbami.¹⁴⁷ Jako jasnou volbu pro mír interpretují výsledky voleb 1994 Ujangoda¹⁴⁸ i Abeisekera.¹⁴⁹ Novou nezdiskreditovanou vládní garnituru doprovázela rétorika tolerance,

¹⁴⁴ Uyangoda 2005: 322.

¹⁴⁵ Text deklarace viz.: <http://www.tamilnation.org/conflictresolution/Tamileelam/cbktalks/950105ceasefire.htm>

¹⁴⁶ Jayasuriya 2005: 26.

¹⁴⁷ Frontline, *After the Victory* 9. září 1994, Uyangoda, J. Citováno v Jayasuriya 2005: 40.

¹⁴⁸ Uyangoda 2005: 324.

¹⁴⁹ Abeysekera, D.: *A Limited Swing Theory: a Post-Mortem*. Lanka Guardian Vol. 17(9) 1994. Citováno v: Jayasuriya 2005:40.

změny a míru, což jí dávalo značný potenciál pro mírová vyjednávání.

c) Jednající strany měly značně odlišné vyjednávací priority a z toho vyplývající přístupy k jednání. Vláda chtěla ihned začít jednat o změně politického a ústavního rámce, aby tak odstranila strukturální zdroje konfliktu, zatímco LTTE chtěla nejdříve řešit situaci obyvatelstva sužovaného třináctiletým válčením a tím řešit nejpálčivější důsledky konfliktu. Odlišné přístupy k mírovému procesu nebyly překonány, což přispělo velkou měrou k brzkému kolapsu jednání.

Při řešení konkrétních problémů, spojených s monitorováním příměří za pomoci mezinárodních pozorovatelů, nebo se zrušením obchodního embarga vůči tamilským oblastem, se jednající strany nedokázaly přenést přes vzájemnou nedůvěru a nezvládly nalézt cestu, jak řešit přicházející problémy. Samotná smlouva o příměří se tak paradoxně stala problémem v mírovém procesu, protože se vláda a LTTE nedokázaly dohodnout na způsobu její implementace.

Zřejmou slabinou tohoto vyjednávání byla nepřítomnost neutrálního zprostředkovatele, který by pomáhal koordinovat průběh jednání i komunikaci jejich aktérů. To můžeme z velké části přičíst špatným zkušenostem z období indické intervence.

Ujangoda upozorňuje na bolestnou neschopnost obou stran vybudovat vzájemný pracovní vztah dovolující efektivně kooperovat při řešení jednotlivých praktických problémů doprovázejících mírový proces, a dále na neexistenci předem připravené mírové strategie, která by udržela mírová jednání při životě i přes dočasné neúspěchy nebo i dlouhotrvající krize v mírovém procesu.¹⁵⁰

3.1.5 Jednání za zprostředkování norské vlády

a) Brzy po vítězství volební aliance UNF v parlamentních volbách konaných v prosinci 2001 bylo z obou stran vyhlášeno neformální příměří,

¹⁵⁰ Uyangoda 2005: 326.

následované podepsáním Memoranda o porozumění(*MoU*)¹⁵¹ 21. února 2002, které příměří formalizovalo. Vláda Šrí Lanky i LTTE shodně souhlasily s asistencí norské vlády jako třetí strany v mírovém procesu. MoU také dalo vzniknout Šrílanské minitorovací misi (*SLMM*) pod norským vedením, která měla dohlížet na dodržování příměří. Následovala mnohá opatření na obou stranách, směřovaná k normalizaci civilního života ve válkou postižených oblastech. To znamenalo například zrušení obchodního embarga, obnovení silničních spojení nebo odminování zaminovaných oblastí.

Uskutečnilo se celkem šest kol mírových rozhovorů ve čtyřech různých státech, jmenovitě v Thajsku, Norsku, Německu a Japonsku.¹⁵²

Rozhovory přinesly mnoho slibných výsledků. Obě strany se opakovaně vyslovovaly pro pokračování v mírových rozhovorech za zprostředkování norské vlády a zavázaly se k úsilí o rekonstrukci válkou zničených oblastí a o normalizaci občanského života v nich. Za tímto účelem se vláda i LTTE zavázaly vytvořit společné tranzitní instituce: Mírové sekretariáty v Kilinoči i v Kolombu, společnou Podkomisi pro bezprostřední humanitární pomoc a potřeby obnovy(*SIHRN*) a společnou Podkomisi pro genderové otázky(*SGI*).

V politickém kontextu byl nejvýznamnějším vývojem vyplývajícím z mírových rozhovorů závazek obsažený v Komuniké z Oslo (prosinec 2003), ve kterém se obě strany vyslovily pro hledání politického řešení konfliktu prostřednictvím federativního uspořádání na základě principu vnitřního sebeurčení v rámci jednotné Šrí Lanky. LTTE tímto ustoupila z požadavku samostatného státu a vláda Šrí Lanky poprvé explicitně vyslovila souhlas s teoretickou možností vzniku federace na teritoriu Šrí Lanky. Podařilo tak nalézt hmatatelný společný základ pro následující vyjednávání.¹⁵³

Jednání se dostala do krize v dubnu 2003, kdy se LTTE rozhodla

¹⁵¹ MoU je také často označované zkratkou CFA(Cease Fire Agreement).

¹⁵² O tom více na: <http://www.peaceinsrilanka.org/peace2005/Insidepage/PeaceTalks/PeaceTalksMain.asp>

¹⁵³ Uyangoda 2005: 342.

dočasně přerušit svou účast na vyjednávání poté, kdy jejím zástupcům nebyla umožněna účast na semináři/konferenci o šrílanském konfliktu, konaném v té době ve Washingtonu. Následně se LTTE nezapojila ani do Dárcovské konference v Tokiu v červnu 2003. LTTE své jednání vysvětlovala nespokojeností s naplňováním do té doby uzavřených dohod ze strany vlády, hlavně těch, týkajících se normalizace ekonomického a občanského života ve válečných oblastech.

Klíčoví mezinárodní aktéři se snažili obě strany ekonomicky motivovat k pokroku v mírových jednáních. Na Dárcovské konferenci v Tokiu v červnu 2003 byla Šrí Lance přislíbena pomoc v podobě 4,5 miliardy USD, podmíněná pokrokem v mírovém procesu.¹⁵⁴ LTTE i někteří političtí aktéři z jihu reagovali úzkostně na zvyšující se internacionalizaci konfliktu a na silný tlak, který tak byl na jednající vytvářen.

Ačkoli LTTE začala od dubna 2003 bojkotovat mezinárodní mírový proces, dialog LTTE a vlády na místní úrovni pokračoval i nadále. LTTE žádala vládu o vyklizení bezpečnostních zón obsazených armádou a o vytvoření dočasného správního rámce v severní a jižní provincii. Dále LTTE poukazovala na to, že Podkomise pro bezprostřední humanitární pomoc a potřeby obnovy (*SIHRN*) nezačala ve skutečnosti pracovat. Vláda prezentovala dva návrhy prozatímních administrativních opatření, které LTTE odmítla jako nedostatečné a následně předložila vlastní návrh vzniku Prozatímní samosprávné autority (*Interim Self-Governing Authority – ISGA*), což byl vůbec první konkrétní návrh politického řešení konfliktu ze strany LTTE.¹⁵⁵

V důsledku mocenské bitvy mezi prezidentkou a vládou se tomuto návrhu nedostalo na jihu ostrova mnoho pozornosti. V listopadu 2003, v době kdy byl premiér Vikramasinha již podruhé v krátké době ve Washingtonu

¹⁵⁴ Viz.: <http://www.peaceinsrilanka.org/peace2005/Insidepage/InternationalSupport/TokyoDonor/TokyoDec100603.asp>

¹⁵⁵ Znění návrhu viz.: <http://www.tamilnation.org/conflictresolution/Tamileelam/norway/031101isga.htm>

osobně přijat americkým prezidentem Bushem, pozastavila prezidentka Kumáratungová činnost parlamentu, převzala kontrolu nad státem vlastněnými médii a nad klíčovými ministerstvy obrany, vnitra a sdělovacích prostředků a nařídila rozmístění armádních jednotek do klíčových oblastí. Od tohoto momentu začala být situace na Šrí Lance pro mírový proces čím dál nepříznivější.¹⁵⁶

Kohabilitační krize vedla k vyhlášení předčasných voleb na duben 2004, v kterých UNP nedokázala obhájit své pozice. Nová vláda koalice UPFA sice deklarovala vůli k pokračování v mírovém procesu, zastávala však vůči LTTE daleko tvrdší postoj. Kandidát UPFA Mahinda Radžapaksa zvítězil i v prezidentských volbách v listopadu 2005, kdy o necelé dvě procenta porazil v přímé volbě kandidáta UNP Ranila Vikramasinhu. Příměří bylo i nadále oběma stranami formálně dodržováno, bylo však ze strany UPFA zpochybňováno, jako odporující ústavě a ohrožující suverenitu a teritoriální integritu Šrí Lanky.¹⁵⁷

Dohoda o příměří, resp. její dodržování a implementace byla předmětem vyjednávacích rozhovorů mezi vládou Šrí Lanky a LTTE, které se za asistence norské vlády odehrály v Ženevě v únoru 2006. Jednání však nedokázala zvrátit negativní trend a bezpečnostní situace na ostrově se i nadále zhoršovala.¹⁵⁸ Zástupci obou stran konfliktu se za norské asistence setkali v Ženevě ještě jednou v říjnu 2006, a sice ke konzultacím možností deeskalace válečných operací a násilí. Ani tato snaha, do značné míry vynucená mezinárodním tlakem na oba aktéry, nepřinesla žádoucí obrat. Válečný stav byl nakonec formalizován k 16.1.2008, kdy vláda Šrí Lanky oficiálně odstoupila od Dohody o příměří uzavřené s LTTE 22. února 2002.

¹⁵⁶ O tom podrobněji například v: Jayasuriya 2005: 75-93.

¹⁵⁷ Tento postoj je prezentován například v úvodním prohlášení vlády Šrí Lanky k Rozhovorům o příměří v Ženevě z 22. února 2006. Viz.:

<http://www.peaceinsrilanka.org/peace2005/Insidepage/PressRelease/GOSLreleases/GOSLmediaRel220206.asp>

¹⁵⁸ Uppsala Conflict Data Program informuje o 1969 úmrtích v souvislosti s ozbrojeným konfliktem vlády Šrí Lanky a organizace LTTE v roce 2006. Viz.:

<http://www.pcr.uu.se/database/conflictInformation.php?years=2006&bcID=151&variables%5B%5D=4&button=+Search>
+

K tomuto datu byla ukončena i činnost SLMM.

b) Mírová vyjednávání mezi vládou a LTTE v letech 2002/2003 se uskutečnila díky souběhu příznivých okolností, která si dovolím rozdělit do tří oblastí. Byla to situace na bitevním poli (i), aktivní účasti mezinárodního společenství (ii) a změna vnitropolitické situace působící jako impuls pro vyjednávání(iii).

i) Pat na bitevním poli se prohluboval již od roku 2000. Další intenzivní válčení nebylo v té době pro obě strany lákavou alternativou. Armáda utrpěla několik významných porážek a financování války bylo pro klopýtající ekonomiku obrovským břemenem.

Na druhé straně LTTE v té době dokazovala, že je vojensky silnější než kdy dříve. Její vojenské úspěchy však vyvolaly silný mezinárodní tlak na zastavení bojů. Nejsilnějším signálem bylo pravděpodobně vyslání části americké námořní flotily z Perského zálivu do oblasti, následující po dobytí strategické vstupní brány na poloostrov Jápané (tzv. *Elefant Pass*) ze strany LTTE.¹⁵⁹ Uyangoda konstatuje, že další vojenský postup LTTE směrem k dobytí celého poloostrova by pravděpodobně vyprovokoval masivní mezinárodní podporu vládě resp. armádě. Vojenská strategie LTTE tak dosáhla svého limitu.¹⁶⁰ Mladá fronta Dnes nás informovala, že ofenzívu LTTE armáda údajně zastavila až s pomocí dodávky minometů z České republiky.¹⁶¹ Kromě konvenčního válčení na severu Šrí Lanky však LTTE pokračovala v teroristické kampani na jihu ostrova, kde se jí v červenci 2001 podařil spektakulární útok na jediné mezinárodní letiště v zemi, položené severně od Kolomba. Ekonomika země na to reagovala výrazným propadem a HDP se toho roku dostalo do červených čísel.

Postavení LTTE v mezinárodním kontextu se však začalo ve spojitosti s všeobecným tažením proti terorismu rychle zhoršovat. To byl pro LTTE

¹⁵⁹ Respekt, 23.10. 2000, Libuše Polívková.

¹⁶⁰ Uyangoda 2005: 334.

¹⁶¹ MF Dnes, 17.4.2001.

značně nepříznivý vývoj, uvědomíme-li si silné finanční i jiné vazby LTTE na tamilskou diasporu, které dávají tamilskému osvobozeneckému boji globální charakter. Konflikt se značně přiblížil Zartmanově definici zralosti pro řešení, protože se dostal do stádia bezvýhodného patu, kdy další válčení již pro obě strany nebylo schůdnou alternativou.

ii) Mezinárodní společenství dokázalo vygenerovat do značné míry shodný a jasně artikulovaný postoj týkající se způsobu řešení ozbrojeného konfliktu na Šrí Lance. Byla nalezena všeobecně přijatelná třetí strana pro pomoc s koordinací mírového procesu, která požívala důvěry obou zneprátelených stran a byla ve svých aktivitách podporována od všech klíčových mezinárodních aktérů v regionu.

Již na počátku roku 2000 vyvíjela norská vláda se souhlasem obou zneprátelených stran iniciativu, jejímž cílem bylo obnovení mírového jednání. V tom byla vláda Norska podpořena od všech klíčových mezinárodních hráčů, jmenovitě od Kanady, USA, Velké Británie, EU a hlavně od Indie. I přes prvotní optimistická očekávání se však nepodařilo v dané situaci nastartovat oficiální mírová jednání. Obě strany konfliktu se začaly navzájem obviňovat a vláda uvažovala o vypovězení norské pomoci.

Důležité je, že v této době došlo k jasné artikulaci shodné vize řešení konfliktu na Šrí Lance v rámci mezinárodního společenství. Bylo mnohostranně a shodně zdůrazňováno, že řešení konfliktu by mělo být nalezeno prostřednictvím změny ústavního rámce státu, v kterém by Tamilům byl poskytnut významný podíl na moci, při zachování existujícího teritoriálního uspořádání celistvé Šrí Lanky. To mohlo znamenat například zavedení federativního státoprávního uspořádání na Šrí Lance.

iii) Výsledek parlamentních voleb konaných v prosinci 2001 dal mírovému procesu nový impuls. UNP, jako nejsilnější strana ve vítězné volební alianci United National Front (UNF), se v předvolební kampani vyslovovala pro znovuoobnovení vyjednávání s LTTE. Podobně činilo i

Lidové spojenectví v čele se SLFP. Džajasurja konstatuje, že předvolební postoj obou hlavních volebních uskupení k řešení etnického konfliktu byl téměř stejný, snad jen s tím rozdílem, že UNP se jevila být přeci jen více ochotná uspokojit některé z požadavků LTTE.¹⁶²

LTTE učinila strategický krok směrem k mírovým jednáním, když jako projev dobré vůle vyhlásila unilaterální měsíční příměří, začínající 24. prosince 2001. Nová vláda tak byla obdařena příležitostí k nastartování mírových rozhovorů, které se dychtivě chopila.

c) Přerušení participace v mírových rozhovorech bylo ze strany LTTE vysvětlováno hlavně nespokojeností s implementací závazků vyplývajících z dosavadních jednání. Vnějšími pozorovateli je tento krok interpretován jako důsledek obav LTTE ze vzrůstající role mezinárodní komunity v mírovém procesu. Je pravděpodobné, že LTTE vnímala potenciální silné zapojení USA, Japonska a EU do mírového procesu jako prvek posilující postavení vlády. Silný mezinárodní dohled, pod kterým by se obchodoval mír za dolary, by dost možná oslabil pozici LTTE a zcela jistě by Tygrům zúžil manévrovací prostor. Ujangoda dokonce vyslovuje domněnku, že se LTTE svým postupem snažila změnit roli vnějších aktérů v mírovém procesu na Šrí Lance.¹⁶³ Dovolují si přidat podobný postřeh, že mezinárodní aktéři se svým postupem snažili změnit chování LTTE; chtěli Tygry zkotit a bohužel se jim to nepovedlo.

Je důležité podotknout, že vycouvání LTTE z rozjetého vlaku mírových jednání, kde by se tato primárně militantní organizace musela, díky vývoji který jednání nabrala, přímo potýkat s USA, Japonskem a EU, nebylo jedinou a hlavní příčinou hluboké krize mírového procesu, která na Šrí Lance nastala a trvá dodnes. Určujícími faktory, které rozhodujícím způsobem ovlivnily vývoj mírového dialogu, byla změna vnitropolitické situace na jihu

¹⁶² Jayasuriya 2005: 64.

¹⁶³ Uyangoda 2004:340

a geopolitické situace na severu ostrova.

V době, kdy LTTE tlačila na uskutečnění administrativních reforem, které by urychlily rekonstrukci a také posílily postavení této organizace, museli jejich dosavadní vyjednávací partneři opustit své mocenské pozice. Kohabilitační krize vyústila do předčasných parlamentních voleb v dubnu 2004, v kterých UNF nedokázala obhájit své pozice.

Dále v průběhu předvolební kampaně došlo ke krizi uvnitř LTTE. Muralitharan, velitel kádru LTTE na východě ostrova, známý také jako plukovník Karuna, vystoupil s kritikou LTTE a jejich návrhu Prozatímní samosprávné autority (ISGA). Východ ostrova by podle Karuny v daném schématu nebyl dostatečně a spravedlivě reprezentován.¹⁶⁴ Roztržka vedla k mnoha násilnostem mezi tamilskými kádry a k faktické ztrátě kontroly nad východní oblastí ze strany LTTE. Rovnováha sil se tak změnila v neprospěch LTTE a na jihu ostrova se začal stále silněji prosazovat jestřábí přístup. Nedávné vypovězení příměří ze strany vlády je vyústěním těchto změn.

3.2 Role Norska

Norsko, které dokázalo v rámci své mírové iniciativy získat důvěru obou zneprátelených stran i podporu od všech klíčových mezinárodních aktérů, působilo na Šrí Lance jako zprostředkovatel v mírových vyjednáváních i jako vedoucí mezinárodní monitorovací mise (SLMM). Tento malý stát s dobrou mezinárodní pověstí, minimálními mocenskými zájmy v regionu a s významnou zkušeností v oblasti mírových jednání nabídl mírovému procesu odbornou expertízu i dostatečné finanční zázemí.

Na následujících řádcích se budu snažit vysvětlit norskou iniciativu na Šrí Lance na základě obecné morálky a etniky, globální bezpečnosti a hlavně globální politiky. Dále se budu snažit představit Norsko, jako zemi specializující se ve své zahraniční politice na oblast prosazování míru. Poté se

¹⁶⁴ Jayasuriya 2005: 95

budu zabývat samotnou podobou a průběhem norské mírové iniciativy na Šrí Lance. Nakonec se pokusím shrnout mě známou kritiku, se kterou se zapojení Norska do mírového procesu na Šrí Lance prozatím setkalo.

3.2.1 Motivace Norska

Zapojení norské vlády do mírového procesu na Šrí Lance se uskutečnilo díky souhře mnoha okolností. Vedle ochoty konfliktních stran přijmout a využít norskou asistenci a nezbytné mezinárodní podpory musela být přítomna i další důležitá ingredience, kterou bychom mohli nazvat norský zájem.

Můžeme se setkat s otázkami typu: Proč se Norsko na Šrí Lance tak výrazně angažuje? Co vlastně Norsko dělá v oblasti tak kulturně i geograficky vzdálené, jako je Šrí Lanka? Jaké jsou zájmy Norska na Šrí Lance?

Pro pochopení norské iniciativy na Šrí Lance je užitečné si přiblížit celkový charakter a dlouhodobou koncepci norské zahraniční politiky. Mír a jeho mnohostranná podpora je dlouhodobě významným prvkem v norské zahraniční politice. Jako příklady dlouhodobých mírových iniciativ Norska můžeme jmenovat významnou podporu OSN, udělování Nobelovy ceny míru v Oslu od roku 1901, provozování Institutu pro výzkum míru v Oslo (PRIO) již roku 1959, a také tradičně vysokou rozvojovou pomoc Norska, která je v současnosti již přímo konceptuálně provázaná s peacebuildingovými strategiemi.¹⁶⁵

Peacebuilding jako koncept byl poprvé rozpracován ve zprávě tehdejšího generálního tajemníka OSN Butruse Butruse Ghálího *Agenda for Peace* v roce 1992, kde byl peacebuilding charakterizován jako kooperativní snahy o řešení ekonomických, sociálních, kulturních a humanitárních problémů v post-konfliktních situacích, které by měly podpořit udržitelnost míru nejen podpořením ekonomického a sociálního rozvoje, ale i vzájemné

¹⁶⁵ Hauge, Wenche: *Norwegian Peacebuilding Policies: Lessons Learnt and Challenges Ahead, Contribution to the Joint Utstein Study of Peacebuilding*. Oslo: PRIO – International Peace Research Institute in Oslo, Royal Norwegian Ministry of Foreign Affairs, February 2004

důvěry. Koncept peacebuildingu však byl dále rozvíjen, a v současnosti se můžeme setkat s jeho chápáním jako „procesů probíhajících před, v průběhu i následně po propuknutí násilného konfliktu, směřujících k posílení a podpoře mírových struktur a výhledů mírového soužití, a působících proti vzniku, opakování či pokračování násilného konfliktu“.¹⁶⁶

Peacebuilding se liší od konvenční pomoci svým explicitním zaměřením na řešení konfliktů a posilování míru a proto je označován jako svébytná cesta mírové intervence. Od ostatních forem mírové intervence (pomoc v krizových situacích, peacemaking, peacekeeping, preventivní diplomacie)¹⁶⁷ se naopak odlišuje svým holistickým přístupem, dlouhodobostí, celkovou komplexností a zaměřením na sociální úroveň.

Norské ministerstvo zahraničních věcí vypracovalo a v roce 2004 publikovalo strategický rámec pro roli norských institucí v peacebuildingu, kde je zdůrazňována esenciální propojenost míru a rozvoje. V rámci tohoto strategického plánu bylo stanoveno, že norské peacebuildingové aktivity by měly vždy působit současně ve třech vzájemně provázaných oblastech: Bezpečnosti, politického rozvoje a sociálního a ekonomického rozvoje.¹⁶⁸

Podpora světového míru je tradiční součástí zahraniční politiky Norska a nedávnou iniciativu Norska na Šrí Lance tedy můžeme chápat jako logickou nadstavbu nad tradiční pro-mírovou zahraniční politikou této země. Pokud však chceme zjistit, proč se Norové na Šrí Lance angažovali, pak je odkaz k „mírové tradici“ norské zahraniční politiky přinejmenším nedostatečný.

Jonas Gahr Støre, současný ministr zahraničních věcí Norska, se při vícero příležitostech snažil prezentovat celkovou koncepci zahraniční politiky Norska a také ozřejmit důvody a motivace, které stojí za intenzivní aktivitou

¹⁶⁶ Bush, Kenneth: *A Measure of Peace: The Peace and Conflict Impact Assessment (PCIA) of Development Projects in Conflict Zones*. Working Paper No.1. Ottawa: International Development Research Centre 1988. Citováno v: Lorenz, Kathrin: External Interventions in Conflict Situations, In: Uyangoda(ed) 2005: 177.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 175.

¹⁶⁸ Strategic Framework – Peacebuilding – A Development Perspective. The Norwegian Ministry of Foreign Affairs 2004. <http://odin.dep.no/ud>

norské vlády v oblasti mírové diplomacie. Djønne, odkazující právě ke Støremu, shrnula motivace Norska jako mírotvorce do tří oblastí.¹⁶⁹

i) Obecná humanitární povinnost pomáhat lidem a z ní vyplývající zvláštní zodpovědnost pro Norsko jako zemi s úspěšným záznamem v řešení konfliktů a v rozvojové pomoci.

ii) Bezpečnostní hledisko – bezpečnost je globální záležitost.

iii) Významné zapojení do prosazování míru dává Norsku dobrou mezinárodní pověst a otevírá mu přístup k mnoha klíčovým postavám ve světové politice.

Na následujících řádcích se budu těmto oblastem, tak jak je naznačila Djønne, blíže věnovat.

ad i) Obecná humanitární povinnost pomáhat lidem vyvěrá z elementárních principů lidské morálky a etiky. Můžeme však prostřednictvím morálky opravdu vysvětlit norskou diplomatickou iniciativu na Šrí Lance? Může být obecná humanitární povinnost hlavním důvodem, který přiměl Norsko se na Šrí Lance angažovat?

Domnívám se, že reference k obecné humanitární povinnosti pomáhat nemůže plně vysvětlit chování státní jednotky. V tomto případě však slouží jako účinný argument pro ospravedlnění a legitimizaci norské iniciativy.

ad ii) Norsko se dlouhodobě snaží přispívat ke globální bezpečnosti cestou všeobecné podpory mezinárodního právního rámce. Tuto snahu můžeme vidět v širším kontextu s trendy v zahraniční politice nordických států. Například Lawler píše o tradičním „internacionalismu“ nordických států, který po konci studené války plynule přešel do „aktivního internacionalismu“, v rámci kterého se nordické státy dlouhodobě snaží působit jako „dobří mezinárodní občané“.¹⁷⁰ Ingebritsenová popisuje státy Skandinávie jako skupinu vojensky slabých, ekonomicky závislých malých

¹⁶⁹ Djønne, Marit: *Third-Party Involvement in Peace Processes: The case of Norway in Sri Lanka*. Department of Government, The London School of Economics and Political Science, Dissertation 2007, nepublikováno.

¹⁷⁰ Lawler, Peter: *Janus-Faced Solidarity: Danish Internationalism Reconsidered*. Cooperation and Conflict. Vol. 42, No.1, 2007, str. 101-126.

států, které vědomě působí jako „promotéři norem“ v mnoha oblastech globální politiky.¹⁷¹

I mírotvorné aktivity Norska mohou dozajista přispět ke zvýšení všeobecné bezpečnosti. Navíc, mírová asistence, pokud je vykonávána nestranně a se souhlasem stran konfliktu, umožňuje intenzivní zapojení do těch nejkomplikovanějších konfliktních situací při minimalizaci nebezpečí zpětného nárazu, například v podobě teroristického útoku. Prosazování míru způsobem, který praktikuje Norsko na Šrí Lance, s sebou přináší minimální míru nebezpečí projevů mezinárodního terorismu na území vlastního státu. Tak je možná globální mírová dividenda obohacena i o zcela konkrétní bezpečnostní implikace.

Přesto se domnívám, že bezpečnostní hledisko také není, stejně jako všeobecná humanitární povinnost pomáhat lidem, stěžejní motivací pro norskou mírovou iniciativu na Šrí Lance.

ad iii) Konečně třetí výše naznačená motivace je ze strany ministra Støreho upřímným konstatováním faktu, že mírové aktivity Norska jsou pro tento stát prostředkem k dosažení prestižního a privilegovaného postavení v mezinárodním společenství. Ušlechtilý záměr rozvíjení světového míru slouží jako účinný prostředek pro maximalizaci mezinárodního vlivu, tedy moci. Nástroje Norska jsou však v tomto případě pravým opakem nástrojů tradiční mocenské politiky. Místo nátlaku, hrozby a odstrašení je s umem využíváno znalostí, dialogu, jednání, kooperace a budování vzájemné důvěry.

První dvě motivace jmenované ze strany Djønneové jsou značně obecného charakteru a dokáží vysvětlit celkový kontext. Při interpretaci chování státní jednotky v mezinárodním prostoru je jejich použitelnost poněkud omezená, i když ne úplně nulová. Naopak třetí výše naznačená motivace se myslím přímo dotýká toho, co bychom mohli označit jako

¹⁷¹ Ingebritsen, Christine: *Norm Entrepreneurs: Scandinavia's Role in World Politics*. Cooperation and Conflict. Vol. 37, No. 1, 2002, str. 11-23.

politický zájem norského státu a také jako pravou hybnou sílu stojící za norskou iniciativou na Šrí Lance. Politickým zájmem Norska na Šrí Lance bylo podle mého názoru především prosadit se do prestižní pozice vyjednavče v konfliktu a tím zvýšit svou mezinárodní prestiž a maximalizovat svůj vliv.

3.2.2 Norsko jako mezinárodní vyjednavč – praxe specializované diplomacie

Asistence Norska při řešení mezinárodních konfliktů bývá charakterizována jako praxe specializované diplomacie¹⁷² (*niche diplomacy*). Norsko je schopno a ochotno poskytnout v mezinárodním prostoru potřebné a vysoce oceňované služby. Odměnou je všeobecný respekt a možnost podívat se do nejvyšších pater mezinárodní politiky. Helgesen charakterizoval Norsko jako sociálního pracovníka v mezinárodních vztazích, což označil za privilegovaný úkol a hodnotnou zkušenost.¹⁷³

Norsko je tradičním podporovatelem míru v mezinárodní komunitě. Na tuto zřetelnou mírovou tradici bylo v nedávné minulosti plynule navázáno a podpora míru dostala aktivnější, angažovanější podobu. Údajně již v roce 1980 rozpracovával norský teoretik Johan Galtung vizi Norska, fungujícího jako uznávaný mezinárodní arbitr.¹⁷⁴ Tato koncepce byla zjevně dále rozvíjena a po konci studené války i uvedena do praxe. V dnešní době je norská vláda již široce akceptovaná a uznávaná jako nezávislý, kompetentní a schopný vyjednavč v mezinárodních konfliktech.

Současná pozice Norska jako respektovaného mírového vyjednavče v mezinárodních konfliktech je výsledkem dlouhodobé a konzistentní koncepce zahraniční politiky norského království, která má podporu u široké

¹⁷² O tomto pojmu například v: Cooper, A. F: *Niche Diplomacy: Middle Powers After the Cold War*, Palgrave Macmillan 1997.

¹⁷³ Vidar Helgesen byl náměstkem norského ministra zahraničních věcí v letech 2001-2005. Výrok o Norsku jako sociálním pracovníkovi v mezinárodních vztazích je zmiňován také v: Moolakkattu, John Stephen: *Peace Facilitation by Small States: Norway in Sri Lanka*. *Cooperation and Conflict*. Vol. 40(4)2005: 385-402. A také v: *The New York Times*, *A Nation That Exports Oil, Herring and Peace*, 21.12.2002, Bruni, F.

¹⁷⁴ Moolakkattu 2005.

veřejnosti i napříč politickým spektrem. Norsko disponuje pro tuto roli vynikajícími předpoklady. Díky své relativní 'malosti', již výše zmiňované tradiční podpoře míru, absenci koloniální minulosti a štědré zahraniční rozvojové pomoci¹⁷⁵ je Norsko široce akceptovatelným a důvěryhodným partnerem v mezinárodní politice.

Ve svých mírových aktivitách se Norsko může opřít o několik robustních pro-mírových institucí, jejichž hlavním účelem je výzkum, nebo aktivní pro-mírové působení v konfliktních oblastech, či v oblastech s vysokým konfliktním potenciálem. Jsou to především International Peace Research Institute Oslo(PRIO), Norwegian Resource Bank for Democracy and Human Rights(NORDEM), Norwegian Agency for Development Cooperation (NORAD). Tyto instituce kromě ministerstva zahraničních věcí úzce spolupracují s i s norskou luteránskou církví (která je v Norsku stále státní) a nevládními organizacemi. Výsledkem je solidní institucionální rámec, v němž je údajně ponechán značný prostor pro osobní iniciativu jednotlivců.

Rozsáhlá rozvojová a humanitární pomoc Norska funguje jako přirozený předstupeň mírové diplomacie. V krizových oblastech jsou navazovány důležité osobní kontakty, které bývají později často využívány jako přirozené komunikační kanály pro neformální jednání. Humanitární pracovník tedy doslova otevírá dveře mírovému diplomatovi.

Norsko již dosáhlo v oblasti mírových vyjednávání působivých výsledků. Nejznámějším úspěchem Norska v oblasti řešení konfliktů je známá Mírová dohoda z Oslo 1993, která znamenala významný průlom v mírových jednáních v izraelsko-palestinském konfliktu. Norsko také bylo nebo stále je zapojeno do mírových procesů v Etiopii, Guatemale, Kolumbii, Mali, Súdánu a ve vyjednávání mezi Haiti a Dominikánskou republikou a samozřejmě také

¹⁷⁵ Například dle OECD Norsko věnovalo na zahraniční rozvojovou pomoc 0,89% ze svého hrubého národního příjmu (GNI) – téměř tři miliardy dolarů. Viz.: <http://puck.sourceoecd.org/pdf/dac/432008011e-06-statisticalannex.pdf>

na Šrí Lance. V mnoha dalších zemích norští zástupci pomáhají v oblastech prevence konfliktu a sledování voleb.

3.2.3 Norsko na Šrí Lance

Norské nevládní organizace působí na Šrí Lance již od šedesátých a vládní rozvojové projekty se v této zemi realizují od sedmdesátých let dvacátého století. Prvním konkrétním a hmatatelným zapojením norské vlády do šrilanského konfliktu bylo pravděpodobně vyjednání možnosti opustit ostrov pro významnou osobnost LTTE Antona Balasinghama v roce 1999, při čemž Norsko kooperovalo s Velkou Británií a Červeným křížem. Vláda Šrí Lanky tehdy Balasinghamovi umožnila opustit ostrov ze zdravotních důvodů.¹⁷⁶

Norsko v období přecházejícím roku 2000 nepochybně odvedlo velký kus diplomatické práce na mnoha úrovních, aby v únoru 2000 získalo od vůdců obou zneprátelených stran oficiální mandát pro asistenci v mírovém procesu. Z vládní strany byl v té době kladen důraz na definování úlohy Norska v mírovém procesu jako pomocníka (*facilitator*), ne vyjednače (*mediator*). Ujangoda upozorňuje, že vláda tak zjevně chtěla dát najevo, že je ochotna třetí straně svěřit pouze omezenou agendu.¹⁷⁷ Úlohou Norska v této fázi mírového procesu bylo zajistit komunikaci a minimalizovat nedorozumění, jakož i vysvětlovat dopady jednotlivých mediálních projevů a informovat o vývoji zahraniční aktéry. Dále Norsko pomáhalo hledat společnou půdu pro vyjednávání, tedy záležitosti, na kterých se obě strany shodnou a z kterých budou moci při oficiálních jednáních vycházet. Tato iniciativa ještě k nastartování oficiálních mírových rozhovorů nevedla.

Po parlamentních volbách v prosinci 2001 se situace rychle vyvinula a Norsko mohlo 22. února 2002 oznámit, že vláda Šrí Lanky a LTTE se dohodly na příměří, a že hodlají za norské asistence společně hledat cestu

¹⁷⁶ Moolakkattu 2005.

¹⁷⁷ Uyangoda 2005: 332.

k trvalému míru na Šrí Lance. Smlouva o příměří (*CFA*) dala vzniknout i mezinárodní monitorovací misi pod norským vedením, v rámci které dohlíželi na dodržování příměří příslušníci pěti nordických národů, později již pouze Norové a Islandané. Následovaly mírové rozhovory, jejichž vývoj je popsán v příslušné kapitole. Oficiální zástupci Norska fungovali při mírových rozhovorech jako moderátoři a jejich tým pomáhal s vypracováváním závěrečných komuniké. Dále norský tým pomáhal připravovat program jednotlivých jednání a rozhodovat o místech konání rozhovorů. Norové také fungovali jako permanentní komunikační kanál propojující obě jednající strany.

Poslední kolo mírových rozhovorů mezi vládou Šrí Lanky a LTTE za pomoci norského vyjednávacího týmu se odehrálo v březnu 2003 v Japonsku. Norsko se nadále snažilo zprostředkovat vyjednávání a koordinovalo mezinárodní pomoc, mírový proces se však postupně dostal do hluboké krize. Jako hlavní příčinu této krize bychom mohli označit mocenský boj probíhající uvnitř obou jednajících stran, který vedl ke změně politického vedení na straně vlády a k vzniku „východní frakce“ na straně LTTE. Tyto změny měly dalekosáhlé bezpečnostní důsledky a vedly až k vypovězení Smlouvy o příměří ze strany vlády k 16. lednu 2008.

3.2.4 Kritika norské iniciativy

Norská iniciativa na Šrí Lance byla předmětem mnohé kritiky. Je důležité si uvědomit, že Norsko nebylo již od začátku vítáno velkou částí sinhalské veřejnosti, politického spektra a sinhalských médií. Z těchto kruhů byla norská iniciativa již od začátku často interpretována jako hrubé narušení suverenity Šrí Lanky, a Noři samotní byli prezentováni doslova jako d'áblové sledující na Šrí Lance své nekalé zájmy (spojené například s rybolovným průmyslem), nebo jako nástroj mocné tamilské diaspory.

Prezidentka Kumáratugová, paradoxně prvotní oficiální iniciátorka norské facilitace (16.2.2000), nebyla do mírového procesu přímo zapojena a

projevovala se jako jeho spoiler – brzda.¹⁷⁸ Mírové rozhovory byly *de facto* exkluzivním projektem vlády, která byla v opozici k prezidentce, a posléze ztratila své mocenské pozice. Rozsah pravomocí svěřených mezinárodní monitorovací misi šel podle Kumáratungové proti suverenitě lidu Šrí Lanky a úloha Norska byla podle ní příliš výrazná. Norsko se snažilo otupit ostří této kritiky například změnou oficiální pozice Erika Solheima z vedoucího vyjednávací mise na řadového člena vyjednávacího týmu.

Kromě kritiky motivované politicky se vůči Norsku objevovala i konkrétní kritika od neziskových organizací či z místní akademické scény. Norsko bylo obviňováno z tolerování či přehlížení hrubého porušování lidských práv, hlavně ze strany LTTE, s cílem pokračovat v mírových rozhovorech za každou cenu. Například uskupení Univerzitní učitelé za lidská práva z Japonska (UTHR) obvinilo Norsko z legitimizace násilné represe v zájmu dělání míru: „Vzkaz přicházející z Norska je, že opozice vůči LTTE je nepříjemností pro druh míru, který oni chtějí.“¹⁷⁹

Věcná kritika pak byla vyslovována jednotlivými akademiky vůči způsobu, jakým byly mírové rozhovory projektovány a prakticky prováděny. Obecně byla uznávána vysoká odborná úroveň norské asistence, Bose však zpochybňuje vhodnost přírůstkové vyjednávací strategie, jež byla při norské asistenci zvolena. Přírůstková-inkrementální strategie znemožňuje podle něj plnou kapitalizaci výchozí pozice a vede k plýtvání drahocenným časem.¹⁸⁰ Stokke argumentuje, že řešení rozvojové pomoci jako předstupeň k politickým jednáním vedlo k promítnutí zdroje konfliktu do jednání a k politizaci samotného rozvoje.¹⁸¹ Moolakkattu poznamenává, že vedení

¹⁷⁸ O tomto konceptu více například v: Stedman, Stephen John: *Spoiler Problems in Peace Processes*. International Security 1997, 22:2, s. 5-53.

¹⁷⁹ University Teachers for Human Rights (Jaffna) UTHR(J): *The Cost of 'Peace' and the Dividends of Terror: Sri Lanka's Nordic Winter?* Information Bulletin No. 30, 3. 12. 2002. Viz.: <http://www.uthr.org/bulletins/summarybul30.htm>

¹⁸⁰ Bose, Sumantra: *Contested Lands - Israel-Palestine, Kashmir, Bosnia, Cyprus, and Sri Lanka*, Harvard University Press 2007. Zmiňováno v Djønne 2007.

¹⁸¹ Stokke, Kristian: *Building the Tamil Eelam State: Emerging State Institutions and Forms of Governance in LTTE-controlled Areas in Sri Lanka*. Department of Sociology and Human Geography, University of Oslo 2006, str. 15. Viz.: http://www.tamilnet.com/img/publish/2006/02/Building_the_state_1.pdf

mírových vyjednávání při současném vedení mezinárodní monitorovací mise nutilo Norsko k aktivnější roli než bylo záhodno, což nevyhnutelně komplikovalo celkovou pozici Norska v mírovém procesu.¹⁸²

Ujangoda vyzdvihuje nedostatek inkluzivity v mírovém procesu 2002/2003 jako jeho klíčovou slabinu.¹⁸³ Prezidentka, SLFP i politická reprezentace muslimské komunity nebyly do vyjednávání zapojeny a působily jako jeho brzdy.

3.3 Role Indie

Přibližně padesátkrát větší co do rozlohy i do počtu obyvatel leží Indie v blízkém sousedství Šrí Lanky, oddělená jen třiceti kilometry Palkova průlivu. V novodobé historii byly vzájemné vztahy obou zemí vždy intenzivní, formované geografickou i kulturní blízkostí. Po roce 1948 začala Indie v regionu jižní Asie vystupovat jako mocenský hegemon a ze strany Šrí Lanky byla tato skutečnost převážnou většinu času respektována. V současnosti, možná více nežli kdy dříve, dávají političtí představitelé Šrí Lanky najevo, že uznávají vůdčí postavení Indie v regionu, a že Indie je tudíž základní determinantou zahraniční politiky jejich země. Indie na druhou stranu neváhala Šrí Lance asistovat v období bezpečnostní krize (první povstání *JVP* 1971) nebo humanitární katastrofy (Tsunami 2004) a většinu času významně nezasahovala do vnitřních záležitostí Šrí Lanky.

3.3.1 Indie a etnonacionalismus – hrozba, anebo příležitost?

Indo-šrílanské vztahy však nebyly vždy tak neproblematické. V průběhu celé osmé dekády minulého století, v kontrastu k nezúčastněnému přístupu praktikovanému před i po tomto období, byla ze strany Indie vůči Šrí Lance vyvíjena velmi aktivní a silová politika, která vyvrcholila nezdařenou vojenskou intervencí indických ozbrojených sil na Šrí Lanku v letech 1987-

¹⁸² Moolakkattu 2005.

¹⁸³ Uyangoda 2005: 343.

1990. Osmdesátá léta dvacátého století jsou proto pro vztahy těchto států zcela specifickým obdobím.

Indická angažovanost na Šrí Lance započala s opětovným nástupem Indiry Gándhí do premiérského křesla v Indii v lednu 1980. Nová asertivní politika Indie vůči Šrí Lance byla v úzkém vztahu s napjatou etnickou situací na Šrí Lance, resp. s postavením etnické minority šrílanských Tamilů. Ze strany Indie bylo argumentováno, že vzhledem k padesáti pěti milionům Tamilů, kteří žili v té době v jihoindickém státě Tamilnádu, a vzhledem k secesionistické historii tamního drávidského hnutí, je legitimním právem Indie mluvit do způsobu řešení šrílanského etnického problému.

Silný tlak Indie, od roku 1984 již pod vedením Rádžíva Gándhího, byl hlavním důvodem pro uskutečnění vyjednávání vlády Šrí Lanky a zástupců šrílanských Tamilů v Thimpu 1985, stejně jako pro podepsání Indo-šrílanské mírové dohody v roce 1987. Poté co hlavní tamilská osvobozenecká organizace LTTE odmítla participovat na naplňování dohody, vyslala Indie, v souladu s dohodou, na Šrí Lanku své ozbrojené složky (*IPKF*) s cílem vynutit si naplňování dohody silou. Očekávané snadné vojenské vítězství se nedostavilo a indické vojenské dobrodružství na Šrí Lance skončilo fiaskem.

Po porážce Indického národního kongresu v parlamentních volbách v listopadu/prosinci 1989 došlo k přehodnocení indické strategie a Indie v březnu 1990 své jednotky stáhla. Cíle odzbrojit LTTE nebylo dosaženo, naopak LTTE se po odchodu *IPKF* stala na severovýchodě ostrova neomezeným vládcem.

Rétoricky Indie ospravedlňovala svou intervenční politiku tlakem veřejného mínění v indickém svazovém státě Tamilnádu a legitimními zájmy plynoucími z faktu, že vzrůstající etnické napětí na Šrí Lance může ohrozit národní bezpečnost a teritoriální integritu Indie. Toto vysvětlení, které nabízí i Filipický,¹⁸⁴ se jeví jako logické a přijatelné; alespoň na první pohled.

¹⁸⁴ Filipický 2003: 344.

Existuje však i alternativní vysvětlení indické intervence. Krishna argumentuje, že indická intervence na Šrí Lance byla výsledkem snahy Indie prosadit a potvrdit svou mocenskou hegemonii v regionu.¹⁸⁵ Šrí Lanka se pod vedením Džajavardhany začala na mezinárodní úrovni projevovat až příliš samostatně (inklinace k USA) a proto se Indira Gándhí rozhodla svému jižnímu sousedovi uštědřit výchovnou lekci. Tamilský etnonacionalismus byl pak indickými vládními elitami využit jako příhodný nástroj mocenské politiky.

Krishna charakterizuje tzv. faktor Tamilnádu v indické zahraniční politice té doby jako uměle nafouknutou bublinu, která fungovala jako alibi pro indickou nátlakovou politiku. Silný tlak vycházející z Tamilnádu směrem k centrální vládě, nutící jí k angažované politice na Šrí Lance, ve skutečnosti dle Krishny nikdy neexistoval. Indická intervence byla naopak důsledkem specifického stylu vládnutí představitelů Indického národního kongresu v té době, který by mohl být charakterizován jako vědomá snaha o politické využití nestability způsobené projevy etnického nacionalismu.

Tamilský separatismus, oficiálně prezentovaný jako hrozba teritoriální integritě Indie, byl Indií od roku 1983 skrytě podporován, když indická tajná služba RAW (*Research and Analysis Wing*) pomáhala s vyzbrojováním a výcvikem militantních skupin šrílanských Tamilů ve výcvikových táborech na území Indie.¹⁸⁶ Technika destabilizace situace v regionech podporou militantů byla v Indii v osmdesátých letech používána i v Paňdžábu,¹⁸⁷ Kášmíru a Ásamu.

Nehledě na motivace Indických politických představitelů měla indická vojenská intervence na Šrí Lance pro celkovou situaci na ostrově katastrofální následky. Při „policejní akci“, která měla donutit LTTE k spolupráci, zemřelo

¹⁸⁵ Krishna, Sankaran: *Postcolonial Insecurities: India, Sri Lanka and the Question of Nationhood*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999, a také: Krishna, Sankaran: *India's Role in Sri Lanka's Ethnic Conflict*. Colombo: Marga Institute 2001.

¹⁸⁶ Obecně známý fakt, zmiňovaný i Filipským. Viz.: Filipský 2003: 345.

¹⁸⁷ Krishna staví vznik krvavého povstání v indickém Paňžábu a zavraždění Gándhiové roku 1984 do přímé souvislosti s podporou sikhského extremismu ze strany indických tajných služeb. Krishna 2001: 6

údajně 1155 indických vojáků a 2987 jich bylo zraněno.¹⁸⁸ Indické jednotky zapříčinily smrt a utrpení tisícům civilistů, v jejichž zájmu původně na ostrov přijely, a významně tak přispěly k další radikalizaci tamilského obyvatelstva. Svým životem zaplatil i Rádživ Gándhí, který se stal obětí sebevražedného útoku členky LTTE v květnu 1991. Indická intervence na Šrí Lance se stala traumatem indické zahraniční politiky a jako taková ovlivňuje indo-šrilanské vztahy dodnes.

3.3.2 Indo-šrilanské vztahy v současnosti

Vztahy mezi Indií a Šrí Lankou se v současnosti velmi rychle rozvíjejí. Politické kontakty na nejvyšších úrovních doprovází i stále intenzivnější ekonomická spolupráce. Dohoda o volném obchodu mezi Indií a Šrí Lankou, která vstoupila v platnost v březnu 2000, dala výrazný impuls vzájemnému obchodu, který v roce 2005 dosahoval více než 2 miliardy USD. Indie je významným partnerem Šrí Lanky i v oblasti armádního výcviku a v rozvojových projektech.¹⁸⁹

Šrílanští představitelé v současnosti nezpochybňují vůdčí roli Indie v jihoindickém regionu a podporují její zahraniční politiku, tedy například i kandidaturu Indie na post permanentního člena rady bezpečnosti OSN (v tom zauímají shodný postoj s vládou Norska).

Vůči etnickému konfliktu na Šrí Lance udržuje Indie již od počátku devadesátých let zřetelný odstup, což se pravděpodobně v blízké budoucnosti nebude měnit. Oficiální postoj Indie podporuje *„politicky vyjednané řešení konfliktu akceptovatelné všemi sekcemi šrilanské společnosti v rámci jednotné Šrí Lanky, které by odpovídalo zásadám demokracie, pluralismu a lidských práv.“*¹⁹⁰

Ze strany Indie se po bolestných zkušenostech z osmdesátých let

¹⁸⁸ Gunaratna 2001: 6.

¹⁸⁹ Tyto informace jsou z internetových stránek Ministerstva zahraničních věcí Indie. Viz.: <http://mea.gov.in/foreignrelation/srilanka.pdf>

¹⁹⁰ Formulace tohoto typu se v dnešní době objevují ve všech prohlášeních Indické vlády týkajících se šrilanského konfliktu, například i v tom výše zmiňovaném.

pravděpodobně nedočkáme žádné iniciativy směrem k řešení šrílanského konfliktu nad rámec výše zmíněné deklaráce. Přesto je Indie pro řešení tohoto konfliktu klíčovým aktérem. Vzhledem k faktickému vetu Indie vůči zahraniční politice Šrí Lanky musí být jakékoli mezinárodní snahy o ovlivnění situace na Šrí Lance konzultovány a schváleny v Novém Dillí, mají-li mít reálnou naději na úspěch. Je diplomatickým úspěchem představitelů Norska, že dokázali pro svou iniciativu na Šrí Lance vyjednat podporu Indie. Jakkoli byla Indie původně vůči zapojení Norska skeptická, vyjadřuje mu v současnosti v jeho úsilí širokou podporu. I když je Norsko dnes na Šrí Lance „ze hry venku“, jsou norské šance na opětovné prosazení se do role mediátora vysoké, do značné míry právě díky podpoře Indie.

Závěr: *Jaká konceptualizace etnicity je nejvhodnější pro naše co nejkompexnější porozumění šrílanskému konfliktu a posílení našich možností pozitivně přispět k mírové transformaci šrílanské krize?*

V této práci jsem se snažil analyzovat vybrané příspěvky do odborné

diskuse o „etnických konfliktech“, které jsem rozdělil podle jejich způsobu interpretace etnicity na primordiální, moderní, racionálně-instrumentalistický a psychologický (1.2). Jejich přínos k poznávání a interpretaci role etnicity v ozbrojených konfliktech je nesporný, to však neznamená, že bychom se s nimi museli ve kontextu šrilanského konfliktu spokojit, či se s některým z nich ztotožnit.

Přijali-li bychom primordiální interpretaci etnicity (např. Geertz, Connor), pak bychom šrilanský konflikt měli vnímat jako nevyhnutelný střet dvou jedinečných kultur. Naopak v rámci instrumentalistického vysvětlení etnicity bychom šrilanskou konfrontaci interpretovali na základě aplikování teorie racionální volby (např. Collier, Hardin, Rabushka&Shepsle). Výhodiska primordialismu i racionalismu-instrumentalismu jsou v určitých jednotlivostech relevantní a použitelná, ale jak argumentuji v podkapitole 1.2.6, jsou tyto přístupy příliš jednostranné, zjednodušující a pro celkové porozumění úloze etnicity v ozbrojených konfliktech nedostačující.

Moderná interpretace etnicity (např. Deutsch), se také ukazuje jako problematická, když je vcelku přesvědčivě argumentováno, že etnicita je spíše spojena s přirozenou lidskou socialitou, než s objektivními podmínkami moderní doby (Horowitz, Kaufman).

Zajímavý pokus o interpretaci dynamiky etnického konfliktu představil Kaufman, který se snažil překlenout rozdíly mezi jednotlivými psychologickými způsoby interpretace etnicity, a podal propracovaný rozbor dynamiky vzniku „etnické války“. Kaufman na jednu stranu vnímá etnicitu jako vlastnost určité skupiny danou do značné míry sdílenými kulturními elementy (přejímá Smithův koncept *ethnie*), na druhou stranu operuje s konstruktem etnické identity, kterou chápe jako mýticko-symbolický komplex. Tak se snaží o propojení primordiálního a konstruktivistického vysvětlení etnicity. Jeho chápání etnické identity však není použitelné mimo kontext eskalace konfliktu (1.2.6).

Společným rysem výše načrtnutých přístupů je chápání etnicity jako něčeho objektivního, svým způsobem poznatelného a popsitelného, jako určité dané vlastnosti etnické skupiny. Jednotlivé interpretace „etnických konfliktů“ se pak snaží podat univerzální vysvětlení celé problematiky, jejich použitelnost se však ukazuje jako velmi omezená. Etnicita ve svých konkrétních projevech neustále uniká jakýmkoli rigidním definicím.

Dalším výrazným omezením výše zmiňovaných přístupů je, že jejich představa „etnického konfliktu“ a jeho řešení je konceptualizována téměř výhradně v rámci tzv. vestfálského paradigmatu (1.2.7). Etnický konflikt je tak vnímán jako korelativní se státním aparátem a autoři se zaměřují převážně na implikace pro instituce moderního státu. Šrilanský konflikt se však v současnosti odehrává například i na globální úrovni (role diaspory). Navíc možnosti pozitivně ovlivnit tento konflikt ze strany mezinárodního společenství na úrovni institucí moderního státu se v nedávné minulosti ukázaly jako bolestně nedostatečné (3.1.5).

Proto se zde snažím postupovat jinak, nepokouším se vysvětlovat dlouhodobý historický proces, jakým je šrilanský konflikt, na základě předem přijaté fixní definice etnicity, ale chci naopak pojmout etnicitu jako reflexivní kategorii, jako konstrukt, který je průběžně vytvářen a přetvářen v průběhu historie, tedy jako identitu (Bhabha – 1.4). Podobně jako například národnost, rasa, gender či sexualita, je i etnicita dnes obecně užívána jako identifikace příslušnosti člověka k určité skupině (1.3.1). Její specifičnost ve vztahu k ostatním kolektivním identitám je do značné míry ilustrována tím, že etnicita v současnosti vystupuje jako významný faktor v mnoha probíhajících ozbrojených konfliktech.

Příslušníci jednotlivých etnických skupin se prezentují určitými kulturními prvky, vlastnostmi a tradicemi, které mají vyjadřovat jejich odlišnost a ospravedlňovat jejich mocenské aspirace. Tyto prezentované

kulturní tvary však nemůžeme chápat jako fixované a neměnné, zakořeněné v originální jedinečné kultuře, nebo dané jakýmkoli jinými objektivními podmínkami (racionalita, modernita). Z analýzy historického vývoje šrilanského konfliktu (2.1), vývoje institucionálního rámce šrilanského státu ve vztahu ke konfliktu (3.2), i ze zkoumání některých aspektů formování sinhalského etnonacionalismu (3.3), prezentovaných v této práci, zřetelně vyplývá, že reprezentativní podoba jednotlivých skupinových identit byla na Šrí Lance průběžně vyjednávána, artikulována a měněna. V kontextu šrilanského konfliktu můžeme zřetelně sledovat, jak se jednotlivé identity profilyovaly a profilují také právě prostřednictvím tohoto konfliktu, reagující průběžně na jednotlivé mocenské výzvy. Jednotlivé komunity kontinuálně bojují o uznání výjimečnosti své kulturní identity (1.3), ale jejich identity se v průběhu času, a také prostřednictvím samotného konfliktu, vyvíjejí a proměňují.

Proto se domnívám, že nám chápání etnicity jako sociálně konstruované identity poskytne lepší nástroj pro vnímání role etnicity v tomto konfliktu, než jakákoli její fixní interpretace, chápající etnicitu jako objektivní danost.

Dalším významným impulzem pro chápání etnicity jako sociálně konstruované identity je zřetelně vystupující nutnost přijetí široké a dlouhodobé koncepce pro řešení šrilanského konfliktu. Tento konflikt se ve své prvotnosti začal subtilně projevovat již ve dvacátých letech dvacátého století a po celou dobu v něm šlo nejen o strategické zájmy jeho hlavních protagonistů, ale také o status jednotlivých skupin a jejich členů. V rámci šrilanského státu je dlouhodobě zřetelná etnická hierarchie, kdy na pomyslném vrcholu jsou již několik desítek let Sinhalci a svého postavení se nechtějí vzdát. Formální podoba státu pak funguje jako symbolické i faktické potvrzení jejich mocenské hegemonie. Hlavně v reakci na sinhalskou dominanci však došlo k zformování mocné opoziční identity, a k artikulaci

konkurenčního národnostního projektu – Ílamu. Od roku 1956, kdy sinhalsko-tamilská konfrontace nabrala identitní rozměr, docházelo kontinuálně k pragmatickým pokusům elit o řešení celé situace prostřednictvím změny formální podoby státu (2.1.2). Tyto snahy však byly průběžně sabotovány politickou opozicí, která vždy našla oporu u významné části veřejnosti, a dokázala tak politické řešení efektivně zdiskreditovat. Tento trend pokračuje i v současnosti, a byl jasně demonstrován v událostech doprovázejících krach mírových vyjednávání 2002/2003. Na příkladu posledního nezdařeného pokusu o mírové řešení konfliktu prostřednictvím politické dohody, rozebíraného v této práci (3.1.5), se můžeme přesvědčit, že i vůle elit k dosažení dohody, doprovázená dobře organizovanou a nestrannou peacemakingovou iniciativou a širokou mezinárodní podporou, sama o sobě k transformaci konfliktu nestačí, není-li doprovázena substanční podporou zainteresované veřejnosti. Dosavadní snahy o řešení konfliktu prostřednictvím vyjednávání v omezeném kontextu strategické interakce hlavních aktérů se tak ukázaly jako nedostatečné.

Proto bychom měli opustit omezenou perspektivu řešení tohoto konfliktu v krátkém časovém horizontu primárně skrze interakci jeho nejviditelnějších protagonistů. Naopak, mezinárodní společenství by mělo zaujmout aktivní roli při vytváření veřejné podpory míru na Šrí Lance, protože podpora veřejnosti se ukazuje jako nezbytná podmínka implementovatelnosti jakékoli dohody o politickém řešení tohoto konfliktu. V takové snaze, která může probíhat paralelně s konfliktem, by mělo být užitečné konceptualizovat etnicitu jako identitu, sociální konstrukt, dynamickou a plurální sociální kategorii. Jako taková se nebude etnicita jevit jako něco neměnného a daného, ale naopak jako něco, co můžeme ovlivnit.

Vyjádřeno jazykem OSN, může na sebe mírová intervence vzít formu pomoci v krizových situacích, peacemakingu, peacekeepingu, preventivní

diplomacie a peacebuildingu.¹⁹¹ Peacebuilding, který můžeme všeobecně charakterizovat jako snahu o vylepšení společenských vztahů a sociálních podmínek v místě konfliktu, tedy jako podporu mírového klimatu, poskytuje velmi široký koncept umožňující potencionálně zahrnout veškeré oblasti a aktivity, které mohou přímo či zprostředkovaně ovlivnit situaci v místě konfliktu. V konceptuálním rámci peacebuildingu se tedy můžeme pokusit vytvářet holistické, mnohoúrovňové a dlouhodobé koncepce řešení konfliktu, vytvářet strategii pro mír (3.2.1). Myslím, že by bylo užitečné, kdyby v rámci peacebuildingu docházelo na Šrí Lance k pozorování a analýze produkce diskurzů jednotlivých identit, a to především na úrovni vzdělávání, jako primárním nástroji sociální reprodukce a vštěpování představ obecného dobra. Dále by, vycházeje z pochopení, že identita může být „rekódována“ (Appiah – 1.3.1), měli být podporováni takoví jednotlivci a takové instituce, kteří/keré vyslovují tolerantní a nekonfliktní verze jednotlivých identit, a to na všech myslitelných úrovních. Peacebuilding v akci by pak měl zprostředkovávat kontakt mezi jednotlivci z různých komunit a snažit se o překonání vzájemného strachu a negativních stereotypů(1.2.5.3). Aby měl dlouhodobě udržitelný mír na Šrí Lance šanci, musí být negativní scénáře nahrazovány scénáři pozitivními (1.3.1).

Otázkou, která je v současnosti ve vztahu k šrílanskému konfliktu často řešena, je kondicionalita zahraniční pomoci. Jednotlivé státy i vlivné mezinárodní organizace upozorňují na masivní porušování lidských práv ze strany vlády a snaží se na ní vyvinout tlak podmiňováním své zahraniční pomoci. Tato taktika však, podobně jako v souvislosti s Dárcovskou konferencí v Tokiu 2003 (3.1.5), zatím nepřináší žádné výsledky. Naopak šrílanská vláda, zdá se, řeší situaci navazováním bližších vztahů s Íránem a Čínou.¹⁹² Přesto můžeme usuzovat, že zahraniční pomoc je v současnosti

¹⁹¹ Lorenz 2005: 175.

¹⁹² O tom například v Asia Times, viz.: Asia Times, Sri Lanka shuns West, looks East for aid, 24.4.2008, Feizal Samath.

jedním z nejvýznamnějších nástrojů mezinárodního společenství, umožňující alespoň nějak ovlivnit situaci na Šrí Lance. Zahraniční pomoc by však neměla být vnímána pouze jako nástroj k ovlivnění chování politických elit, ale také jako příležitost k ovlivnění postojů veřejnosti. Proto by měla být zahraniční pomoc Šrí Lance úzce konceptuálně svázána s dlouhodobými peacebuildingovými strategiemi.

Z výše uvedených důvodů se domnívám, že poznatky získané v rámci této práce potvrzují pracovní hypotézu, formulovanou v úvodu. Pro naše co nejkomplesnější porozumění šrílanskému konfliktu a pro posílení našich možností pozitivně přispět k mírové transformaci šrílanské krize, bychom se měli snažit překonat omezenost vestfálského paradigma. Proto navrhuji etnicitu konceptualizovat jako identitu, sociální konstrukt, dynamickou sociální kategorii, která je neustále vyjednáвана a performativně vytvářena v průběhu sociální interakce, ve šrílanském kontextu má silnou sociální i náboženskou funkci a je spojena se sociální hierarchií. Chápání etnicity jako sociálně konstruované identity nám umožní soustředit se na momenty a procesy artikulace kulturních rozdílů (Bhabha – 1.4) a zahrnout formování etnické identity do dlouhodobých peacebuildingových strategií, kdy podporou produkce pozitivních scénářů jednotlivých identit na nejrozličnějších úrovních můžeme strategicky posilovat veřejnou podporu míru v rámci celé šrílanské společnosti i v globální diaspoře.

Ve vztahu k takzvané čtvrté velké debatě v rámci teorie mezinárodních vztahů, jejíž jádrem je, jak nás informuje například Drulák, spor o ontologii mezinárodních vztahů a nejvhodnější způsob jejich poznávání, se formulací své odpovědi na výzkumnou otázku této práce vědomě přikláním k postpozitivistickému stanovisku.¹⁹³

Další výzkum v kontextu transformace konfliktu na Šrí Lance by se měl, dle mého názoru, zaměřit na specifické a konkrétní cesty a způsoby,

¹⁹³ Drulák, Petr: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál 2003, s. 50-51.

kterými bychom mohli podpořit a posílit podporu míru v rámci celé šrílanské společnosti, přičemž bychom se neměli omezovat pouze na instituce moderního státu.

Vlastní text této práce obsahuje 25 722 slov, 163 016 znaků bez mezer / 188759 znaků s mezerami.

Summary

The Sri Lankan conflict is presently the longest running armed conflict in south Asia. A peaceful solution is not likely to come to this island in the near future; when a solution does come, the move toward peace will likely be a slow and gradual process. The roots of this conflict lie in remote history, but this fact does not imply today's armed struggle is, or ever was, inevitable. Chatterjee enunciates that "to fashion the forms of our modernity, we need to have the courage at times to reject the modernities established by others." Unfortunately, in Sri Lanka, the „derived modernities“ have yet to be rejected. The legacy of British raj is a political system modelled and carved by a strange combination of Liberal ideology and imperialistic practices. The patterns and processes engendered by this hybrid system are still followed in today's Sri Lanka.

In chapter one of this diploma thesis, I examine the field of "ethnic conflict" studies, following two separate but interlinked dyadic discussions. Some authors see ethnicity as a primordial phenomena, given by kinship, imbuing a specific and unique set of values and culture to its bearers. In opposition to the primordial explanation, there has been formed a modernist interpretation of ethnicity, whereby ethnicity is presented as a product of a modern era. A second significant dichotomy contained within the area of "ethnic conflict" studies is presented as a controversy between the rationalist-instrumentalist and the psychological explanation of ethnicity. Rationalists perceive ethnicity as an instrument in a power struggle and tend to explain the patterns of ethnic conflict using the theory of rational choice. Conversely, the psychological interpretation of ethnicity and its role in the violent conflict highlight the human emotions and innate sociality, as the main explanatory source.

Despite the psychological explanation (Kaufman, Horowitz) seeming to

give the broadest and most complex explanation of the emergence of ethnic groups and origins of group members' loyalties, I refuse to accept psychological interpretation as a point of departure; as well I reject the other above mentioned approaches. I argue that their fundamental and shared flaw is, that their conceptualization of ethnicity is confined to the narrow view of a "Westphalian imagination" (*Frazer*), as it is derived substantially from the knowledge produced in the context of nation, nationalism and the modern nation state conceptual framework. Ethnicity is thus passively accepted as a given quality of a de facto homogeneous group, operating within the circumscribed political society defined by the sovereignty of the modern state. Regarding this narrow view as an uneasy limitation, I explore selected discourses on multiculturalism and the politics of recognition and postcolonial studies. Doing so, I find especially valuable the way in which the respective authors convey the nature of collective identities, as permanently rearticulated cultural hybrids (*Bhabha*), which could be "recoded" in the course of social interaction (*Appiah*).

The second chapter of this thesis concerns the patterns of emergence of Sri Lankan violent confrontation in the context of group identity formation. I present a concept of the crisis's historical periodisation by dividing it into three periods: the controversy over the fashion of political representation, the struggle over state structure, and, finally, war for territory. Following this, I present my analysis of institutional development of Sri Lankan state structures, covering the period from initial unification by the colonial power until the present-day. Since its very inception, disputes concerning the style of formal institutions and legal norms were the omnipresent background of Sri Lankan conflict. In the second chapter I also analyse some aspects of Sinhala ethno-nationalism formation, explicitly the role of the Vamsa chronicle tradition, Sangha, the Buddhist revival, and figures of Dharmapala and Bandaranajaka.

In the third chapter I examine the course of five rounds of official peace talks, whose goal has been to find a political solution to the conflict.

Particularly, I try, in respect of each of the negotiation attempts, to indicate the warring parties' motivations for attendance at the negotiations, and deduce the likeliest causes for the negotiations' failures. As well, I present an analysis of the roles which Norway and India have played in their attempts to secure a Sri Lankan conflict resolution.

To conclude, and in order to achieve the most comprehensive understanding of this conflict, I present my conceptualisation of ethnicity in the context of the Sri Lankan conflict. It is hoped my model could nurture our capabilities of contributing to the peaceful transformation of the Sri Lankan crisis. Rigid, objective or essentialistic understanding of ethnicity confined to the Westphalian conceptual framework, fails to give a satisfactory explanation of the evidence attributable to Sri Lankan conflict. Moreover, the narrow state centered Westphalian paradigm proved to be inefficient and constraining, both in the context of conflict resolution and conflict transformation. Therefore, I propose to conceptualise ethnicity as an identity, a social construct, a dynamic social category, which is continuously renegotiated and performatively produced in the course of social interaction; in the Sri Lankan context having a strong social and religious function whilst linked the social hierarchy. My model should, hypothetically, enable us to focus on the moments and processes of articulation of cultural differences, and to incorporate the rearticulation of group identity into the long term holistic peacebuilding strategies. Utilising a strategy of endorsement of production of positive identity scenarios, on various levels and platforms, we can possibly engender broad public support for peace initiatives in Sri Lanka. This element will be essential for successful implementation of any elite produced peace agreement, which is hypothetically, and hopefully, about to arrive to Sri Lanka in the future.

Bibliografie:

- Abeysekara, Ananda: „*The Saffron Army, Violence, Terror(ism): Buddhism, Identity and Difference in Sri Lanka*.“ Numen, Vol. 48, No. 1, 2001: 1-46.
- Appiah, K. Anthony: *Identita, autenticita, přežití: Multikulturní společnosti a sociální reprodukce*. In: Gutmannová Amy(ed): Charles Taylor: Multi-kulturalismus: Zkoumání politiky uznání. Praha: Filosofia 2001.
- Anderson, Benedict: *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso 1983.
- Bhabha, Homi: *The Location of Culture*. London and New York: Routledge 1994.
- Barša, Pavel: *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 1999.
- Barša, Pavel - Srmiska, Maxmilián: *Národní stát a etnický konflikt*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 1999.
- Balasingham, Anton: *War and Peace*. Mitcham: Fairmax Publishing 2004.
- Bastianpillai, Bertram, Wanasinghe, Shelton: *Devolution in a Multi Ethnic Society*. Colombo: Margha Institute 1995.
- Bond, George D.: *The Buddhist Revival in Sri Lanka*. Columbia: University of South Carolina Press 1988.
- Bush, Kenneth: *A Measure of Peace: The Peace and Conflict Impact Assessment(PCIA) of Development Projects in Conflict Zones*. Working Paper No.1. Ottawa: International Development Research Centre 1988.
- Caputo, J. D.(ed): *Deconstruction in a Nutshell: A Conversation with Jacques Derrida*, New York: Fordham University Press, 1997.
- Collier, Paul: *Doing well out of War: An Economic perspective*. In: Berdal M., Malone D.(eds.): Greed and Grievance: Economic Agendas in Civil Wars. Boulder: Lynne Rienner 2000.
- Collins, Ch.: „*The Significance of the Donouhmore Constitution in the Political Development of Ceylon*.“ Parliamentary Affairs IV, 1950:101-110.
- Connor, Walker: „*The Politics of Ethnonationalism*“. Journal of International Affairs, 27:1, 1973.
- Cooper, A. F: *Niche Diplomacy: Middle Powers After the Cold War*, Palgrave Macmillan 1997.
- Derrida, J.: *Of grammatology*, Baltimore: John Hopkins University Press 1976.
- de Silva, C.R.: *The Impact of Nationalism on Education: The Schools Take-Over (1961) and the University Admission Crisis 1970-1975*. In: Roberts, Michael (ed): Sri Lanka. Collective Identities Revisited, Volume II. Colombo: Margha Institute 1998.
- de Silva, K.M.: *Historical Survey*. In: de Silva, K.M.(ed): Sri Lanka: A Survey. London: C. Hurst and Company 1977.
- de Silva, K.M.: *History of Sri Lanka*. Berkeley: University of California Press 1981.
- de Silva, K.M.: *Reaping the Whirlwind: Ethnic Conflict, Ethnic Politics in Sri Lanka*. New Delhi: Penguin Books India 1998.
- Deutsch, Karl W.: *Nationalism and Social Communication: An Inquiry into the Foundations of Nationality*. New York: John Wiley and Sons 1953.
- Deutsch, Karl W.: „*Social Mobilization and Political development*.“ American Political Science Review 55, September 1961.
- DeVotta, Neil: *The Utilisation of Religio-Linguistic Identities by the Sinhalese and Bengalis: Towards General Explanation*. Commonwealth & Comparative Politics, Vol. 39, No. 1, 2001: 66-95.
- Djonne, Marit: *Third-Party Involvement in Peace Processes: The case of Norway in Sri Lanka*. Department of Government, The London School of Economics and Political Science, Dissertation 2007, nepublikováno.
- Drulák, Petr: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál 2003.
- Edirippulige, Sisira: *Sri Lanka's Twisted Path to Peace*. Resource Management Foundation Sri Lanka 2004.
- Eriksen, Thomas H.: *Antropologie multikulturních společností*. Praha/Kroměříž: Triton, 2007.
- Frazer, Nancy: *Rozvíjení radikální imaginace: Globální přerozdělování, uznání a reprezentace*, Praha: Filosofia 2007.
- Filipský, Jan: *Šrí Lanka (Cejlon)*. In: Filipický J., Knotková B., Marek J., Vavroušková S.: Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Maledív, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2003.
- Foucault, M.: *The Archaeology of Knowledge*, Routledge 1972.
- Fukuyama, Francis: *The End of History and the Last Man*. London: Penguin Books 1992.
- Geertz, Clifford: *The integrative revolution*. In Geertz, C.(ed), *Old societies and new states*. New York: The Free Press of Glencoe 1963.
- Gellner, Arnošt: *Národy a nacionalismus*. Praha: Hřibal 1993.
- Goruge, Ananada(ed): *Return to Righteousness: A Collection of Speeches, Essays, and Letters of the Anagarika Dharmapala*. Colombo: Government Press 1965.
- Gunaratna, Rohan: *International Dimension of the Sri Lankan Conflict: Threat and Response*. Colombo: Marga Institute 2001.
- Gunev, S.: „*Questions Of Multi-Culturalism - Sneja Gunew & Gayatri Chakravorty Spivak*.“ Hecate, Volume 12, Issue 1-2, November 30th 1986.
- Gutmannová, Amy: *Úvod*. In: Gutmannová, Amy(ed): Charles Taylor: Multi-kulturalismus: Zkoumání politiky uznání. Praha: Filosofia 2001.

- Habermas, Jürgen: *Boje o uznání v demokratickém právním státě*. In: Gutmannová Amy(ed): Charles Taylor: Multi-kulturalismus: Zkoumání politiky uznání. Praha: Filosofia 2001.
- Hardin, R.: *One for All: The Logic of Group Conflict*. Princeton: Princeton University Press 1995.
- Hauge, Wenche: *Norwegian Peacebuilding Policies: Lessons Learned and Challenges Ahead, Contribution to the Joint Utstein Study of Peacebuilding*. Oslo: PRIO – International Peace Research Institute in Oslo, Royal Norwegian Ministry of Foreign Affairs, February 2004.
- Hayes, Carlton J. H.: „Nationalism and Social Communication: An Inquiry into the Foundations of Nationality.“ (Book Review) *Catholic Historical Review*, 39:4, January 1954.
- Hendl, Jan: *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál 2005.
- Herder, Johann G.: *Geist der Völker*. Jena: Eugen Diederichs Verlag, 1935.
- Hetcher, Michael: *Internal Colonialism: the Celtic fringe in British national development 1536-1966*. Berkeley: University of California Press 1975.
- Huntington, Samuel P.: *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. London: Simon and Schuster 1997.
- Chatterjee, Partha: *Our Modernity*. South-South Exchange Programme for Research on the History of Development (SEPHIS) Council for the Development of Social Science Research in Africa (CODESRIA). Rotterdam/Dakar 1997.
- Ingebritsen, Christine: *Norm Entrepreneurs: Scandinavia's Role in World Politics*. *Cooperation and Conflict*. Vol. 37, No. 1, 2002, s. 11-23.
- Jayaweera, Stanley: *The Ethnic Conflict and Sinhala Consciousness*. Colombo: Margha Institute Sri Lanka 2001.
- Jayasuriya, Laksiri: *The Changing Face of Electoral Politics in Sri Lanka(1994-2004)*. Nugegoda: Sarasavi Publishers Sri Lanka 2005.
- Jennings, Ivor: *The Constitution of Ceylon*. Oxford University Press 1949.
- Kaufman, Stuart J.: *Modern Hatreds: The Symbolic Politics of Ethnic War*. Ithaca and London: Cornell University Press 2001.
- Kapferer, Bruce: *Legends of people, myths of state*. Washington: Smithsonian Institution 1988.
- Krishna, Sankaran: *India's Role in Sri Lanka's Ethnic Conflict*. Colombo: Marga Institute 2001.
- Krishna, Sankaran: *Postcolonial Insecurities: India, Sri Lanka and the Question of Nationhood*. Minneapolis: University of Minesota Press, 1999.
- Lawler, Peter: *Janus-Faced Solidarity: Danish Internationalism Reconsidered*. *Cooperation and Conflict*. Vol. 42, No.1, 2007, s. 101-126.
- Lake, David A., Rothchild, Donald(eds.): *The International Spread of Ethnic Conflict: Fear, Diffusion and Escalation*. New Jersey: Princeton University Press 1998.
- Lorenz, Kathrin: *External Interventions in Conflict Situations*. In: Uyangoda, Jayadeva(ed.): *Conflict, Conflict Resolution and Peacebuilding: An Introduction to Theories and Practices*. Colombo: GTZ Sri Lanka 2005.
- Malešević, Sinica: „Divine Ethnies“ and „Sacred Nations“: *Anthony D. Smith and the Neo-Durkheimian Theory of Nationalism*“. *Nationalism and Ethnic Politics*. 10:561_593, Taylor and Francis 2004: 564-566.
- Mendis, G.C.: *The Colebrooke-Cameron Papers: Documents on British Colonial Policy in Ceylon, 1796-1833*. Oxford University Press 1956.
- Moolakkattu, John Stephen: *Peace Facilitation by Small States: Norway in Sri Lanka*. *Cooperation and Conflict*. Vol. 40(4), 2005: 385-402.
- Nesiah, Devanesan: *Tamil Nationalism*. Colombo: Margha Institute 2001.
- Phadnis, Urmila: *Religion and Politics in Sri Lanka*. London: C. Hurst 1976.
- Rabushka, Alvin - Shepsle, Kenneth A.: *Politics in Plural Societies: A Theory of Democratic Instability*. Columbus: Merrill 1972.
- Roberts, Michael: *Burden of History: Obstacles to Power Sharing In Sri Lanka*, Colombo: Margha Institute 2001(b).
- Roberts, Michael: *For Humanity. For Sihalese. Dharmapala as Crusading Bosat*. *The Journal of Asian Studies* 56, no. 4, Association for Asian Studies 1997: 1006-1032
- Roberts, Michael: *Primordialist Strands in Contemporary Sinhala Nationalism In Sri Lanka: Urumaya as Ur*. Colombo: Margha Institute 2001(a).
- Rogers, John D.: „Post-Orientalism and the Interpretation of Premodern and Modern Political Identities: The Case of Sri Lanka“. *The Journal of Asian Studies* 53, no. 1, Association for Asian Studies 1994 : 10-23.
- Russell, Jane: *Communal Politics under the Donoughmore Constitution 1931 – 47*. Colombo: Tisara Prakasakayo 1982.
- Smith, Anthony D.: Introduction: *Ethnicity and nationalism*. *International Journal of Comparative Sociology*, 33:1/2, 1992.
- Smith, Anthony D.: *The Ethnic Origins of Nations*, Oxford: Basil Blackwell, Oxford 1986.
- Snyder, Jack - Jervis, Robert: *Civil war and the Security Dilema*. In: Walter, Barbara F. – Snyder J. (eds): *Civil Wars, Insecurity, and Intervention*. Columbia 1999.
- Said, Edward W.: *Orientalism*. London: Penguin Books 2003.
- Spivak, Gayatri Ch.: *A Critique of Postcolonial Reason*. Cambridge and London: Harvard University Press 1999.
- Spivak, Gayatri Ch.: „Can the Subaltern Speak?“ *Marxism and the Interpretation of Culture*, Urbana: University of Illinois Press 1988.
- Stedman, Stephen John: *Spoiler Problems in Peace Processes*. *International Security* 1997, 22:2, s. 5-53.

- Tambiah, Stanley J.: *Buddhism Betrayed?* Chicago – London: The University of Chicago Press 1992.
- Tambiah, Stanley J.: *Sri Lanka - Ethnic fratricide and the dismantling of democracy*. Chicago-London: University of Chicago Press 1986.
- Taylor, Charles: *Politika uznání*. In: Gutmannová, Amy(ed): Charles Taylor: Multi-kulturalismus: Zkoumání politiky uznání. Praha: Filosofia 2001.
- Uyangoda, Jayadeva: *Negotiation for Conflict Resolution: Lessons from Sri Lanka's Past Experiences*. In: Uyangoda, Jayadeva(ed): *Conflict, Conflict Resolution and Peacebuilding: An Introduction to Theories and Practices*. Colombo: GTZ Sri Lanka 2005.
- Wilson, A. Jeyaratnam: *Sri Lankan Tamil Nationalism*. New Delhi: Penguin Books India 2001.
- Zartman, William I.: *Ripe for Resolution: Conflict and Intervention in Africa*. Oxford University Press, New York 1989.

Internetové zdroje:

Odborný diskurz:

Horowitz, Donald L.: *Structure and Strategy in Ethnic Conflict*. Annual World Bank Conference on Development Economics, Washington, D.C., April 20–21, 1998. Viz.: <http://www.worldbank.org/html/rad/abcde/horowitz.pdf>

Caselli, Francesco - Coleman, Wilbur J.: *On the Theory of Ethnic Conflict*. London School of Economics 2006. viz.: <http://personal.lse.ac.uk/casellif/papers/ethnic.pdf>

University Teachers for Human Rights (Jaffna) UTHR(J): *The Cost of 'Peace' and the Dividends of Terror: Sri Lanka's Nordic Winter?* Information Bulletin No. 30, 3. 12. 2002. Viz.: <http://www.uthr.org/bulletins/summarybul30.htm>

Stokke, Kristian: *Building the Tamil Eelam State: Emerging State Institutions and Forms of Governance in LTTE-controlled Areas in Sri Lanka*. Department of Sociology and Human Geography, University of Oslo 2006. Viz.: http://www.tamilnet.com/img/publish/2006/02/Building_the_state_1.pdf

Strategic Framework – Peacebuilding – A Development Perspective. The Norwegian Ministry of Foreign Affairs 2004. <http://odin.dep.no/ud>

Současné či dřívější zákonné normy Šrí Lanky:

- Soulburyho ústava: <http://www.tamilnation.org/srilankalaws/46constitution.htm>.
- Ústava 1972: <http://www.tamilnation.org/srilankalaws/72constitution.htm>
- Ústava 1978 bez dodatků:
<http://www.priu.gov.lk/Cons/1978Constitution/1978ConstitutionWithoutAmendments.pdf>
- Dodatky k ústavě 1978 viz: <http://www.priu.gov.lk/Cons/1978Constitution/AMENDMENTS.html>
- Official Language Act, No. 33 of 1956:
<http://www.tamilnation.org/srilankalaws/56sinhala.htm>

Informace týkající se konfliktu a jeho řešení:

Declaration of Cessation of Hostilities 5 January 1995:

<http://www.tamilnation.org/conflictresolution/Tamileelam/cbktalks/950105ceasefire.htm>

Prohlášení vlády Šrí Lanky k Rozhovorům o příměří v Ženevě z 22. února 2006:

<http://www.peaceinsrilanka.org/peace2005/Insidepage/PressRelease/GOSLreleases/GOSLmediaRe1220206.asp>

Návrh ISGA ze strany LTTE:

<http://www.tamilnation.org/conflictresolution/Tamileelam/norway/031101isga.htm>

Vyjádření vlády Norského království z 5. prosince 2002, týkající se možného federalistického řešení: <http://www.peaceinsrilanka.org/peace2005/Insidepage/Pressrelease/RNG/RNG5thDec.asp>

Projekt diplomové práce

Etnický konflikt na Šrí Lance

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Obor: Mezinárodní vztahy

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Blanka Knotková-Čapková, Phd

Vypracoval: Tomáš Dopita

Podpis vedoucího práce:

Vymezení tématu:

Tématem mé diplomové práce je etnický konflikt na ostrově Šrí Lanka. Jmenovitě se chci zabývat příčinami, které vedly k vzniku konfliktu, důvody jeho násilné eskalace i procesem jeho transformace do současné podoby. Předmětem mého zájmu bude boj o moc mezi majoritní etnickou skupinou Sinhálců a minoritní etnickou skupinou šrílanských Tamilů. Také se zaměřím na způsob, jakým konflikt ovlivnily Indie a Norsko.

Zdůvodnění výběru tématu:

Etnický konflikt na Šrí Lance je dlouhotrvající, krvavá a stále nevyřešená záležitost. V České republice se tomuto ostrovu zatím nevěnuje zvýšená pozornost, snad s výjimkou turismu a případné živelné katastrofy. Šrí Lanka nefiguruje mezi prioritami naší zahraniční politiky, ani není předmětem intenzivního vědeckého zkoumání našich politologů. Přesto se však v odborné literatuře můžeme setkat s odkazy na konflikt v této zemi a představitelé našeho státu k němu musí nevyhnutelně čas od času na nejrůznějších úrovních zaujmout nějaký postoj. V dnešní době však v českém jazyce problematika politického systému, mocenského diskurzu a etnického násilí na Šrí Lance není zpracována. Proto se domívám, že tato práce může být vhodným zdrojem informací pro odbornou veřejnost.

Značnou část zdrojů, které používám, jsem získal při svém pobytu na Šrí Lance v srpnu a září 2005. Zimní semestr akademického roku 2006/2007 plánuji strávit studiem na University of Oslo. Očekávám, že vzhledem k roli Norska, kterou tato země hraje při mediaci konfliktu na Šrí Lance, bude mít tento studijní pobyt dobrý vliv na zpracování dané tematiky.

Dále jsem toho názoru, že případová studie tohoto konfliktu a jeho případná komparace s jinými konflikty může významnou měrou přispět k rozvoji studia řešení konfliktů resp. k výzkumu míru v české kotlině. Zpracování tohoto tématu může být i zdrojem informací pro obecné studium problémů rozvojových zemí v České republice. Doufám, že tato práce přispěje k větší informovanosti zainteresovaných osob v našem regionu, což může svým způsobem ovlivnit i konflikt samotný.

Cíle práce:

Záměrem práce je pojmenování zdrojů konfliktu a následný teoretický návrh jeho řešení. Půjde o co nejpřesnější odhalení všech důležitých skutečností, které svým způsobem přispěly k vzniku a násilné eskalaci konfliktu na Šrí Lance.

Budu se snažit odpovédět na otázky: Kdy přesně se začal boj o moc na Šrí Lance definovat podél etnických linií? Jaké byly důvody, které dovedly významnou část šrílanských Tamilů k rozhodnutí řešit danou situaci násilnou cestou? Jaké jsou cíle tamilské menšiny? Proč po více než dvaceti letech ozbrojeného konfliktu stále nedošlo k jeho uspokojivému vyřešení? Je ještě v současnosti možné dobrat se k trvalému mírovému řešení situace na Šrí Lance při zachování

územní celistvosti státu? Jaká je pozice a role Norska v řešení konfliktu?

Při zkoumání možnosti řešení konfliktu se budu snažit potvrdit hypotézu, že jedinou smysluplnou cestou k trvalému vyřešení etnického konfliktu Sinhálců a Tamilů na Šrí Lance je úprava státoprávního uspořádání Šrí Lanky tak, aby došlo k faktickému přenesení moci z centra na provincie. Vycházejí z této hypotézy, budu se snažit nalézt odpověď na otázku: Jaká státní forma je pro Šrí Lanku nejvhodnější? Jinými slovy: Jaká úroveň samosprávy má být přiznána tamilským oblastem, aby řešení vyhovovalo jejich autonomistickým požadavkům a aby bylo zároveň politicky prosaditelné u sinhálské veřejnosti a neimplikovalo rozdělení státu?

V závěru práce se budu zabírat vlivem mezinárodního společenství na průběh tohoto konfliktu.

Předpokládané metody zpracování tématu:

Celá tato práce bude případovou studií etnického konfliktu na Šrí Lance, při které bude použita metoda deskriptivně analytická, metoda kvalitativní analýzy a metoda zakotvené teorie.

Při formulování teoretických východisek, popisu společnosti na Šrí Lance i popisu anatomie konfliktu, budu postupovat metodou deskriptivní analýzy. Budu charakterizovat význam obecných teoretických pojmů tak, jak jsou chápány v odborné literatuře. U popisu jevů regionálního významu, které vycházejí z místních podmínek, se budu snažit o co nejobektivnější charakteristiku z faktologického hlediska. Popis pozice a role Norska v konfliktu bude mít taktéž deskriptivně analytický charakter.

Při pojmenovávání příčin konfliktu a při analýze dosavadních pokusů o mírové urovnání budu vycházet z kvalitativní analýzy primárních i sekundárních zdrojů vztahujících se k danému tématu.

Při potvrzování hypotézy řešení etnického konfliktu na Šrí Lance budu užívat metodu zakotvené teorie. Oblastmi výzkumu budou základní postoje, zájmy a cíle obou stran konfliktu. Jejich studiem se budu snažit o teoretický průnik těchto konceptů. Kde se představy obou stran překrývají, či alespoň přibližují? Výsledek by měl potvrdit mou propozici, že cestou k trvalému řešení je změna státního zřízení, které by vyhovělo autonomistickým požadavkům tamilské strany, při zachování územní celistvosti země. Při hledání vhodné podoby státoprávního uspořádání půjde o kvalitativní analýzu primárních i sekundárních pramenů.

Role mezinárodního společenství bude posuzována metodou kvalitativní analýzy.

Formulace hypotéz výsledků práce:

Významným předpokladem pro vznik konfliktu bylo samotné zformování politického spektra rozděleného podél etnických hranic. Důležitým faktorem, který ovlivňuje nejen politiku, je etnická identita. Hlavním důvodem, který přiměl významnou část tamilského obyvatelstva k řešení jejich situace násilnou cestou, byla nespokojenost se ztrátou statusu jejich etnika v rámci státu a odhodlání nepříznivou situaci změnit. Politické elity šrílanských Tamilů se snažily nejdříve mírovou cestou bojovat proti diskriminační politice i proti nedostatečnému podílu na výkonu státní moci. Generace politiků však byla vystřídána generací bojovníků. Cesta boje přinesla své výsledky. Tamilové si od roku 1983 prakticky nepřetržitě vládnou na určitých územích sami.

Komentář [aaa1]: V pořádku, můžete třeba ještě jednou větou charakterizovat, o čem tato metoda je – např. podle Herndla.

Mírové rozhovory neuspěly, protože vláda nebyla nikdy opravdu připravená poskytnout Tamilům takovou míru autonomie, která by je přiměla vzdát se boje.

Z těchto důvodů se domívám, že tento konflikt může být trvale vyřešen pouze změnou státoprávního uspořádání Šrí Lanky tak, aby došlo k faktickému přenesení významného podílu státní moci na tamilskou samosprávu na severu a východě ostrova, kde Tamilové tvoří majoritu. Tak by došlo k uspokojení tamilských autonomistických požadavků, při zachování jednoty země.

Předpokládaná osnova práce:

1. - Úvod
2. – Teoretická východiska
 - 2.1 – Základní pojmy a teoretické koncepty
 - 2.2 – Problematika formování etnické identity
3. – Současná politicko-společenská situace na Šrí Lance
 - 3.1 – Etnické složení
 - 3.2 - Politika identit a jejich interakce
 - 3.3 - Politické strany na Šrí Lance
 - 3.4 - Politický systém
4. – Etnický konflikt na Šrí Lance
 - 4.1 - Anatomie konfliktu
 - 4.2 - Analýza příčin konfliktu
 - 4.3 - Analýza pokusů o mírové řešení
 - 4.4 – Norsko jako prostředník konfliktu
5. - Řešení konfliktu
 - 5.1 – Státoprávní uspořádání
 - 5.2 - Role mezinárodního společenství
- 7 - Závěr

Strukturovaný seznam zdrojů:

Monografie:

- Banton, M.: Racial and Ethnic Competition, Cambridge University Press, Cambridge, New York 1983
Barth, F.: Ethnic Groups and Boundaries, Little Brown, Boston 2003
Bhabha, H.: The Location of Culture, Routledge, 1994
Coser, L.A.: Continuities in the study of social conflict, Free Press, New York 1968
De Silva, K. M.: A History of Sri Lanka, C. Hurst & Co. Ltd., London 1981
De Silva, K.,M.: Reaping the Whirlwind, Penguin Books, New Delhi 1998
De Silva, K.M.(ed): Sri Lanka - A Survey, C. Hurst & Co. Ltd., London 1977
Deutsch, K.: Nationalism and Social Communication, Ma:M.I.T. Press, Cambridge 1953
Filipský, J., Knotková, B., Marek, J., Vavroušková, S.: Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Malediv, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003
Foucault, M.: Je třeba bránit společnost, Filosofia, 2006
Foucault, M.: Madness and Civilization, Tavistock, London 1967
Gellner, E.: Národy a Nacionalismus, Josef Hříbal, Praha 1993
Gunaratna, R.: International Dimension of the Sri Lankan Conflict: Threat and Response, Margha Institute,

Colombo 2001

Hendl J., Kvalitativní výzkum, Základy metody a aplikace, Praha: Portál 2005

Hollis M., Smith S.: Teorie mezinárodních vztahů, Interpretace a porozumění, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2000

Horowitz, D.: Ethnic Groups in Conflict, California University Press, 1985

Jayasuriya L.: The Changing Face of Electoral Politics in Sri Lanka (1994-2004), Sarasavi Publishers, Nugegoda 2005

Jayaweera, S.: The Ethnic Conflict and Sinhala Consciousness, Margha Institute, Colombo 2001

Kriesberg, Louis: Constructive conflicts. From escalation to resolution, Rowman & Littlefield, 1998

Krisna, S.: India's Role in Sri Lanka's Ethnic Conflict, Margha Institute, Colombo 2001

Mendis, V.L.B.: National Security Concepts of States: Sri Lanka, UN, New York 1992

Meyer, M.: Reinterpreting Ethnic Tensions in Sri Lanka: The Impact of Social Discrimination on Youth and Violent Conflict. In: Hussein, A. (*Race: Identity, Caste and Conflict in the South Asian Context*), International Centre for Ethnic Studies, Colombo 2004, str. 78-129

Nesiah, D.: Tamil Nationalism, Margha Institute, Colombo 2001

Nye, J. S.: Understanding International Conflicts: Introduction into Theory and History, Harper Collins, 1993

Pfaff-Czarnecka, J., Rajasingham-Senenayake, D., Nandy, A., Gomez, E.T.: Ethnic Futures: The State and Identity Politics in Asia, International Centre for Ethnic Studies, Colombo 1999

Richardson J.: Paradise Poisoned, International Centre for Ethnic Studies, Kandy 2005

Roberts, M.(ed.): Sri Lanka Collective Identities Revisited, Volume II, Colombo 1998

Roberts, M.: Burden of History: Obstacles to Power Sharing In Sri Lanka, Margha Institute, Colombo 2001

Roberts, M.: Singala-ness and Sinhala Nationalism, Margha Institute, Colombo 2001

Sivathamby, K.: The Sri Lankan Ethnic Crisis – A Tamil Perspective, Margha Institute, Colombo 2004

Spivak, G.CH.: A Critique of Post-Colonial Reason: Toward a History of the Vanishing Present, Harvard UP, 1999

Strnad J., Filipický J., Holman J., Vavroušková S.: Dějiny Indie, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2002

Sumathy, S.: Militants, Militarism and the Crisis of (Tamil) Nationalism, Margha Institute, Colombo 2001

Tambiah, S.J.: Buddhism Betrayed?, The University of Chicago Press, Chicago-London 1992

Tambiah, S.J.: Sri Lanka - Ethnic fratricide and the dismantling of democracy, University of Chicago press, Chicago-London 1986

Uyangoda, J.: Questions of Sri Lanka's Minority Rights, International Centre for Ethnic Studies, Colombo 2001

Uyangoda, J.(ed): Conflict, Conflict Resolution and Peace Building: An Introduction to Theories and Practices, GTZ Sri Lanka, Colombo 2005

Waisová Š.: Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích, Portál, Praha 2005

Wallensteen, P.: Understanding Conflict Resolution. War, Peace and the Global System, SAGE Publications, 2002

Wilson, A.J.: Srilankan Tamil Nationalism, Penguin Books, New Delhi 2000

Yash, G.(ed): Autonomy And Ethnicity: Negotiating Competing Claims In Multi-Ethnic States, International Centre for Ethnic Studies, Colombo 2000

Články v odborných časopisech:

Ghosh, Ch.: The Changing Status of Women in India and the ASEAN Countries – A Mishra, P.P.K.: Trauma of Nation-Building In South Asia: The Case of Sri Lanka, Asian Studies 4, Calcutta 1986, str. 39- 48

Mukherjee, B.S.: An Ethnic Map of South And South East Asia, Asian Studies 4, Calcutta 1986, str. 47-49

Reflection, Asian Studies 1, Calcutta 1983, str.1- 7

Roberts, M.: For Humanity. For the Sinhalese. Dharmapala as Crusading Bosat, In: The Journal of Asian Studies 56, no. 4, 1997, str. 1006-1032

Rogers, J.D.: Post-Orientalism and the Interpretation of premodern and Modern political Identities: The Case of Sri Lanka, The Journal of Asian Studies 53, no. 1, Association for Asian Studies Inc. 1994, str 10- 23